

URZĄD STATYSTYCZNY
W WARSZAWIE

Aktywność rynkowa gospodarstw indywidualnych na obszarach wiejskich województwa mazowieckiego

Powszechny Spis Rolny 2010

WARSZAWA 2013

WYDAWCA

Urząd Statystyczny w Warszawie
ul. 1 Sierpnia 21, 02-134 Warszawa, <http://www.stat.gov.pl/warsz>
tel. 22 464 23 15, faks 22 846 76 67, e-mail: SekretariatUSWAW@stat.gov.pl

PRZYGOTOWANIE PUBLIKACJI

Mazowiecki Ośrodek Badań Regionalnych

pod kierunkiem

Agnieszki Ajdyn

Autor publikacji,
skład komputerowy

Hanna Murawska

Współpraca

Iwona Cieciora

Korekta danych

Grzegorz Stępień

Tłumaczenie

Agnieszka Gromek-Żukowska

Wykonanie wykresów

Daniel Koźmiński

Projekt okładki

Lidia Motrenko-Makuch

Przy publikowaniu danych urzędu statystycznego prosimy o podanie źródła

ISBN 978-83-63246-18-1

Publikacja dostępna na CD oraz w Internecie – www.stat.gov.pl/warsz/

Urząd Statystyczny w Warszawie, Warszawa 2013
Nakład 100 egz. Ark. druk. 9,75. Papier offset kl. III, 70 g. Format A4.
Oddano do druku w marcu 2013 r. Druk ukończono w marcu 2013 r.
Druk: Zakład Wydawnictw Statystycznych
Cena 20,00 zł

PRZEDMOWA

Powszechny Spis Rolny 2010 dostarczył szeregu informacji umożliwiających dokonanie charakterystyki różnych zagadnień dotyczących rolnictwa. Wykorzystując tylko wybrane informacje zebrane w spisie w niniejszej publikacji podjęto próbę wyznaczenia w województwie mazowieckim obszarów wiejskich o szczególnym natężeniu występowania gospodarstw indywidualnych aktywnych i nieaktywnych rynkowo. Za obszar wiejski przyjęto gminy wiejskie i obszar wiejski gmin miejsko-wiejskich.

Wychodząc z założenia, że produkcja artykułów rolnych może być skierowana do bezpośredniej konsumpcji albo do przerobu w przemyśle rolno-spożywczym opracowanie przygotowano w oparciu o dane dla gospodarstw indywidualnych, które prowadziły działalność rolniczą podporządkowaną wyłącznie potrzebom własnym, głównie potrzebom własnym, głównie potrzebom rynku lub wyłącznie potrzebom rynku.

Zatem w celu wyznaczenia obszarów wiejskich o największym udziale gospodarstw aktywnych rynkowo dokonano klasyfikacji gmin w oparciu o strukturę gospodarstw indywidualnych według celu produkcji. Dla zobrazowania potencjału produkcyjnego gospodarstw mających siedzibę na terenie tych jednostek wykorzystano dane dotyczące wielkości obszarowej użytków rolnych i wielkości ekonomicznej gospodarstw.

Publikacja składa się z czterech części. Pierwsza z nich przedstawia zastosowaną metodologię i zawiera m.in. podstawy prawne, objaśnienia definicji i pojęć spisowych oraz ważniejsze grupowania danych. Kolejna, właściwa część opracowania, obok ogólnej charakterystyki rolnictwa w województwie mazowieckim i charakterystyki rolnictwa indywidualnego na obszarach wiejskich, prezentuje gospodarstwa indywidualne według celu produkcji oraz klasyfikację gmin ze względu na aktywność rynkową i potencjał produkcyjny tych gospodarstw. Ostatnie dwie części to tabelaryczny aneks i zestaw map z podziałem administracyjnym województwa.

Przekazując Państwu publikację „Powszechny Spis Rolny 2010 – Aktywność rynkowa gospodarstw indywidualnych na obszarach wiejskich województwa mazowieckiego”, wyrażam nadzieję, że przedstawiona klasyfikacja i charakterystyka gmin w wybranych aspektach okaże się źródłem ciekawych informacji przydatnych instytucjom wspierającym rozwój rolnictwa, a także osobom związanym z agrobiznesem oraz innym zainteresowanym tematyką rolnictwa.

Dyrektor
Urzędu Statystycznego
w Warszawie

Zofia Kozłowska

Warszawa, marzec 2013 r.

PREFACE

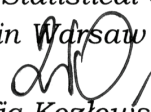
The Agricultural Census 2010 provided plenty of information, which made it possible to characterize different issues connected with agriculture. Making use only of some of the information collected during the census, in the present publication an attempt was made to distinguish in mazowieckie voivodship rural areas with particular intensity of occurrence of natural person's holdings active and inactive on the market. Rural area is understood as rural gminas and rural area of urban-rural gminas.

Assuming that production of agricultural products may be designated for direct consumption or for processing in agricultural and food industry, the elaboration was based on data for natural person's holdings conducting agricultural activity designated exclusively for own consumption, mainly for own consumption or exclusively for market sales.

Therefore, in order to distinguish rural areas with the largest share of holdings active on the market, gminas were classified based on the structure of natural person's holdings according to the purpose of production. To illustrate production potential of holdings with a headquarter in the territory of these units, data concerning area size of agricultural land and economic size of holdings were used.

The publication comprises four parts. The first one presents the methodology used and contains among others legal basis, definitions and concepts applied in the census as well as major groupings of data. The subsequent, main part of the publication, apart from general characterization of agriculture in mazowieckie voivodship and characterization of private farming in rural areas, presents natural person's holdings according to the purpose of production as well as classification of gminas according to their market activity and production potential of these holdings. The last two parts include tabular annex and a set of maps with administrative division of the voivodship.

Presenting the publication "The Agricultural Census 2010 – Market activity of natural person's holdings in rural areas of mazowieckie voivodship", I would like to express my hope that presented classification and characterization of selected aspects shall prove a source of interesting information useful for institutions supporting development of agriculture, as well as for persons dealing with agribusiness and those interested in agricultural issues.

*Director
of the Statistical Office
in Warsaw*

Zofia Kozłowska

Warsaw, March 2013

SPIS RZECZY

CONTENTS

	Str. <i>Page</i>
PRZEDMOWA	3
PREFACE	4
SPIS TABLIC I WYKRESÓW	6
LIST OF TABLES AND GRAPHS	
OBJAŚNIENIA ZNAKÓW UMOWNYCH	8
SYMBOLS	
SKRÓTY	8
ABBREVIATIONS	
UWAGI METODYCZNE	
METHODOLOGICAL NOTES	
I. Źródła i zakres danych	9
<i>Source and scope of data</i>	19
II. Ważniejsze definicje, pojęcia i zasady spisywania	11
<i>Major definitions, terms and rules of registration</i>	21
III. Ważniejsze grupowania i zakres publikowanych danych	17
<i>Major grouping and scope of published statistics</i>	27
WYNIKI BADAŃ	
RESULTS OF SURVEYS	
Wstęp	29
<i>Introduction</i>	
Zróżnicowanie obszarów wiejskich w zakresie podstawowych cech rolnictwa.....	33
<i>Diversity of rural areas within the scope of basic characteristics of agriculture</i>	
Gospodarstwa indywidualne nieprowadzące działalności rolniczej	34
<i>Natural person's holdings not conducting agricultural activity</i>	
Gospodarstwa indywidualne prowadzące działalność rolniczą.....	36
<i>Natural person's holdings conducting agricultural activity</i>	
Gospodarstwa indywidualne (na obszarach wiejskich) prowadzące działalność rolniczą według celu produkcji	44
<i>Natural person's holdings (in rural areas) conducting agricultural activity by purpose of production</i>	
Liczba gospodarstw	44
<i>Number of holdings</i>	
Gospodarstwa według grup obszarowych użytków rolnych.....	49
<i>Holdings by area groups of agricultural land</i>	
Gospodarstwa według udziału dochodu z działalności rolniczej w dochodach ogółem gospodarstwa domowego z użytkownikiem gospodarstwa rolnego	51
<i>Holdings by share of income from agricultural activity in total income of a household with a holder of an agricultural holding</i>	
Gospodarstwa według wielkości ekonomicznej	53
<i>Holdings by economic size</i>	
Klasyfikacja gmin (obszarów wiejskich) według celu produkcji w gospodarstwach indywidualnych prowadzących działalność rolniczą	57
<i>Classification of gminas (rural areas) by purpose of production on natural person's holdings conducting agricultural activity</i>	
Klasyfikacja gmin (obszarów wiejskich) według wielkości obszarowej gospodarstw indywidualnych prowadzących działalność rolniczą	59
<i>Classification of gminas (rural areas) by area size of natural person's holdings conducting agricultural activity</i>	
Podsumowanie	61
<i>Resume</i>	
ANEKS	66
ANNEX	
MAPY. Powiaty i gminy województwa mazowieckiego	74
MAPS. Powiaty and gminas of mazowieckie voivodship	

SPIS TABLIC I WYKRESÓW

LIST OF TABLES AND GRAPHS

WYNIKI BADAŃ

RESULTS OF SURVEYS

Tablice

Tables

	Tabl. Table	Str. Page
Liczba gospodarstw rolnych oraz powierzchnia gruntów w użytkowaniu gospodarstw rolnych według form własności.....	1	31
<i>Number of agricultural holdings and land area in use of agricultural holdings by ownership forms</i>		
Gospodarstwa indywidualne według statusu administracyjnego gmin	2	31
<i>Natural person's holdings by administrative status of gminas</i>		
Gospodarstwa indywidualne (na obszarach wiejskich) według kryterium produkcyjnego	3	34
<i>Natural person's holdings (in rural areas) by production criterion</i>		
Gospodarstwa indywidualne (na obszarach wiejskich) prowadzące działalność rolniczą według celu produkcji	4	44
<i>Natural person's holdings (in rural areas) conducting agricultural activity by purpose of production</i>		
Gospodarstwa indywidualne (na obszarach wiejskich) prowadzące działalność rolniczą według celu produkcji i grup obszarowych użytków rolnych	5	49
<i>Natural person's holdings (in rural areas) conducting agricultural activity by purpose of production and area groups of agricultural land</i>		
Struktura gospodarstw indywidualnych (na obszarach wiejskich) prowadzących działalność rolniczą według udziału dochodu z działalności rolniczej w dochodach ogółem gospodarstwa domowego z użytkownikiem gospodarstwa rolnego.....	6	51
<i>Structure of natural person's holdings (in rural areas) conducting agricultural activity by share of income from agricultural activity in total income of a household with a holder of an agricultural holding</i>		
Przeciętna powierzchnia użytków rolnych oraz przeciętna wielkość ekonomiczna gospodarstw indywidualnych (na obszarach wiejskich) prowadzących działalność rolniczą według celu produkcji i grup obszarowych użytków rolnych	7	54
<i>Average area of agricultural land and average economic size of natural person's holdings (in rural areas) conducting agricultural activity by purpose of production and area groups of agricultural land</i>		
Gminy (obszary wiejskie) według typów oraz klas wielkości ekonomicznej gospodarstw indywidualnych prowadzących działalność rolniczą	8	63
<i>Gminas (rural areas) by types and economic size classes of natural person's holdings conducting agricultural activity</i>		

Wykresy

Graphs

	Wykres Graph	Str. Page
Typologia gospodarstw rolnych.....	1	30
<i>Typology of agricultural holdings</i>		
Gminy według statusu administracyjnego	2	32
<i>Gminas by administrative status</i>		
Gminy (obszary wiejskie) według liczby gospodarstw indywidualnych oraz przeciętnej powierzchni użytków rolnych w gospodarstwie.....	3	33
<i>Gminas (rural areas) by number of natural person's holdings and average area of agricultural land on a holding</i>		
Gminy (obszary wiejskie) według liczby gospodarstw indywidualnych nieprowadzących działalności rolniczej oraz powierzchni użytków rolnych w tych gospodarstwach	4	35
<i>Gminas (rural areas) by number of natural person's holdings not conducting agricultural activity and area of agricultural land on these holdings</i>		
Gminy (obszary wiejskie) według struktury obszarowej użytków rolnych w gospodarstwach indywidualnych prowadzących działalność rolniczą.....	5	37
<i>Gminas (rural areas) by land structure of agricultural land on natural person's holdings conducting agricultural activity</i>		

	Wykres Graph	Str. Page
Gminy (obszary wiejskie) według użytkowania gruntów w gospodarstwach indywidualnych prowadzących działalność rolniczą..... <i>Gminas (rural areas) by land use on natural person's holdings conducting agricultural activity</i>	6	39
Gminy (obszary wiejskie) według udziału wybranych upraw w powierzchni zasiewów w gospodarstwach indywidualnych prowadzących działalność rolniczą..... <i>Gminas (rural areas) by share of selected crops in sown area on natural person's holdings conducting agricultural activity</i>	7	40
Gminy (obszary wiejskie) według udziału gospodarstw indywidualnych utrzymujących bydło, trzodę chlewną i drób w ogólnej liczbie gospodarstw indywidualnych prowadzących działalność rolniczą oraz średnia wielkość stada tych gatunków zwierząt w gospodarstwie ..... <i>Gminas (rural areas) by share of natural person's holdings keeping cattle, pigs and poultry in total natural person's holdings conducting agricultural activity and average herd size of these animal species on a holding</i>	8	42
Gospodarstwa indywidualne (na obszarach wiejskich) prowadzące działalność rolniczą według celu produkcji ..... <i>Natural person's holdings (rural areas) conducting agricultural activity by purpose of production</i>	9	45
Gminy (obszary wiejskie) według liczby gospodarstw indywidualnych produkujących wyłącznie na rynek oraz udziału tych gospodarstw w ogólnej liczbie gospodarstw indywidualnych prowadzących działalność rolniczą..... <i>Gminas (rural areas) by number of natural person's holdings producing exclusively for market sales and share of these holdings in total natural person's holdings conducting agricultural activity</i>	10	47
Gminy (obszary wiejskie) według liczby gospodarstw indywidualnych produkujących głównie na rynek oraz udziału tych gospodarstw w ogólnej liczbie gospodarstw indywidualnych prowadzących działalność rolniczą..... <i>Gminas (rural areas) by number of natural person's holdings producing mainly for market sales and share of these holdings in total natural person's holdings conducting agricultural activity</i>	11	47
Gminy (obszary wiejskie) według liczby gospodarstw indywidualnych produkujących głównie na samozaopatrzenie oraz udziału tych gospodarstw w ogólnej liczbie gospodarstw indywidualnych prowadzących działalność rolniczą..... <i>Gminas (rural areas) by number of natural person's holdings producing mainly for subsistence and share of these holdings in total natural person's holdings conducting agricultural activity</i>	12	48
Gminy (obszary wiejskie) według liczby gospodarstw indywidualnych produkujących wyłącznie na samozaopatrzenie oraz udziału tych gospodarstw w ogólnej liczbie gospodarstw indywidualnych prowadzących działalność rolniczą ..... <i>Gminas (rural areas) by number of natural person's holdings producing exclusively for subsistence and share of these holdings in total natural person's holdings conducting agricultural activity</i>	13	48
Gminy (obszary wiejskie) według udziału gospodarstw o powierzchni do 5 ha UR oraz udziału gospodarstw produkujących głównie lub wyłącznie na rynek w ogólnej liczbie gospodarstw indywidualnych prowadzących działalność rolniczą..... <i>Gminas (rural areas) by share of holdings with size up to 5 ha of agricultural land and share of holdings producing mainly or exclusively for market sales in total natural person's holdings conducting agricultural activity</i>	14	50
Odsetek gospodarstw indywidualnych (na obszarach wiejskich) o dochodach z działalności rolniczej przekraczających 50% dochodów ogółem gospodarstwa domowego z użytkownikiem gospodarstwa rolnego..... <i>Share of natural person's holdings (on rural areas) with income from agricultural activity exceeding 50% of total income of household with the user of agricultural holding</i>	15	52
Gminy (obszary wiejskie) według udziału gospodarstw produkujących głównie lub wyłącznie na rynek oraz udziału gospodarstw domowych z użytkownikiem gospodarstwa rolnego, w których głównym źródłem utrzymania był dochód z działalności rolniczej w ogólnej liczbie gospodarstw indywidualnych prowadzących działalność rolniczą ..... <i>Gminas (rural areas) by share of holdings producing mainly or exclusively for market sales and share of households with user of agricultural holding, in which main source of income was income from agriculture activity in total natural person's holdings conducting agricultural activity</i>	16	53
Gminy (obszary wiejskie) według przeciętnej powierzchni użytków rolnych oraz przeciętnej wielkości ekonomicznej gospodarstw indywidualnych prowadzących działalność rolniczą ..... <i>Gminas (rural areas) by average area of agricultural land and average economic size of natural person's holdings conducting agricultural activity</i>	17	55

	Wykres <i>Graph</i>	Str. <i>Page</i>
Klasyfikacja gmin (obszarów wiejskich) według celu produkcji w gospodarstwach indywidualnych prowadzących działalność rolniczą..... <i>Classification of gminas (rural areas) by purpose of production on natural person's holdings conducting agricultural activity</i>	18	58
Klasyfikacja gmin (obszarów wiejskich) według grup obszarowych użytków rolnych gospodarstw indywidualnych prowadzących działalność rolniczą..... <i>Classification of gminas (rural areas) by agricultural land area groups of natural person's holdings conducting agricultural activity</i>	19	59
Gminy (obszary wiejskie) z dominującym lub przeważającym udziałem gospodarstw indywidualnych produkujących głównie lub wyłącznie na rynek według klas wielkości ekonomicznej..... <i>Gminas (rural areas) with dominating or predominating share of natural person's holdings producing mainly or exclusively for market sales by economic size classes</i>	20	62
	Tabl. <i>Table</i>	Str. <i>Page</i>
ANEKS ANNEX		
Gminy (obszary wiejskie) – wybrane dane o gospodarstwach indywidualnych prowadzących działalność rolniczą..... <i>Gminas (rural areas) – selected data on natural person's holdings conducting agricultural activity</i>	1 (9)	66

W wersji angielskiej: przedmowa, spis rzeczy, uwagi metodyczne.

In English version: preface, contents, methodological notes.

OBJAŚNIENIA ZNAKÓW UMOWNYCH

- Kreska (—) — zjawisko nie wystąpiło.
 Zero: (0) — zjawisko istniało w wielkości mniejszej od 0,5;
 (0,0) — zjawisko istniało w wielkości mniejszej od 0,05.
 „W tym” — oznacza, że nie podaje się wszystkich składników sumy.

SKRÓTY

mld	= miliard	nr (Nr)	= numer
tys.	= tysiąc	poz.	= pozycja
szt.	= sztuka	pkt	= punkt
m	= metr	tabl.	= tablica
ha	= hektar	Dz. U.	= Dziennik Ustaw
r.	= rok	EWG	= Europejska Wspólnota Gospodarcza
p. proc.	= punkt procentowy	PKD	= Polska Klasyfikacja Działalności
cd.	= ciąg dalszy	UE	= Unia Europejska
dok.	= dokończenie	WE	= Wspólnoty Europejskie

UWAGI METODYCZNE

I. Źródła i zakres danych

Dane zawarte w niniejszej publikacji opracowano na podstawie wyników Powszechnego Spisu Rolnego według stanu na dzień 30 VI 2010 roku. Spis został przeprowadzony od 1 IX do 31 X 2010 r.

Podstawę prawną PSR 2010 oraz badania metod produkcji rolnej stanowiły:

- Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (WE) nr 1166/2008 z dnia 19 XI 2008 r. w sprawie badań struktury gospodarstw rolnych i badania metod produkcji rolnej oraz uchylające rozporządzenie Rady (EWG) nr 571/88 (Dz. U. UE nr L 321 z dnia 1 XII 2008 r.),
- Ustawa z dnia 17 VII 2009 r. o powszechnym spisie rolnym w 2010 r. (Dz. U. z dnia 10 VIII 2009 r., Nr 126, poz. 1040),
- Ustawa z dnia 29 VI 1995 r. o statystyce publicznej (Dz. U. z 1995 r., Nr 88, poz. 439 z późniejszymi zmianami),
- Program Badań Statystycznych Statystyki Publicznej.

W powyższych aktach prawnych określono termin i zakres tematyczny spisu, zasady organizacji i realizacji prac spisowych, zobowiązanie respondentów do udzielania informacji oraz sposób zebrania i ochrony danych.

Zakres i tematyka Powszechnego Spisu Rolnego 2010

Powszechny Spis Rolny 2010 został przeprowadzony jako:

I. Badanie pełne w gospodarstwach rolnych:

1. Osób fizycznych o powierzchni użytków rolnych wynoszącej:

a) co najmniej 1 ha,

b) poniżej 1 ha spełniających następujące progi fizyczne: 0,5 ha dla plantacji drzew owocowych, 0,5 ha dla plantacji krzewów owocowych, 0,5 ha łącznie dla warzyw i truskawek gruntowych, 0,5 ha dla chmielu, 0,3 ha dla szkółek sadowniczych i ozdobnych, 0,1 ha dla truskawek gruntowych, 0,1 ha dla warzyw i truskawek pod osłonami, 0,1 ha dla tytoniu, 0,1 ha dla kwiatów i roślin ozdobnych pod osłonami, 10 sztuk dla bydła ogółem, 5 sztuk dla krów ogółem, 50 sztuk dla trzody chlewnej ogółem, 10 sztuk dla loch, 20 sztuk dla owiec ogółem, 20 sztuk dla kóz ogółem, 100 sztuk dla drobiu ogółem oraz 5 sztuk dla koni ogółem.

2. Osób prawnych i jednostek organizacyjnych niemających osobowości prawnej.

II. Badanie reprezentacyjne w gospodarstwach rolnych osób fizycznych o powierzchni poniżej 1 ha użytków rolnych, innych niż określone w pkt. I.1.b).

Schemat losowania próby gospodarstw indywidualnych o powierzchni użytków rolnych poniżej 1 ha

Losowanie gospodarstw rolnych przeprowadzone zostało oddzielnie w każdej gminie przy wykorzystaniu schematu losowania warstwowego. Próba gospodarstw o liczebności 150 tys. rozdzielona została pomiędzy gminy w taki sposób, aby błąd względny oszacowania łącznej powierzchni użytków

rolnych (tj. z uwzględnieniem gospodarstw rolnych o powierzchni 1 ha i więcej, które ujęto w badaniu pełnym) nie przekraczał 0,15% dla każdej gminy.

W celu alokacji próby pomiędzy gminy wykorzystany został specjalny program optymalizacyjny, który jednocześnie:

- rozdzielał próbę gospodarstw pomiędzy gminy,
- w każdej gminie populację gospodarstw o powierzchni użytków rolnych poniżej 1 ha dzielił w sposób optymalny na trzy warstwy; w rezultacie ustalone zostały granice warstw, różne w zależności od gminy,
- wydzielał w danej gminie tak zwaną warstwę górną zawierającą gospodarstwa największe w klasie gospodarstw poniżej 1 ha; gospodarstwa te badane były w 100%, stanowiąc około 37% próby,
- dokonywał optymalnego rozdziału próby pomiędzy pozostałe warstwy.

W celu wykonania losowania jako operat wykorzystano wykaz, który obejmował wszystkie gospodarstwa (nie tylko poniżej 1 ha), w którym dla każdego gospodarstwa zapisano m.in. symbol gminy oraz powierzchnię użytków rolnych.

W spisie zebrano informacje z zakresu:

1. **Użytkowania gruntów** (m.in.: powierzchnia ogólna gospodarstwa, powierzchnia użytków rolnych, w tym w dobrej kulturze rolnej – zasiewów, upraw trwałych, łąk i pastwisk, lasów i gruntów leśnych oraz pozostałych gruntów).
2. **Działalności gospodarczej** (m.in.: działalność inna niż rolnicza bezpośrednio związana z gospodarstwem rolnym oraz jej znaczenie dla gospodarstwa).
3. **Struktury dochodów gospodarstwa domowego** (m.in.: udział dochodów z działalności rolniczej, pozarolniczej, pracy najemnej, emerytur i rent, innych źródeł niezarobkowych w ogólnych dochodach gospodarstwa domowego z użytkownikiem gospodarstwa rolnego, udział samozaopatrzenia gospodarstwa domowego w końcowej produkcji rolniczej).
4. **Powierzchni zasiewów i innej** (m.in.: zboża, strączkowe, oleiste, ziemniaki, buraki cukrowe, rośliny przemysłowe, rośliny pastewne, rośliny na przyoranie, warzywa gruntowe, szkółki drzew i krzewów, a także powierzchnia poplonów, grzybów i roślin energetycznych).
5. **Pogłowia zwierząt gospodarskich** (bydło, trzoda chlewna, owce, kozy, konie, drób, króliki, pozostałe zwierzęta utrzymywane w gospodarstwie dla produkcji mięsa, zwierzęta futerkowe oraz liczba pni pszczelich).
6. **Ciągników, maszyn i urządzeń rolniczych** (m.in.: liczba ciągników, samochodów ciężarowych i przyczep, kombajnów i innych maszyn do zbioru, rozsiewaczy, rozrzutników, sadzarek, agregatów uprawowych, opryskiwaczy, dożarek, a także korzystanie z urządzeń do produkcji energii odnawialnej).
7. **Zużycia nawozów** (azotowych, potasowych i fosforowych oraz wapniowych, a także organicznych pochodzenia zwierzęcego).
8. **Aktywności ekonomicznej** (m.in.: aktywność bieżąca i nakłady pracy poniesione w ciągu 12 miesięcy poprzedzających dzień referencyjny badania przez użytkownika, członków jego rodziny i pracowników najemnych).

Ze względu na cel publikacji, jakim jest wskazanie w województwie mazowieckim obszarów wiejskich o szczególnym natężeniu występowania gospodarstw indywidualnych aktywnych i nieaktywnych rynkowo, z pełnego zakresu zebranych w spisie danych wybrano tylko te informacje, które uznano (arbitralnie) za najbardziej przydatne do wyznaczenia wyżej wymienionych obszarów oraz ich scharakteryzowania.

II. Ważniejsze definicje, pojęcia i zasady spisywania

Gospodarstwo rolne – oznacza grunty rolne wraz z gruntami leśnymi, budynkami lub ich częściami, urządzeniami i inwentarzem, jeżeli stanowią lub mogą stanowić zorganizowaną całość gospodarczą oraz prawami związanymi z prowadzeniem gospodarstwa rolnego.

Gospodarstwo rolne osoby fizycznej (gospodarstwo indywidualne) to gospodarstwo o powierzchni użytków rolnych od 0,1 ha, będące własnością lub znajdujące się w użytkowaniu osoby fizycznej oraz gospodarstwo rolne osoby posiadającej użytki rolne o powierzchni mniejszej niż 0,1 ha lub nieposiadającej użytków rolnych, która ma co najmniej: 1 sztukę bydła lub (i) 5 sztuk trzody chlewnej albo 1 lochę lub (i) 3 sztuki owiec lub (i) 3 sztuki kóz lub (i) 1 konia lub (i) 30 sztuk drobiu lub (i) 1 strusia lub (i) 5 sztuk samic królików lub (i) 5 sztuk samic pozostałych zwierząt futerkowych lub (i) 3 sztuki pozostałych zwierząt utrzymywanych na rzeź lub (i) 1 pień pszczeni.

Gospodarstwo rolne osoby prawnej lub jednostki organizacyjnej niemającej osobowości prawnej to gospodarstwo rolne prowadzone przez osobę prawną lub jednostkę organizacyjną niemającą osobowości prawnej, której podstawowa działalność jest zaliczana według Polskiej Klasyfikacji Działalności do sekcji A, dział 01, grupy: 01.1 – uprawy rolne inne niż wieloletnie, 01.2 – uprawy roślin wieloletnich, 01.3 – rozmnażanie roślin, 01.4 – chów i hodowla zwierząt, 01.5 – uprawy rolne połączone z chowem i hodowlą zwierząt (działalność mieszana), 01.6, klasa 01.61 – działalność usługowa wspomagająca produkcję roślinną (utrzymywanie gruntów w dobrej kulturze rolnej przy zachowaniu wymogów ochrony środowiska), a także niezależnie od zaklasyfikowania działalności podstawowej, gdy w gruntach użytkowanych przez jednostkę powierzchnia użytków rolnych przekracza 1 ha lub jednostka prowadzi chów zwierząt gospodarskich.

Za **użytkownika gospodarstwa rolnego** uważa się osobę fizyczną, osobę prawną oraz jednostkę organizacyjną niemającą osobowości prawnej, faktycznie użytkującą gospodarstwo rolne, niezależnie od tego, czy jest właścicielem, dzierżawcą tego gospodarstwa, czy też użytkuje je z innego tytułu i niezależnie od tego, czy grunty wchodzące w skład gospodarstwa rolnego są położone na terenie jednej czy kilku gmin.

Do **działalności rolniczej** zaliczono działalność związaną z uprawą roślin oraz chowem i hodowlą zwierząt, która obejmuje: wszystkie uprawy rolne (w tym również uprawę grzybów), warzywnictwo i ogrodnictwo, szkółkarstwo, hodowlę i nasiennictwo roślin rolniczych i ogrodniczych, chów i hodowlę zwierząt w gospodarstwie (bydła, owiec, kóz, koni, trzody chlewnej, drobiu, królików, pozostałych zwierząt futerkowych, zwierząt łownych utrzymywanych na rzeź), pszczół oraz działalność polegającą na utrzymaniu gruntów rolnych już niewykorzystywanych do celów produkcyjnych według zasad dobrej kultury rolnej przy zachowaniu wymogów ochrony środowiska (zgodnie z normami).

Wartość końcowej produkcji rolniczej to suma wartości: sprzedaży (nieprzetworzonych produktów roślinnych i zwierzęcych oraz zwierząt gospodarskich), samozaopatrzenia (surowych, nieprzetworzonych produktów roślinnych i zwierzęcych) oraz dopłat do produktów.

Użytkowanie gruntów

Grunty ogółem to łączna powierzchnia użytków rolnych, lasów i gruntów leśnych oraz pozostałych gruntów niezależnie od tytułu władania – własnych, dzierżawionych (na zasadzie umowy i bezumownie), użytkowanych z tytułu zajmowania określonego stanowiska (leśniczy, ksiądz, nauczyciel itp.), wspólnych w części przypadających użytkownikowi, a także użytkowane przez gospodarstwo grunty należące do gospodarstw opuszczonych.

Powierzchnię **użytków rolnych ogółem** stanowią:

- **użytki rolne w dobrej kulturze rolnej** (użytki rolne utrzymywane zgodnie z normami, spełniające wymogi Rozporządzenia Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi w sprawie minimalnych norm z dnia 12 III 2007 r. z późniejszymi zmianami (Dz. U. z 2010 r., Nr 39, poz. 211), na którą składają się: zasiewy, grunty ugorowane, uprawy trwałe, w tym sady (plantacje drzew i krzewów owocowych oraz ich szkółki), ogrody przydomowe (bez powierzchni przeznaczonej na rekreację), łąki trwałe i pastwiska trwałe,
- **użytki rolne pozostałe** (użytki rolne nieużytkowane i nieutrzymywane w dobrej kulturze rolnej w dniu 30 VI 2010 r.).

Powierzchnia zasiewów to powierzchnia wszystkich upraw zasianych i zasadzonych w gospodarstwie rolnym. Do powierzchni pod zasiewami nie zaliczamy powierzchni szkółek drzew i krzewów ozdobnych, szkółek drzew leśnych do celów handlowych, uprawy wikliny, drzew i krzewów owocowych rosnących poza plantacjami, a także innych upraw trwałych oraz powierzchni upraw trwałych pod osłonami itp. Nie zalicza się tu powierzchni plantacji drzew i krzewów szybkorosnących prowadzonych na użytkach rolnych, które kwalifikowane są do lasów oraz powierzchni upraw na przyoranie uprawianych jako plon główny, ponieważ tę powierzchnię zakwalifikowano do gruntów ugorowanych. Do tej powierzchni nie kwalifikuje się również ogrodów przydomowych.

Dane o powierzchni zasiewów ujmowane w spisie dotyczą powierzchni upraw poszczególnych ziemiopłodów uprawianych w plonie głównym.

Grunty ugorowane to grunty orne niewykorzystywane do celów produkcyjnych, ale utrzymane według zasad dobrej kultury rolnej, przy zachowaniu wymogów ochrony środowiska. Zaliczamy tu grunty zarówno uprawnione, jak i nieuprawnione (np. gospodarstwa o powierzchni użytków rolnych poniżej 1 ha) do płatności obszarowych. Do gruntów ugorowanych należy zaliczyć także grunty przygotowane pod tegoroczne zasiewy (np. warzyw), ale do 30 VI 2010 r. nieobsiane lub nieobsadzone, a także powierzchnię upraw na przyoranie uprawianych jako plon główny (nawozy zielone).

Uprawy trwałe to łączna powierzchnia plantacji drzew owocowych, krzewów owocowych, szkółek drzew i krzewów owocowych, szkółek drzew i krzewów ozdobnych, szkółek drzew leśnych do celów handlowych, innych upraw trwałych, w tym wikliny, drzew i krzewów owocowych rosnących poza plantacjami, a także upraw trwałych pod osłonami.

Łąki trwałe to grunty pokryte trwale trawami (5 lub więcej lat), z zasady koszone, a w rejonach górskich również powierzchnia koszonych hal i połonin. Łąki powinny być utrzymywane w dobrej kulturze rolnej i przynajmniej raz w roku koszone, ale zbiory niekoniecznie wykorzystywane do celów produkcyjnych.

Pastwiska trwałe to grunty pokryte trwale trawami (5 lat lub więcej), które z zasady nie są koszone, lecz wypasane, a w rejonach górskich również powierzchnia wypasanych hal i połonin utrzymywanych w dobrej kulturze rolnej (łącznie z pastwiskami trwałymi niewykorzystywanymi do celów produkcyjnych oraz z ekstensywnie wypasanymi pastwiskami położonymi na terenie pagórkowatym lub na znacznej wysokości, na glebach niskiej klasy, na których nie stosuje się nawożenia, podsiewów, melioracji itp.).

* * *

Powierzchnia uprawy **warzyw/truskawek gruntowych** to powierzchnia zasiana lub zasadzona warzywami/truskawkami w gruncie lub pod niską, niedostępną folią (poniżej 1,5 m w szczycie).

Powierzchnia uprawy **warzyw/truskawek pod osłonami** to powierzchnia zasiana lub zasadzona warzywami/truskawkami pod dostępnymi osłonami, tj. w szklarniach, tunelach foliowych wysokich (1,5 m i więcej w szczycie) i w inspektach.

Zwierzęta gospodarskie

Badaniu podlegały zwierzęta gospodarskie, znajdujące się w gospodarstwie rolnym oraz zwierzęta wysłane na redyki, wypasy i do bacówek. Rejestrowane były wszystkie zwierzęta, tj. zarówno stanowiące własność użytkownika gospodarstwa rolnego lub członków jego gospodarstwa domowego, jak również zwierzęta przetrzymywane czasowo lub stale w gospodarstwie (przyjęte na wychów, opas itp.), niezależnie od tego, czy przyjęto je od gospodarstw indywidualnych, czy od jednostek państwowych, spółdzielczych, spółek.

Do **krów** zalicza się krowy mleczne i krowy „mamki”.

Krowy mleczne to dorosłe samice bydła, które miały już potomstwo, a ze względu na rasę, odmianę lub szczególne właściwości utrzymywane są w gospodarstwie wyłącznie lub głównie do produkcji mleka przeznaczonego do konsumpcji lub przetworzenia na produkty mleczne. Zalicza się tu również krowy mleczne wybrakowane już z chowu, które w momencie przeprowadzania badania pozostają jeszcze w gospodarstwie na tzw. dopasie, po czym skierowane zostaną do uboju.

Krowy „mamki” to dorosłe samice bydła, które miały już potomstwo, a ze względu na rasę (krowy ras mięsnych i urodzone z krzyżówek z rasami mięsnymi) lub szczególne właściwości utrzymywane są w gospodarstwie wyłącznie lub głównie do produkcji cieląt rzeźnych i których mleko wykorzystywane jest do odchowu cieląt lub przeznaczane na paszę dla innych zwierząt. Zalicza się tu również krowy „mamki” wybrakowane już z chowu, które w momencie przeprowadzania badania pozostają jeszcze w gospodarstwie na tzw. dopasie, po czym skierowane zostaną do uboju.

Badaniu podlegało pogłowie **drobiu** poszczególnych gatunków w wieku powyżej 2 tygodni. Dla gospodarstw rolnych o dużej skali chowu drobiu (np. ferma wielkotowarowa produkująca brojlery lub jaja konsumpcyjne), w których w dniu badania nie było na stanie drobiu w związku z trwającą właśnie

przerwą technologiczną w produkcji, a przerwa ta nie przekraczała 8 tygodni, przyjmowano stany drobiu z okresu przed opróżnieniem pomieszczeń (kurników).

W celu przeliczenia pogłowia zwierząt w sztukach fizycznych na **sztuki przeliczeniowe duże (SD)** wykorzystano następujące współczynniki:

- bydło, tj. cielęta ogółem w wieku poniżej 1 roku – 0,40; byczki i jałówki razem w wieku 1–2 lat – 0,70; samce bydła w wieku 2 lat i więcej – 1,0; jałówki w wieku 2 lat i więcej – 0,80; krowy mleczne – 1,0, krowy „mamki” – 0,80,
- trzoda chlewna, tj. prosięta o wadze do 20 kg – 0,027; lochy ogółem – 0,50; pozostała trzoda chlewna razem (warchlaki o wadze 20–50 kg, knury i knurki o wadze 50 kg i więcej, trzoda chlewna na ubój o wadze 50 kg i więcej, tj. tuczniaki) – 0,30,
- owce ogółem – 0,10,
- kozy ogółem – 0,10,
- konie ogółem – 0,80,
- drób, tj. łącznie brojlery kurze oraz kury i koguty dorosłe na rzeź – 0,007; nioski kurze razem – 0,014; łącznie indyki, gęsi, kaczki, drób pozostały (bez strusi) – 0,030; strusie – 0,35,
- króliki ogółem – 0,020.

Dochody gospodarstw domowych z użytkownikiem gospodarstwa rolnego

Za **gospodarstwo domowe z użytkownikiem gospodarstwa rolnego** uważa się zespół osób mieszkających i utrzymujących się wspólnie, jeżeli wśród nich jest osoba prowadząca gospodarstwo indywidualne.

Za **dochód całkowity gospodarstwa domowego** uważa się łączne dochody wszystkich osób zamieszkałych wspólnie z użytkownikiem gospodarstwa rolnego i utrzymujących się razem z nim, tj. z tytułu prowadzenia działalności rolniczej i pozarolniczej (również tej niezwiązanej z gospodarstwem rolnym) oraz z tytułu: pracy najemnej, pobierania emerytur i rent, zasiłku z pomocy społecznej, zasiłku wychowawczego, alimentów, stypendiów, posiadania lokat kapitałowych, uzyskiwania pomocy zagranicznej, wygranych w grach liczbowych i loteriach itp.

Dla potrzeb publikacji przyjęto, że główne źródło dochodu to źródło dochodów przekraczające 50% dochodów ogółem gospodarstwa domowego.

Do gospodarstw uzyskujących dochody z działalności rolniczej oraz z działalności pozarolniczej zaliczono również te gospodarstwa, gdzie omawiane rodzaje działalności nie przyniosły jeszcze dochodów lub przyniosły straty.

Dane o strukturze dochodów dotyczą okresu 12 miesięcy poprzedzających badanie (tzn. okresu od 1 VII 2009 r. do 30 VI 2010 r.).

Typologia gospodarstw rolnych

Systemem klasyfikacji gospodarstw rolnych funkcjonujących w państwach członkowskich Unii Europejskiej według wielkości ekonomicznej i ich ukierunkowania produkcyjnego jest Wspólnotowa Typologia Gospodarstw Rolnych (w skrócie „typologia”). W niniejszej publikacji prezentuje się typologię ustanowioną Rozporządzeniem Komisji (WE) nr 1242/2009 z dnia 8 XII 2008 r.

Podstawowym celem typologii jest dostarczenie narzędzia umożliwiającego:

- spełnienie potrzeb informacyjnych Wspólnej Polityki Rolnej Unii Europejskiej,
- sporządzanie analiz porównawczych sytuacji ekonomiczno-produkcyjnej gospodarstw rolnych:
  - pomiędzy różnymi klasami wielkości ekonomicznej i różnymi typami rolniczymi gospodarstw,
  - pomiędzy poszczególnymi krajami członkowskimi i ich regionami,
  - pomiędzy różnymi okresami czasowymi (analizy pionowe).

Typologia gospodarstw rolnych została przygotowana z wykorzystaniem wyników PSR 2010 oraz zestawów współczynników standardowej produkcji (SP) opracowanych przez Instytut Ekonomiki Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej – Państwowy Instytut Badawczy.

Typ rolniczy i wielkość ekonomiczna zostały obliczone dla gospodarstw rolnych, które w dniu 30 VI 2010 r. prowadziły działalność rolniczą.

Wartość produkcji brutto z określonej działalności rolniczej oblicza się poprzez przemnożenie produkcji z 1 ha lub od 1 zwierzęcia przez cenę na terenie gospodarstwa rolnego, bez VAT, podatków od produktów i dopłat bezpośrednich. Cena na terenie gospodarstwa rolnego (a nie np. w punkcie skupu lub na targowisku) oznacza cenę produktu bez potrącania kosztów transportu i kosztów marketingowych (kosztów sprzedaży).

Standardowa produkcja (SP) jest to średnia z pięciu lat wartość produkcji określonej działalności produkcji roślinnej lub zwierzęcej uzyskiwana z 1 ha lub od 1 zwierzęcia w przeciętnych dla danego regionu warunkach produkcyjnych. W przypadku upraw grzybów SP określa się w przeliczeniu na 100 m² powierzchni zajętej pod produkcję, w przypadku drobiu i pszczół – w przeliczeniu odpowiednio na 100 sztuk i na 1 pień pszczeli.

Wielkość ekonomiczna gospodarstwa rolnego obliczona została według następującego schematu:

- na podstawie wyników PSR 2010 ustalono rodzaje upraw oraz gatunki i grupy produkcyjno-użytkowe zwierząt występujące w danym gospodarstwie rolnym,
- określono fizyczne rozmiary poszczególnych działalności rolniczych realizowanych w gospodarstwie rolnym (liczba hektarów lub liczba zwierząt),
- przemnożono rozmiar każdej z działalności rolniczych gospodarstwa przez odpowiedni współczynnik SP dla obliczenia wartości standardowej produkcji z każdej działalności realizowanej w gospodarstwie,
- zsumowano wartości standardowej produkcji ze wszystkich działalności rolniczych realizowanych w gospodarstwie.

Uzyskany według powyższego wzoru wynik odzwierciedla **całkowitą standardową produkcję gospodarstwa (GSP)** i informuje o wielkości ekonomicznej gospodarstwa rolnego wyrażonej w euro. Wielkość ekonomiczna gospodarstwa rolnego oznacza możliwą wartość produkcji (roślinnej lub zwierzęcej), którą rolnik jest w stanie osiągnąć dysponując posiadanym potencjałem i prowadząc działalność w danym regionie.

Gospodarstwa rolne według wielkości ekonomicznej klasyfikowane są do jednej z 14 klas przedstawionych poniżej:

Klasa wielkości ekonomicznej	Wielkość w euro (przedziały domknięto lewostronnie)	
1	poniżej 2 000	
2	2 000	— 4 000
3	4 000	— 8 000
4	8 000	— 15 000
5	15 000	— 25 000
6	25 000	— 50 000
7	50 000	— 100 000
8	100 000	— 250 000
9	250 000	— 500 000
10	500 000	— 750 000
11	750 000	— 1 000 000
12	1 000 000	— 1 500 000
13	1 500 000	— 3 000 000
14	3 000 000 i więcej	

Typ rolniczy gospodarstwa określany jest na podstawie wielkości udziału standardowej produkcji poszczególnych działalności rolniczych prowadzonych w gospodarstwie w całkowitej standardowej produkcji gospodarstwa rolnego.

Typologia gospodarstw rolnych ma charakter hierarchiczny. Wyróżnia się 9 typów ogólnych, 22 typy podstawowe oraz 62 typy szczegółowe.

Dla potrzeb definicji **typów ogólnych**, wskaźnikom standardowej produkcji z działalności rolniczych – ujmowanych w badaniach struktury gospodarstw rolnych – zostały nadane następujące symbole:

- **P1** – standardowa produkcja z następujących upraw: zboża (pszenica zwyczajna, pszenica twarda, żyto, pszenżyto, jęczmień, owies, kukurydza na ziarno, gryka, proso, pozostałe zboża), strączkowe łącznie z mieszankami zbóż z roślinami strączkowymi (groch jadalny, fasola jadalna, inne strączkowe jadalne, strączkowe pastewne na ziarno, strączkowe pastewne na zielonkę), ziemniaki, buraki cukrowe, pastewne okopowe i krzyżowe, rośliny przemysłowe (tytoń, chmiel, rzepak i rzepik, słonecznik, soja, len, konopie, zioła i rośliny aromatyczne), warzywa i truskawki w uprawie polowej, rośliny paszowe (trawy polowe, kukurydza na zielonkę, motylkowe pastewne na zielonkę, inne pastewne na gruntach ornych), uprawy nasienne i sadzonki, grunty ugorowane bez dopłat;
- **P2** – standardowa produkcja z następujących upraw: warzywa i truskawki w uprawie polowej – ogrody towarowe, warzywa i truskawki w uprawie pod osłonami, kwiaty i rośliny ozdobne w uprawie polowej, kwiaty i rośliny ozdobne w uprawie pod osłonami, szkółki drzew i krzewów owocowych, ozdobnych i leśnych, uprawy grzybów;
- **P3** – standardowa produkcja z następujących upraw: plantacje drzew i krzewów owocowych, winnice, pozostałe uprawy trwałe (np. wiklina), uprawy trwałe pod szkłem;
- **P4** – standardowa produkcja z następujących gatunków zwierząt: bydło, owce, kozy, konie oraz rośliny pastewne (łąki i pastwiska, rośliny okopowe, rośliny na zielonkę: strączkowe, motylkowe, kukurydza, inne pastewne na zielonkę oraz trawy polowe na zielonkę);
- **P5** – standardowa produkcja z następujących gatunków zwierząt: trzoda chlewna, drób, króliki (samice hodowlane).

Wyróżnia się następujące **typy ogólne gospodarstw**:

Typy ogólne	Nazwa typu	Gospodarstwa spełniające następujący warunek
1	Specjalizujące się w uprawach polowych	$P1 > 2/3 \text{ GSP}$ (całkowitej standardowej produkcji gospodarstwa rolnego)
2	Specjalizujące się w uprawach ogrodniczych (warzyw, truskawek, kwiatów i roślin ozdobnych), grzybów i w szkółkarstwie	$P2 > 2/3 \text{ GSP}$
3	Specjalizujące się w uprawie drzew i krzewów owocowych (uprawy trwałe)	$P3 > 2/3 \text{ GSP}$
4	Specjalizujące się w chowie zwierząt żywionych paszami objętościowymi	$P4 > 2/3 \text{ GSP}$
5	Specjalizujące się w chowie zwierząt żywionych paszami treściwymi	$P5 > 2/3 \text{ GSP}$
6	Mieszane – różne uprawy	$(P1 + P2 + P3) > 2/3 \text{ GSP}$ gdy: $P1 \leq 2/3 \text{ GSP}$; $P2 \leq 2/3 \text{ GSP}$; $P3 \leq 2/3 \text{ GSP}$
7	Mieszane – różne zwierzęta	$(P4 + P5) > 2/3 \text{ GSP}$ gdy: $P4 \leq 2/3 \text{ GSP}$; $P5 \leq 2/3 \text{ GSP}$
8	Mieszane – różne uprawy i zwierzęta	gospodarstwa niespełniające warunków klasyfikacji dla typów 1–7
9	Gospodarstwa niesklasyfikowane	$\text{GSP} = 0$

III. Ważniejsze grupowania i zakres publikowanych danych

Wyniki badania zaprezentowano na poziomie województwa oraz gmin w układzie **według siedziby gospodarstwa rolnego**.

Dane prezentowane w niniejszej publikacji dotyczą **gospodarstw indywidualnych**:

- prowadzących 30 VI 2010 r. działalność rolniczą,
- nieprowadzących działalności rolniczej – tylko w zakresie liczby gospodarstw, użytkowania gruntów i średniej wielkości gospodarstwa.

Dla podstawowych cech zaprezentowano również dane dla gospodarstw rolnych ogółem oraz dla sektora prywatnego i publicznego.

W sektorze prywatnym podstawowymi formami własności są: własność prywatna krajowa (gospodarstwa indywidualne, gospodarstwa spółdzielcze i spółki prywatne), własność zagraniczna i własność mieszana.

Do sektora publicznego zaliczono gospodarstwa własności państwowej (Skarbu Państwa i państwowych osób prawnych), gospodarstwa będące własnością samorządową oraz gospodarstwa stanowiące własność mieszaną (spółki z przewagą mienia państwowego).

Podstawowym grupowaniem zastosowanym w publikacji jest cel produkcji.

Grupowania gospodarstw indywidualnych prowadzących działalność rolniczą dokonano posługując się kryterium udziału procentowego wartości produktów rolnych wytworzonych w gospodarstwie, a przeznaczonych na konsumpcję w gospodarstwie domowym użytkownika, w wartości końcowej produkcji rolniczej. Zakładając, że produkty rolne niezużyte w gospodarstwie domowym użytkownika gospodarstwa rolnego przeznaczone zostały na sprzedaż wyodrębniono następujące grupy gospodarstw indywidualnych:

- **produkujące wyłącznie na rynek (wyłącznie na sprzedaż)** – na sprzedaż przeznaczono 100% wartości produktów rolnych wytworzonych w gospodarstwie, tj. udział wartości produktów wytworzonych w gospodarstwie, a przeznaczonych na konsumpcję w gospodarstwie domowym użytkownika, w wartości końcowej produkcji rolniczej wynosił 0%;
- **produkujące głównie na rynek (głównie na sprzedaż)** – na sprzedaż przeznaczono od 50% do 99% wartości produktów rolnych wytworzonych w gospodarstwie, tj. udział wartości produktów wytworzonych w gospodarstwie, a przeznaczonych na konsumpcję w gospodarstwie domowym użytkownika, w wartości końcowej produkcji rolniczej wynosił od 1% do 50%.

Wśród tych gospodarstw wyodrębniono dwie podgrupy:

- gospodarstwa, w których na sprzedaż przeznaczono od 75% do 99% wartości produktów rolnych wytworzonych w gospodarstwie (gospodarstwo domowe użytkownika zużywało od 1% do 25% wartości końcowej produkcji rolniczej),
- gospodarstwa, w których na sprzedaż przeznaczono od 50% do 74% wartości produktów rolnych wytworzonych w gospodarstwie (gospodarstwo domowe użytkownika zużywało od 26% do 50% wartości końcowej produkcji rolniczej);
- **produkujące głównie na samozaopatrzenie (głównie na własne potrzeby)** – na sprzedaż przeznaczono od 1% do 49% wartości produktów rolnych wytworzonych w gospodarstwie, tj. udział wartości produktów wytworzonych w gospodarstwie, a przeznaczonych na konsumpcję w gospodarstwie domowym użytkownika, w wartości końcowej produkcji rolniczej wynosił od 51% do 99%.

Wśród tych gospodarstw wyodrębniono dwie podgrupy:

- gospodarstwa, w których na sprzedaż przeznaczono od 25% do 49% wartości produktów rolnych wytworzonych w gospodarstwie (gospodarstwo domowe użytkownika zużywało od 51% do 75% wartości końcowej produkcji rolniczej),
- gospodarstwa, w których na sprzedaż przeznaczono od 1% do 24% wartości produktów rolnych wytworzonych w gospodarstwie (gospodarstwo domowe użytkownika zużywało od 76% do 99% wartości końcowej produkcji rolniczej);
- **produkujące wyłącznie na samozaopatrzenie** – na sprzedaż przeznaczono 0% wartości produktów rolnych wytworzonych w gospodarstwie, tj. udział wartości produktów wytworzonych w gospodarstwie, a przeznaczonych na konsumpcję w gospodarstwie domowym użytkownika, w wartości końcowej produkcji rolniczej wynosił 100%.

* * *

Wszystkie przedziały klasowe są lewostronnie zamknięte, z wyjątkiem grup obszarowych użytków rolnych:

- „0–1”, gdzie przedział jest obustronnie zamknięty $<0,00-1,00>$,
- „1–2”, gdzie przedział jest obustronnie otwarty $(1,01-1,99)$.

W tablicach zawierających dane sumaryczne mogą wystąpić pewne nieścisłości rachunkowe wynikające z zaokrągleń automatycznych zastosowanych w procesie uogólnienia danych z próby. Informacje liczbowe w ujęciu odsetkowym prezentowane są z jednym znakiem po przecinku i z uwagi na elektroniczną technikę zaokrągleń mogą nie sumować się na 100%.

METHODOLOGICAL NOTES

I. Source and scope of data

Data in this publication were compiled on the basis of the results of the Agricultural Census (AC 2010) as of 30 VI 2010. The Census was conducted in the period from 1 IX to 31 X 2010.

The legal basis for the AC 2010 and the survey on agricultural production methods constituted:

- The Regulation of the European Parliament and the European Council (EC) No. 1166/2008 of 19 XI 2008 on farm structure surveys and the survey on agricultural production methods and repealing Council Regulation (EEC) No. 571/88 (EU Official Journal No. L 321 of 1 XII 2008),
- The Law of 17 VII 2009 on the Agricultural Census in 2010 (Journal of Laws of 10 VIII 2009, No. 126, item 1040),
- The Law of 29 VI 1995 on official statistics (Journal of Laws of 1995, No. 88, item 439 with later amendments),
- The Official Statistics Survey Programme.

The time and scope of the census, the organisation rules and implementation of the census work, respondents' obligation to provide information, and the method of collecting and protecting the data, were specified in the above mentioned acts.

The scope and coverage of the Agricultural Census 2010

The Agricultural Census 2010 was conducted as:

- I. A full-scope survey in agricultural holdings of:
  1. Natural persons with agricultural land of:
    - a) at least 1 ha,
    - b) less than 1 ha, meeting the following physical thresholds: 0.5 ha for fruit-bearing tree plantations, 0.5 ha for fruit-bearing shrub plantations, 0.5 ha for both ground vegetables and strawberries, 0.5 ha for hops, 0.3 ha for orchard and ornamental plants nurseries, 0.1 ha for ground strawberries, 0.1 ha for vegetables and strawberries under covers, 0.1 ha for tobacco, 0.1 ha for flowers and ornamental plants under covers, 10 head of cattle in total, 5 head of cows in total, 50 head of pigs in total, 10 head of sows, 20 head of sheep in total, 20 head of goats in total, 100 head of poultry in total, and 5 head of horses in total.
  2. Legal persons and organisational units without legal personality.
- II. A sample survey in natural persons' holdings with an area below 1 ha of agricultural land, other than those referred in point I.1.b).

The sampling scheme for natural person's farms with less than 1 ha of agricultural land

The sampling of agricultural holdings was conducted separately for each gmina, based on a stratified sampling scheme. A sample comprising 150 thousand farms was divided between gminas in such a way that the relative estimation error for the total area of agricultural land (i.e. including farms with at

least 1 ha of agricultural land, which were covered in the full-scope survey) would not exceed 0.15% for each gmina.

In order to allocate the sample between gminas, use was made of a special optimisation programme, as part of which:

- the farm sample was distributed between gminas,
- the population of farms with less than 1 ha of agricultural land, operating in each gmina, was divided into three optimal strata; as a result of which strata boundaries were determined separately for each gmina,
- the upper boundary was established for each gmina, comprising the largest farms in the group of farms with less than 1 ha of agricultural land; these farms were then surveyed on a 100% basis, accounting for approx. 37% of the entire sample,
- an optimal sample distribution between other strata was performed.

A list comprising all farms (not only those with less than 1 ha of agricultural land), in which, among others, a gmina symbol and the area of agricultural land were recorded for each farm, was used as a sampling frame.

In the census, information in the following areas was collected:

1. **Land use** (among others, the total area of the agricultural holding, the area of agricultural land, including land in a good agricultural condition – sown area, permanent crops, meadows and pastures, forests and forest land, and other land).
2. **Economic activity** (among others, non-agricultural activity directly connected with the holding and its significance to the holding).
3. **The household income structure** (among others, the share of income from agricultural activity, non-agricultural activity, paid employment, retirement pays and pensions, other non-paid sources in the total household income with the user of the holding, the share of self-supply of a household in the final agricultural production).
4. **Sown and other area** (among others, cereals, pulses, oilseeds crops, potatoes, sugar beets, industrial plants, feed plants, plants intended for ploughing, ground vegetables, tree and shrub nurseries, as well as the area of catch crops, mushrooms and energy crops).
5. **Livestock** (cattle, pigs, sheep, goats, horses, poultry, rabbits, other animals for slaughter, fur-bearing animals, and the number of beehives).
6. **Tractors, agricultural machinery and equipment** (among others, the number of tractors, trucks and trailers, combine harvesters and other harvesting machines, distributors, spreaders, planters, combine cultivators, sprayers, milking machines, and the fact of using equipment for renewable energy production).
7. **Fertiliser use** (nitrogen, potassium, phosphorous and calcium, as well as organic fertilisers of animal origin).
8. **Labour force** (among others, the current activity and labour input within 12 months preceding the reference date of surveying the user, members of his/her family and paid employees).

Due to purpose of the publication, which is to distinguish rural areas in mazowieckie voivodship with particular intensity of occurrence of natural person's holdings active or inactive on the market, from the full scope of data collected in the census, only this information was selected, which was (arbitrarily) considered to be highly useful in designating and characterising above mentioned areas.

II. Major definitions, terms and rules of registration

An agricultural holding is understood as agricultural area, including forest land, buildings or their parts, equipment and livestock, if they constitute or may constitute an organised economic unit, as well as rights related to running an agricultural farm.

A natural person's agricultural holding is understood as an agricultural holding from 0.1 ha of agricultural land, either owned or used by a natural person, as well as an agricultural holding of a person having no agricultural land, or with agricultural land less than 0.1 ha, who possesses at least: 1 head of cattle, or (and) 5 head of pig, or 1 sow, or (and) 3 head of sheep or (and) 3 head of goats, or (and) 1 horse, or (and) 30 head of poultry, or (and) 1 ostrich, or (and) 5 head of female rabbits, or (and) 5 head of other fur-bearing female animals, or (and) 3 head of other animals kept for slaughter, or (and) 1 beehive.

A legal person's, or organisational unit without legal personality agricultural holding is understood as an agricultural farm run by a legal person or by an organisational unit without legal personality, the principal activity of which is classified, according to the Polish Classification of Activities, to Section A, Division 01, Groups 01.1 – growing of non-perennial crops, 01.2 – growing of perennial crops, 01.3 – plant propagation, 01.4 – livestock production and breeding, 01.5 – agricultural crops mixed with livestock production (mixed farming), 01.6, class 01.61 – support activities for plant production (maintaining good agricultural condition following environmental protection standards), as well as any activity, irrespective of the principal activity classification, where the area of agricultural land cultivated by the unit exceeds 1 ha, or the unit runs livestock production.

A holder is understood as a natural person, a legal person or an organisational unit without legal personality, actually using the land, regardless of whether as owners or leaseholders, or using the land in any other respect, regardless of whether this land is situated in one or in several gminas.

Agricultural activity includes activity associated with crop and livestock production, including all agricultural crops (including mushroom production), vegetable production and horticulture, arboriculture, agricultural and horticultural crop and seed production, livestock production in a holding (cattle, sheep, goats, horses, pigs, poultry, rabbits, other fur-bearing animals, game kept for slaughter), bees, and activity consisting of maintaining unused agricultural land for production purposes according to the rules of a good agricultural condition in accordance with environmental protection requirements.

The value of the final production of the holding is a sum of such values as sales (of unprocessed crop and animal products and of livestock), self-supply (raw, unprocessed crop and animal products) and subsidies on products.

Land use

Total land area stands for the total area of agricultural land, forests, forest land and other land, regardless of whether it is owned, leased (with or without contract), used in respect of occupying a certain position (forester, priest, teacher, etc.), common land, a part of which accrues to the holder, as well as land belonging to deserted farms, used by the surveyed holding.

Total agricultural land consist of:

- **agricultural land maintained in a good agricultural condition** (i.e. in compliance with the common standards and in conformity with the requirements stipulated in the Regulation of the Minister of Agriculture and Rural Development on Minimum Standards of 12 III 2007, with later amendments (Journal of Laws of 2010, No. 39, item 211), which comprises: sown area, fallow land, permanent crops, including orchards (plantations of fruit-bearing trees and shrubs, and nurseries), kitchen gardens (without the area intended for recreation), permanent meadows and permanent pastures,
- **other agricultural land** (agricultural land not cultivated and not maintained in a good agricultural condition as of 30 VI 2010).

Sown area is the land that is sown or planted with crops. Sown area does not include the area of nurseries of ornamental trees and shrubs, nurseries of forest trees for commercial purposes, wicker plantations, and fruit-bearing trees and shrubs outside plantations, as well as any other permanent crops and the area of permanent crops cultivated under covers. This category does not include the area of fast-growing trees and shrubs cultivated on agricultural land, which are classified as forests, or the area of crops for ploughing, cultivated as major crops, since this area is classified as fallow land. Kitchen gardens are also excluded from this category.

The data on sown area, included in the census, concern the area of specific crop production, cultivated as major crops.

Fallow land includes arable land which is not used for production purposes but maintained in a good agricultural condition, in compliance with the environmental protection requirements. This includes both land qualifying and non-qualifying for area payments (e.g. holdings with an area below 1 ha). Fallow land also includes land prepared for sowing (vegetables) in the current year, but not sown or planted until 30 VI 2010, and the area of crops intended for ploughing, cultivated as the main crops (green fertilisers).

Permanent crops is the total plantation area of fruit-bearing trees and shrubs, nurseries of fruit-bearing trees and shrubs, nurseries of ornamental trees and shrubs, and nurseries of forest trees for commercial purposes, as well as other permanent crops, e.g. wicker, fruit-bearing trees and shrubs grown outside plantations, and other permanent crops cultivated under covers.

Permanent meadows is the land permanently overgrown with grass (for 5 years or more), which in principle is mown. In mountainous regions it also includes the area of mown mountain pastures. Meadows should be maintained in a good agricultural condition and mown at least once a year, but the crops do not have to be used for production purposes.

Permanent pastures is the land permanently overgrown with grass (for 5 years or more), which in principle is not mown but left for grazing. In mountainous regions it also includes the area of mountain

pastures left for grazing and maintained in a good agricultural condition (including permanent pastures not used for production purposes and pastures for extensive grazing, located on mountainous land or at high attitudes with low-class soil, where no fertilisation, sub-sowing, melioration, etc. is used).

* * *

Crop area of **ground vegetables/strawberries** is the land sown or planted with vegetables/strawberries in the ground or under low, non-accessible cover (below 1.5 m in the top).

Crop area of **vegetables/strawberries under cover** is the land sown or planted with vegetables/strawberries under accessible covers, i.e. in greenhouses, high plastic tunnels (minimum 1.5 m in the top) or frames.

Livestock

The survey covered the livestock staying in the farm during the survey period, as well as animals sent to herding, grazing and shepherd's huts. All animals were registered, i.e. the ones owned by a holder or members of his household, as well as animals temporarily or permanently kept in the farm (taken for raising, fattening, etc.), irrespective whether they were taken from private farms, state-owned farms, cooperative entities, or companies.

Cows include dairy cows and suckling cows.

Dairy cows are understood as adult female cattle which, due to their breed, species or particular qualities, are kept in a farm exclusively or mainly for production of milk to be consumed or to be processed into dairy products. Dairy cows rejected from breeding, kept in a farm for the period regarded as pre-slaughter pasturing, after which they are sent to slaughter, are also included in this group.

Suckling cows are understood as adult female cattle which, due to their breed (beef breed cows and cows born from a cross-breed with beef breeds) or particular qualities, are kept in a farm exclusively or mainly for calves for slaughter, and whose milk is used to feed calves or other animals. Suckling cows rejected from breeding, kept in a farm for the period regarded as pre-slaughter pasturing, after which they are sent to slaughter, are also included in this group.

The survey included **poultry** livestock for particular species aged above 2 weeks. In the case of farms engaged in production of poultry on a large scale (such as a large-scale farm producing broilers or hen eggs), in which no poultry has been recorded on the survey day, due to the current technological break in production, whenever such break does not exceed 8 weeks, the poultry stocks from the period before emptying the rooms (poultry houses) have been adopted.

In order to convert the livestock in physical head into **livestock unit (LSU)**, the following coefficients were applied:

- cattle, i.e. calves in total, less than 1 year old – 0.40; bull calves and heifers in total, aged 1–2 years – 0.70; male cattle aged 2 years or more – 1.0; heifers aged 2 years or more – 0.80; dairy cows – 1.0, suckling cows – 0.80,
- pigs, i.e. piglets up to 20 kg – 0.027; sows in total – 0.50; other pigs in total (piglets with a weight of 20–50 kg, boars and young boars with a weight of 50 kg or more, pigs for slaughter with a weight of 50 kg or more, i.e. porkers) – 0.30,

- sheep in total – 0.10,
- goats in total – 0.10,
- horses in total – 0.80,
- poultry, i.e. broilers, hens and adult roosters in total, intended for slaughter – 0.007; laying hens in total – 0.014; turkeys in total, geese, ducks and other poultry (except for ostriches) in total – 0.030; ostriches – 0.35,
- rabbits in total – 0.020.

The income of households with a holder of agricultural holding

A household with a holder of agricultural holding is a group of persons residing together and with a common subsistence, if at least one of them has a private farm.

Total income of a household is total income of all persons living together with the agricultural farm holder and with a common subsistence, i.e. from agricultural and non-agricultural activity (also the one not connected with the farm) and from: paid work, retirement pays and pensions, social assistance benefits, maternity benefit, alimony, scholarships, capital investments, foreign assistance, wins in numerical and other lotteries, etc.

For the purposes of this publication it was assumed that the main source of income is the source of income exceeding 50% of total income of a household.

The group of holdings getting income from agricultural activity or non-agricultural activity contains also those holdings where above mentioned kinds of activity did not bring income yet or brought losses.

The data on the income structure concern the period of 12 months preceding the survey (i.e. the period from 1 VII 2009 to 30 VI 2010).

The typology of agricultural holdings

Currently binding classification of agricultural holdings in Member States of the European Union according to their economic size and purpose of production is the Community Typology for Agricultural Holdings (abbreviated as “the typology”). The typology presented in this publication was introduced by way of the Commission Regulation (EC) No. 1242/2009 of 8 XII 2008.

The typology is mainly intended to serve as an instrument that allows for:

- satisfying the information-related needs arising from the Common Agricultural Policy of the European Union,
- conducting comparative analyses of the economic and production situation of agricultural holdings:
  - between various economic size classes and types of farming,
  - between various Member States and regions,
  - between various periods (vertical analyses).

The typology of agricultural holdings was developed using AC 2010 results and set of standard output (SO) coefficients developed by the Institute of Agricultural and Food Economics – National Research Institute.

The type of farming and economic size were calculated for agricultural holdings which conducted agricultural activity on 30 VI 2010.

Gross output value of a given type of agricultural activity is calculated by multiplying the production per ha or per animal by the price binding in the agricultural holding area, exclusive of VAT, taxes on products and direct subsidies. The price binding in the agricultural holding area (and not at procurement points or on marketplaces) is a product price exclusive of transportation and marketing costs (sales costs).

The standard output (SO) is calculated as the average five-year production value achieved from specific (crop or animal) activity per ha or per animal reflecting an average status in the surveyed region. As regards mushrooms, the SO coefficients are calculated per 100 m² of production area, and as regards poultry and bees – the SO is calculated per 100 animals and 1 beehive respectively.

Economic size of an agricultural holding is calculated according to the following scheme:

- based on the AC 2010 results, types of crops and types of production and functional groups of animals in a surveyed holding were established,
- physical size of particular agricultural activities conducted in a agricultural holding (number of hectares or animal heads) was established,
- size of every agricultural activity of a holding was multiplied through an appropriate SO coefficient to calculate value of standard output of every activity conducted in a holding,
- values of standard output from every agricultural activity conducted in a holding were added.

The result obtained on the basis of the above scheme reflects **the total standard output of the holding** (Polish acronym: **GSP**) and informs of economic size of an agricultural holding expressed in euro. Economic size of an agricultural holding represents a possible output value (crop or animal), which a farmer is able to obtain having all potential and conducting activity in a surveyed region.

Based on the economic size, agricultural holdings are grouped in one of the following 14 classes:

Economic size class	Size in euro (left-closed intervals)
1	up to 2 000
2	2 000 — 4 000
3	4 000 — 8 000
4	8 000 — 15 000
5	15 000 — 25 000
6	25 000 — 50 000
7	50 000 — 100 000
8	100 000 — 250 000
9	250 000 — 500 000
10	500 000 — 750 000
11	750 000 — 1 000 000
12	1 000 000 — 1 500 000
13	1 500 000 — 3 000 000
14	3 000 000 and more

The type of farming in the holding is determined through the share of standard outputs from various types of agricultural activity conducted in the holding in the total standard output of this holding.

The typology for agricultural holdings exhibits a certain hierarchy, within which 9 general types, 22 basic types and 62 specific types can be distinguished.

For the purpose of defining **the general types**, the following symbols were assigned to SO indicators for various types of agricultural activity covered in the Farm Structure Survey:

- **P1** – standard output from the following crops: cereals (common wheat, hard wheat, rye, triticale, barley, oats, maize intended for grain, buckwheat, millet and other cereals), leguminous plants including cereals mixed with leguminous plants (edible peas, edible beans, other edible leguminous plants, leguminous fodder plants intended for grain and leguminous fodder plants intended for green forage), potatoes, sugar beets, fodder root plants and mixed plants, industrial plants (tobacco, hops, rape and turnip rape, sunflower, soy, flax, hemp, herbs and aromatic plants), vegetables and strawberries grown in the open field, forage plants (field grasses, maize intended for green forage, fodder legumes intended for green forage and other forage plants grown in arable land), seeds and seedlings and fallow land not subsidised;
- **P2** – standard output from the following crops: vegetables and strawberries grown in the open field – commercial gardens, vegetables and strawberries grown under cover, flowers and ornamental plants grown in the open field, flowers and ornamental plants grown under cover, nurseries of fruit-bearing trees and shrubs, ornamental and forest plants and mushrooms;
- **P3** – standard output from the following crops: plantations of fruit-bearing trees and shrubs, vineyards, other permanent crops (e.g. willow) and permanent crops grown under glass cover;
- **P4** – standard output from the following animal species: cattle, sheep, goats, horses and from fodder crops (meadows and pastures, root crops, crops intended for green forage: leguminous plants, legumes, maize, other fodder plants and field grasses intended for green forage);
- **P5** – standard output from the following animal species: pigs, poultry, rabbits (breeding females).

The following **general types of holdings** can be distinguished:

General types	Name of type	Holdings meeting the following condition
1	Specialising in field crops	$P1 > 2/3 \text{ GSP}$
2	Specialising in horticultural crops	$P2 > 2/3 \text{ GSP}$
3	Specialising in permanent crops	$P3 > 2/3 \text{ GSP}$
4	Specialising in rearing of grazing livestock	$P4 > 2/3 \text{ GSP}$
5	Specialising in rearing of animals fed with concentrated feeding stuffs	$P5 > 2/3 \text{ GSP}$
6	Mixed crops	$(P1 + P2 + P3) > 2/3 \text{ GSP}$ when: $P1 \leq 2/3 \text{ GSP}$; $P2 \leq 2/3 \text{ GSP}$; $P3 \leq 2/3 \text{ GSP}$
7	Mixed livestock	$(P4 + P5) > 2/3 \text{ GSP}$ when: $P4 \leq 2/3 \text{ GSP}$; $P5 \leq 2/3 \text{ GSP}$
8	Mixed crops and livestock	holdings not meeting typology conditions for 1–7 types
9	Non-classified holdings	$\text{GSP} = 0$

III. Major grouping and scope of published statistics

The survey results are presented at the voivodship and gmina level according to **the headquarter of the agricultural holding.**

Data presented in this publication concern **natural person's holdings:**

- conducting agricultural activity as of 30 VI 2010,
- not conducting agricultural activity, only as regards the number of holdings, land use and average size holdings.

For basic characteristics, this grouping was extended by the private and public sector.

The private sector includes entities of state domestic ownership (private farms, cooperative farms and private domestic companies), foreign ownership and mixed ownership.

The public sector includes state-owned farms (of the State Treasury and state legal persons), farms owned by self-governments (gminas) and entities of mixed ownership (companies with a predominance of public property).

Basic grouping applied in this publication is the purpose of production.

Groupings of natural person's holdings conducting agricultural activity was made by using criterion of percentage share of the value of agricultural products from own production, and designated for own consumption in a holder's household, in the total value of agricultural output. Assuming that crops which were not used in holder's household were designated for sale, the following groups of agricultural holdings were distinguished:

- **producing exclusively for market sales (exclusively for sale)** – for sale was designated 100% of the value of agricultural products from own production, i.e. share of the value of products from own production, and designated for own consumption in a holder's household, in final agricultural output accounted for 0%;
- **producing mainly for market sales (mainly for sales)** – for sale was designated 50% to 99% of the value of agricultural products from own production, i.e. share of the value of products from own production, and designated for own consumption in a holder's household, in final agricultural output amounted for 1% to 50%.

Two subgroups were derived from these holdings:

- holdings, in which 75 % to 99% of value of agricultural products from own production was designated for sale (a holder's household used from 1% to 25% of final agricultural output),
- holdings, in which 50% to 74% of value of agricultural products from own production was designated for sale (a holder's household used from 26% to 50% of final agricultural output);
- **producing mainly for subsistence (mainly for own consumption)** – for sale was designated from 1% to 49% of the value of agricultural products from own production, i.e. share of the value of products from own production, and designated for own consumption in a holder's household, in a final agricultural output amounted for 51% to 99%.

Two subgroups were derived from these holdings:

- holdings, in which 25% to 49% of the value of agricultural products from own production was designated for sale (a holder's household used from 51% to 75% of final agricultural output),
- holdings, in which 1% to 24% of the value of agricultural products from own production was designated for sale (a holder's household used from 76% to 99% of final agricultural output);
- **producing exclusively for subsistence** – for sale was designated 0% of the value of agricultural products from own production, i.e. share of the value of products from own production, and designated for own consumption in a holder's household, in a final agricultural output amounted for 100%.

* * *

All class intervals are left-closed, except for area groups of agricultural land:

- “0–1”, where the interval is closed on both sides $<0.00-1.00>$,
- “1–2”, where the interval is open on both sides $(1.01-1.99)$.

The tables containing summary data may exhibit certain calculation inconsistencies resulting from automatic rounding performed in the sample data generalisation process. Numerical data, in percentage terms, was presented to one decimal point and, considering an electronic rounding technique, it may not sum up to 100%.

WYNIKI BADAŃ

Wstęp

Mazowieckie jest województwem położonym w środkowo-wschodniej części Polski. Według stanu w dniu 31 XII 2010 r. zajmowało powierzchnię 35,6 tys. km² i liczyło 5,3 mln mieszkańców¹. Obszary wiejskie zajmowały 93,9% ogólnej powierzchni województwa i mieszkało na nich 1,9 mln osób, tj. 35,8% ogółu. Na 1 mieszkańca przypadało 0,68 ha ogólnej powierzchni; w miastach 0,06 ha a na wsi 1,77 ha.

W 2010 r. na obszarze województwa mazowieckiego było 8741 miejscowości wiejskich, na jedną przypadało średnio 216 osób. Najbardziej zaludnione były miejscowości wiejskie w powiecie pruskim (898 osób na 1 miejscowość), a w następnej kolejności w powiatach: legionowskim (553 osoby), piaseczyńskim (408 osób) i warszawskim zachodnim (400 osób); najmniej ludności zamieszkiwało miejscowości wiejskie w powiatach: makowskim (przeciętnie 130), sokołowskim (131) i pułtuskim (134).

Wśród 16 województw w kraju mazowieckie zajmuje pierwszą lokatę pod względem powierzchni, liczby ludności ogółem, liczby ludności wiejskiej, a także pod względem liczby gospodarstw rolnych prowadzących działalność rolniczą.

Województwo mazowieckie jest znaczącym w kraju producentem produktów rolnych, ogrodniczych i pochodzenia zwierzęcego. W 2010 r. rolnicy z naszego województwa wytworzyli 15,5% krajowej globalnej produkcji rolniczej i 15,9% towarowej produkcji rolniczej (2 miejsce w kraju). Końcowa produkcja rolnicza na 1 ha użytków rolnych (4879 zł) była o 25,9% wyższa od średniej w kraju.

Znaczące miejsce województwo zajmuje w produkcji takich produktów, jak: owoce z drzew – 40,6% produkcji krajowej (1 lokata), mleko – 23,3% (1 lokata), owies – 17,0% (1 lokata), owoce jagodowe – 16,8% (2 lokata), żyto – 15,9% (2 lokata), warzywa gruntowe – 15,2% (1 lokata), jaja kurze – 14,5% (2 lokata), ziemniaki – 14,3% (1 lokata), mięso – 13,9% (2 lokata), pszenżyto – 12,8% (2 lokata).

Kierunki produkcji są zróżnicowane przestrzennie – południowo-zachodnia i centralna część województwa to rejony z dynamicznie rozwijającą się produkcją warzywniczą i sadowniczą, część północno-wschodnia specjalizuje się w mleczarstwie, a północno-zachodnia w hodowli drobiu.

Mazowieckie jest województwem o dużym zróżnicowaniu przestrzennym cech charakteryzujących rolnictwo. Występują tu zarówno gospodarstwa rolne posiadające znaczny areal gruntów rolnych, jak i gospodarstwa o niewielkim areale, gospodarstwa produkujące wyłącznie na sprzedaż, jak i gospodarstwa bez produkcji rolnej bądź produkujące wyłącznie na własne potrzeby. Różne jest przeznaczenie użytkowanych w gospodarstwach gruntów, skala produkcji poszczególnych upraw i gatunków zwierząt, a także różne są źródła dochodów gospodarstw domowych użytkowników gospodarstw rolnych. Na zróżnicowanie stanu rolniczej przestrzeni produkcyjnej mają wpływ m.in. takie czynniki, jak: warunki przyrodniczo-środowiskowe, sytuacja społeczno-ekonomiczna w danym regionie, możliwości

---

¹ Liczba ludności zweryfikowana w oparciu o wyniki Narodowego Spisu Powszechnego Ludności i Mieszkań 2011.

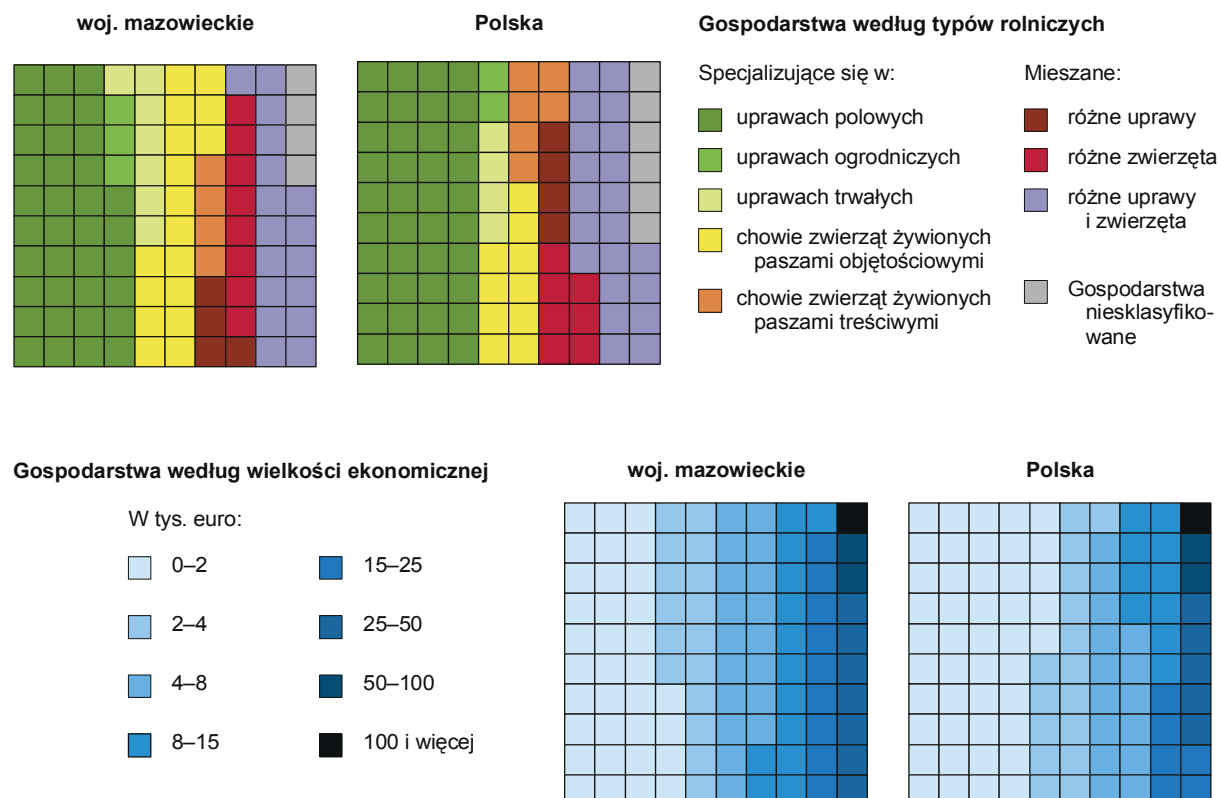
sprzedaży produktów rolnych zależne od położenia rynków zbytu (np. lokalizacja zakładów przetwórczych, aglomeracje miejskie).

Według Wspólnotowej Typologii Gospodarstw Rolnych Unii Europejskiej ponad 67% gospodarstw rolnych mających siedzibę w województwie mazowieckim i prowadzących 30 czerwca 2010 r. działalność rolniczą należało do grupy gospodarstw z dominującą uprawą/chowem, w tym częściej niż w co trzecim przeważały uprawy polowe. Co szóste gospodarstwo zakwalifikowano do typu „mieszane – różne uprawy i zwierzęta” i również co szóste do typu „specjalizujące się w chowie zwierząt żywionych paszami objętościowymi”. Co czternaste gospodarstwo specjalizowało się w uprawach trwałych, a tylko co trzydzieste – w uprawach ogrodniczych.

Na podstawie porównania typologii gospodarstw rolnych z województwa mazowieckiego z typologią ogółu gospodarstw w kraju można powiedzieć, że w naszym województwie mniej było gospodarstw należących m.in. do typu: „mieszane – różne uprawy i zwierzęta”, „specjalizujące się w uprawach polowych” i „specjalizujące się w chowie zwierząt żywionych paszami treściwymi”. Więcej natomiast było gospodarstw specjalizujących się w chowie zwierząt żywionych paszami objętościowymi, w uprawach trwałych i ogrodniczych oraz zaliczonych do typu „mieszane – różne zwierzęta”.

Z klasyfikacji gospodarstw rolnych według wielkości ekonomicznej wynika, że 68% stanowią gospodarstwa najsłabsze ekonomicznie – ich potencjał produkcyjny oszacowano na mniej niż 8 tys. euro. Zaledwie 1% gospodarstw osiągnął wielkość ekonomiczną 100 tys. euro i więcej. Wielkość ekonomiczna gospodarstw rolnych z województwa mazowieckiego stanowiła 14,7% ogólnej wielkości w kraju.

Wykres 1. Typologia gospodarstw rolnych

W województwie mazowieckim wiodącą rolę w strukturze własnościowej rolnictwa odgrywiają gospodarstwa indywidualne. Według wyników Powszechnego Spisu Rolnego w 2010 r. swoją siedzibę miało tu 272,4 tys. gospodarstw indywidualnych stanowiąc 99,9% ogółu. Na omawianą zbiorowość przypadało 97,1% ogólnej powierzchni gruntów w użytkowaniu rolnictwa i 97,4% ogólnej powierzchni użytków rolnych (UR).

Tabl. 1. Liczba gospodarstw rolnych oraz powierzchnia gruntów w użytkowaniu gospodarstw rolnych według form własności

Wyszczególnienie	Gospodarstwa		Powierzchnia gruntów				Przeciętna powierzchnia gruntów w 1 gospodarstwie w ha	
	w tys.	w odsetkach	ogółem		w tym użytków rolnych		ogółem	w tym użytków rolnych
			w tys. ha	w odsetkach	w tys. ha	w odsetkach		
O g ó ł e m	272,7	100,0	2284,9	100,0	1945,4	100,0	8,38	7,13
Sektor prywatny	272,7	100,0	2244,7	98,2	1912,2	98,3	8,23	7,01
w tym gospodarstwa indywidualne.....	272,4	99,9	2219,1	97,1	1893,9	97,4	8,15	6,95
Sektor publiczny.....	0,1	0,0	40,3	1,8	33,2	1,7	551,49	455,22

Celem niniejszego opracowania jest wskazanie w województwie mazowieckim obszarów wiejskich o szczególnym natężeniu występowania gospodarstw indywidualnych aktywnych i nieaktywnych rynkowo, przy czym przez obszar wiejski rozumie się wszystkie obszary znajdujące się poza granicami administracyjnymi miast.

Tabl. 2. Gospodarstwa indywidualne według statusu administracyjnego gmin ^a

Wyszczególnienie	Mazowieckie ogółem	Gminy			
		wiejskie	miejsko-wiejskie		miejskie
			obszar wiejski	obszar miejski	
Liczba gospodarstw w tys.	272,4	204,9	45,9	8,8	12,9
w % ogółem	100,0	75,2	16,8	3,2	4,7
Powierzchnia gruntów ogółem					
w tys. ha.....	2219,1	1782,0	337,4	45,5	54,2
w % ogółem.....	100,0	80,3	15,2	2,1	2,4
w tym użytków rolnych.....	1893,9	1522,4	287,1	38,7	45,7
w % ogółem.....	100,0	80,4	15,2	2,0	2,4
Przeciętna powierzchnia gruntów ogółem w 1 gospodarstwie w ha	8,15	8,70	7,36	5,16	4,21
w tym użytków rolnych.....	6,95	7,43	6,26	4,38	3,55
Liczba gmin	314	229	50		35

^a Status gminy zgodnie z klasyfikacją Krajowego Rejestru Urzędowego Podziału Terytorialnego Kraju TERYT.

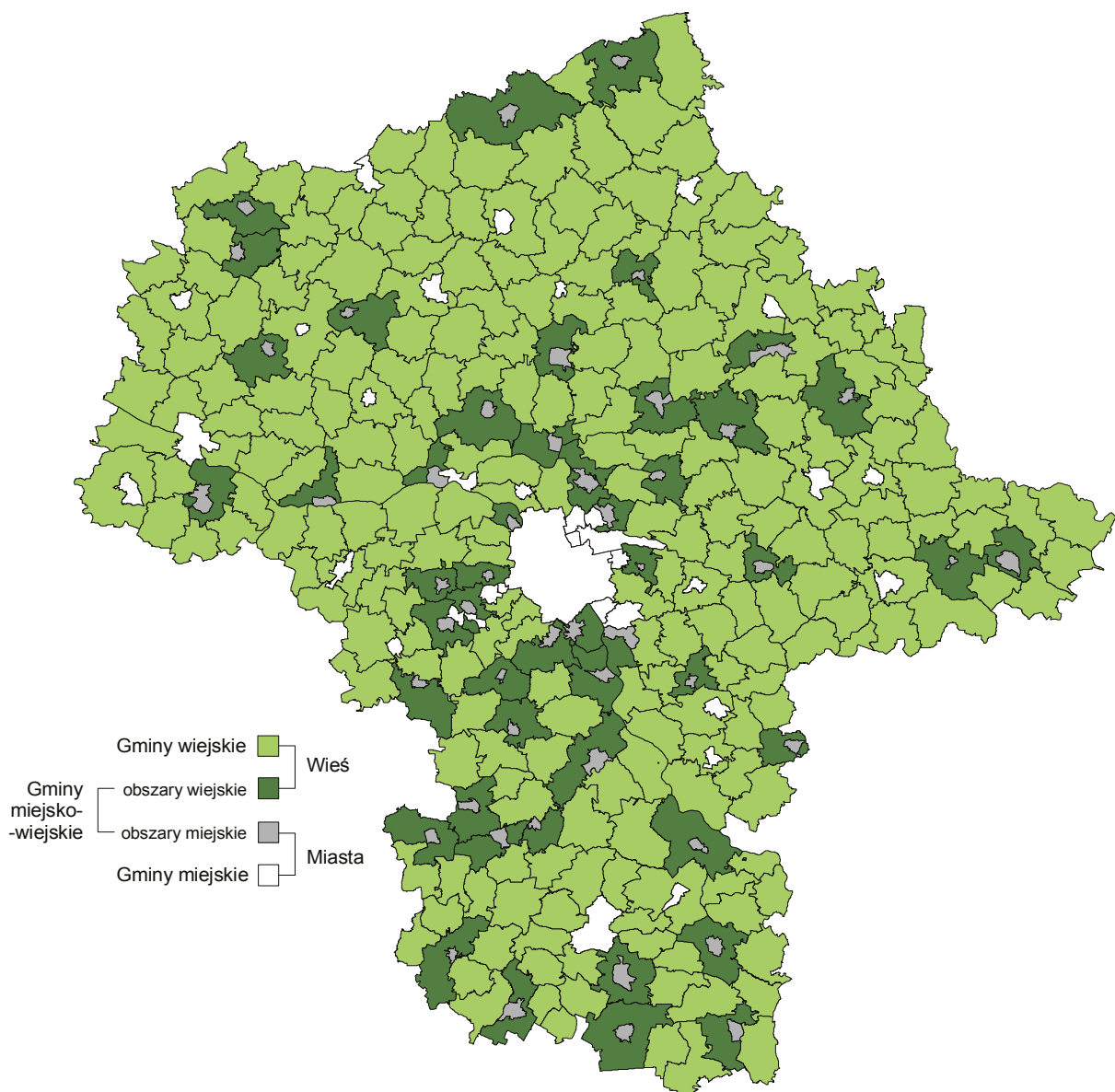
Z rozkładu gospodarstw indywidualnych według statusu administracyjnego gmin wynika, że w 229 gminach wiejskich województwa mazowieckiego miało siedzibę 204,9 tys. gospodarstw, na obszarach wiejskich i terenach miejskich 50 gmin miejsko-wiejskich – odpowiednio 45,9 tys. i 8,8 tys., natomiast

w 35 miastach – 12,9 tys. gospodarstw. Na gminy wiejskie przypadało 1522,4 tys. ha powierzchni użytków rolnych w użytkowaniu gospodarstw indywidualnych, na obszary wiejskie gmin miejsko-wiejskich – 287,1 tys. ha, na tereny miejskie tych gmin – 38,7 tys. ha, a na gminy miejskie – 45,7 tys. ha.

W kolejnych częściach opracowania zaprezentowano wybrane informacje charakteryzujące rolnictwo na obszarach wiejskich województwa mazowieckiego, a zatem z dalszej analizy wyłączono 21,7 tys. (8,0%) gospodarstw indywidualnych mających siedzibę na terenach miejskich². W posiadaniu tych gospodarstw było 84,4 tys. ha (4,5%) użytków rolnych.

Zamieszczona poniżej mapa przedstawia rozmieszczenie przestrzenne gmin województwa mazowieckiego według statusu administracyjnego. Używane w dalszych częściach publikacji sformułowanie „gmina” oznacza zarówno gminę wiejską, jak i obszar wiejski gminy miejsko-wiejskiej.

Wykres 2. Gminy według statusu administracyjnego

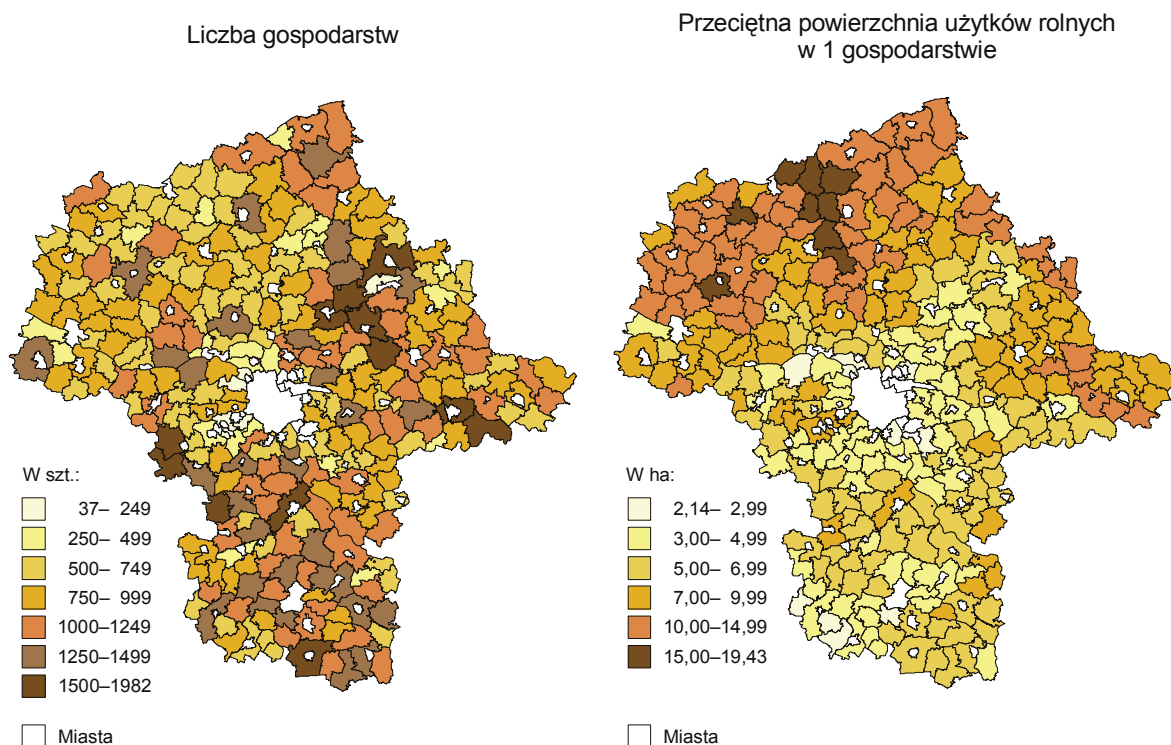

² Charakterystykę gospodarstw indywidualnych mających siedzibę w miastach zaprezentowano w publikacji pt. „Powszechny Spis Rolny 2010. Rolnictwo na terenach miejskich w województwie mazowieckim”.

Zróżnicowanie obszarów wiejskich w zakresie podstawowych cech rolnictwa

Na obszarach wiejskich województwa mazowieckiego miało siedzibę 250,8 tys. gospodarstw indywidualnych, a w ich dyspozycji znajdowało się 1809,5 tys. ha użytków rolnych, co stanowiło odpowiednio 92,0% ogólnej liczby gospodarstw indywidualnych i 95,5% ogólnej powierzchni tych gruntów w użytkowaniu gospodarstw indywidualnych.

Wykres 3. **Gminy (obszary wiejskie) według liczby gospodarstw indywidualnych oraz przeciętnej powierzchni użytków rolnych w gospodarstwie**

Rozmieszczenie gospodarstw rolnych badanego zbioru w przekroju gmin jest nierównomierne. Najwięcej gospodarstw indywidualnych odnotowano w trzech gminach: Ostrów Mazowiecka (powiat ostrowski), Łochów (powiat węgrowski) i Zbuczyn (powiat siedlecki) – w każdej z tych jednostek liczba omawianych gospodarstw rolnych przekroczyła 1,9 tys. Należy jednak dodać, że o ile liczebność gospodarstw indywidualnych w tych gminach była podobna, to przeciętna wielkość gospodarstwa (mierzona powierzchnią użytków rolnych) znacznie się różniła, bowiem na 1 gospodarstwo przypadało odpowiednio: 5,82 ha, 3,13 ha i 6,53 ha UR. Najmniej gospodarstw indywidualnych było w gminie Izabelin (powiat warszawski zachodni) – 37, a w następnej kolejności w gminie Michałowice (powiat pruszkowski) – 149; średnia powierzchnia użytków rolnych w 1 gospodarstwie wynosiła odpowiednio 3,89 ha i 7,36 ha.

Na przykładzie tych pięciu gmin widać, że średnia powierzchnia użytków rolnych w gospodarstwie indywidualnym w układzie terytorialnym jest znacznie zróżnicowana – w 2010 r. wynosiła od 2,14 ha w gminie Chlewiska (powiat szydłowiecki) do 19,43 ha w gminie Grudusk (powiat ciechanowski); średnia wartość omawianego wskaźnika dla wyróżnionych obszarów wiejskich województwa mazo-

wieckiego wynosiła 7,22 ha. Należy również dodać, że w 70 gminach przeciętna powierzchnia użytków rolnych w 1 gospodarstwie indywidualnym nie przekroczyła 5 ha, a tylko w 9 gminach – przekroczyła 15 ha. Największe obszarowo gospodarstwa znajdują się w gminach położonych w północnej i wschodniej części województwa, natomiast najmniejsze – w centralnej i południowo-zachodniej jego części.

Nie wszystkie gospodarstwa omawianego zbioru zajmowały się produkcją rolniczą. Według wyników PSR 2010 na obszarach wiejskich województwa mazowieckiego było 23,7 tys. nieczynnych gospodarstw indywidualnych. Stanowiły one 9,5% ogółu. Można zatem uznać, że co dziesiąte gospodarstwo indywidualne nie wytwarzało produktów rolnych (ani roślinnych, ani zwierzęcych). Powierzchnia użytków rolnych w dyspozycji tych gospodarstw wynosiła 31,9 tys. ha stanowiąc 1,8% ogólnej powierzchni użytków rolnych w gospodarstwach indywidualnych mających siedzibę na wyróżnionych obszarach. Średnio na 1 gospodarstwo nieprowadzące działalności rolniczej przypadało 1,35 ha UR.

Tabl. 3. **Gospodarstwa indywidualne (na obszarach wiejskich) według kryterium produkcyjnego**

Wyszczególnienie	Ogółem	Nieprowadzące działalności rolniczej	Prowadzące działalność rolniczą
Liczba gospodarstw w tys.	250,8	23,7	227,1
w % ogółem	100,0	9,5	90,5
Powierzchnia użytków rolnych w tys. ha	1809,5	31,9	1777,6
w % ogółem.....	100,0	1,8	98,2
w tym w dobrej kulturze rolnej.....	1739,1	x	1739,1
w % ogółem.....	100,0	x	100,0
Przeciętna powierzchnia użytków rolnych w 1 gospodarstwie w ha	7,22	1,35	7,83
w tym w dobrej kulturze rolnej.....	6,94	x	7,66

Gospodarstwa indywidualne nieprowadzące działalności rolniczej

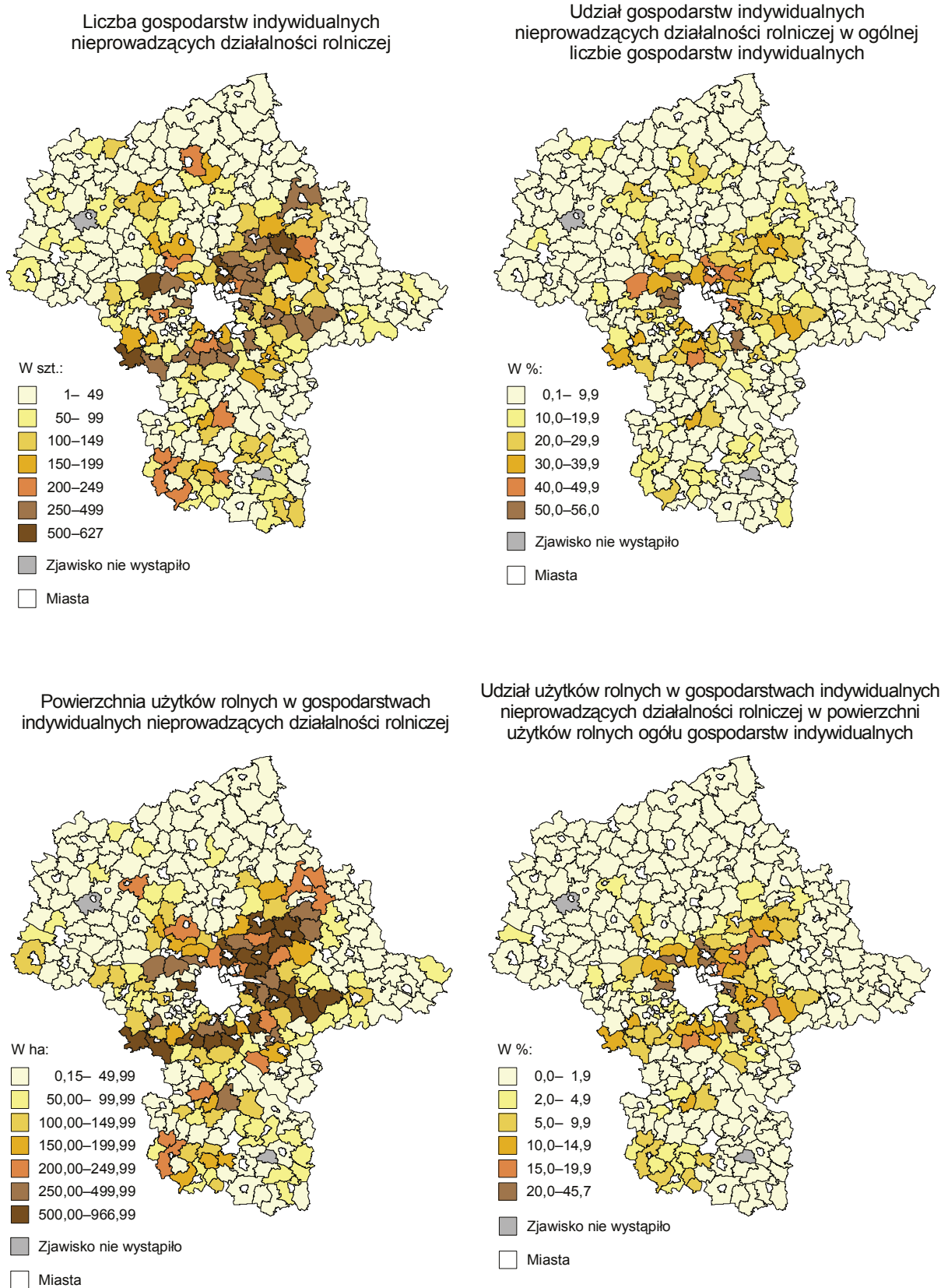
Gospodarstwa bez produkcji rolniczej traktowane są przez właścicieli wyłącznie jako miejsce zamieszkania rodziny (siedlisko) lub jako lokata kapitału, przy czym część z nich zapewne nie prowadzi działalności rolniczej z przyczyn obiektywnych (w tym losowych).

Operując liczbami bezwzględny należy stwierdzić, że najwięcej (ponad 500) gospodarstw indywidualnych nieprowadzących działalności rolniczej było w czterech gminach: Łochów (powiat węgrowski), Leoncin (powiat nowodworski), Puszcza Mariańska (powiat żyrardowski) oraz Radzymin (powiat wołomiński). W 44 gminach liczba takich gospodarstw była mniejsza niż 10, a w 2 gminach – Drobin (powiat płocki) i Tczów (powiat zwoleński) – nie wystąpiły gospodarstwa bez produkcji rolniczej.

Wśród 277 gmin województwa mazowieckiego odsetek gospodarstw indywidualnych nieprowadzących działalności rolniczej zawierał się w przedziale 0,1–56,0%. Relatywnie najwięcej takich gospodarstw (ponad 50%) było w gminach Stare Babice i Izabelin (obie w powiecie warszawskim zachodnim) oraz w gminach Celestynów (powiat otwocki) i Jabłonna (powiat legionowski).

Wykres 4. **Gminy (obszary wiejskie) według liczby gospodarstw indywidualnych nieprowadzących działalności rolniczej oraz powierzchni użytków rolnych w tych gospodarstwach**

W badanych gminach powierzchnia użytków rolnych wyłączonych z produkcji rolniczej z tytułu nieprowadzenia działalności zawierała się w przedziale od 0,15 ha do blisko 967 ha, natomiast udział omawianych gruntów w ogólnej powierzchni użytków rolnych w gminie stanowił od 0,003% do 45,7%, przy czym w 154 gminach wynosił mniej niż 1%, a w 27 – co najmniej 10% (w tym w 5 gminach był większy niż 20%).

Gospodarstwa indywidualne bez produkcji rolniczej były na ogół małe – z ich ogólnej liczby 58,8% stanowiły gospodarstwa o powierzchni użytków rolnych do 1 ha włącznie, a tylko 5,0% dysponowało arealem 5 ha i więcej UR. W poszczególnych gminach struktura omawianych gospodarstw według grup obszarowych użytków rolnych była zróżnicowana, przy czym w 189 jednostkach udział gospodarstw najmniejszych stanowił co najmniej 50%. Przeciętna wielkość 1 gospodarstwa indywidualnego nieprowadzącego produkcji rolniczej zawierała się w przedziale 0,08–4,65 ha UR.

Największa koncentracja gospodarstw indywidualnych wyłączonych z produkcji rolniczej miała miejsce w centralnej części województwa, przy czym na gminy położone w trzech powiatach bezpośrednio sąsiadujących z Warszawą, a mianowicie w wołomińskim, mińskim i piaseczyńskim, przypadało najwięcej, bo 6,3 tys. (26,7%) tego typu gospodarstw. Ponadto 21,4% (5,1 tys.) stanowiły gospodarstwa nieprowadzące działalności rolniczej mające siedzibę w gminach powiatów: węgrowskiego, nowodworskiego, żyrardowskiego i wyszkowskiego. A jeśli dołączyć jeszcze gminy z powiatów: warszawskiego zachodniego, otwockiego, legionowskiego, grodziskiego i pruszkowskiego, które skupiały 2,6 tys. (11,0%) omawianych gospodarstw, to okazuje się, że spośród ogółu gospodarstw nieprowadzących działalności rolniczej prawie 60% miało siedzibę w bezpośrednim lub bliskim sąsiedztwie stolicy.

Analizując dane dla 73 gmin położonych w wymienionych wyżej powiatach stwierdzono, że w 34 gminach co najmniej 1/5 gospodarstw indywidualnych nie prowadziła działalności rolniczej, w tym w 27 – co najmniej 1/4. Na omawiane gminy przypadało ponad 66% ogólnej powierzchni użytków rolnych będących we władaniu gospodarstw indywidualnych nieprowadzących działalności rolniczej z siedzibą na obszarach wiejskich województwa mazowieckiego. Przeciętna powierzchnia użytków rolnych w 1 gospodarstwie indywidualnym obliczona dla tych gmin wynosiła 1,51 ha; najmniejsza była dla gmin powiatu pruszkowskiego (średnio 0,58 ha UR), natomiast największa dla gmin powiatu legionowskiego (2,55 ha UR).

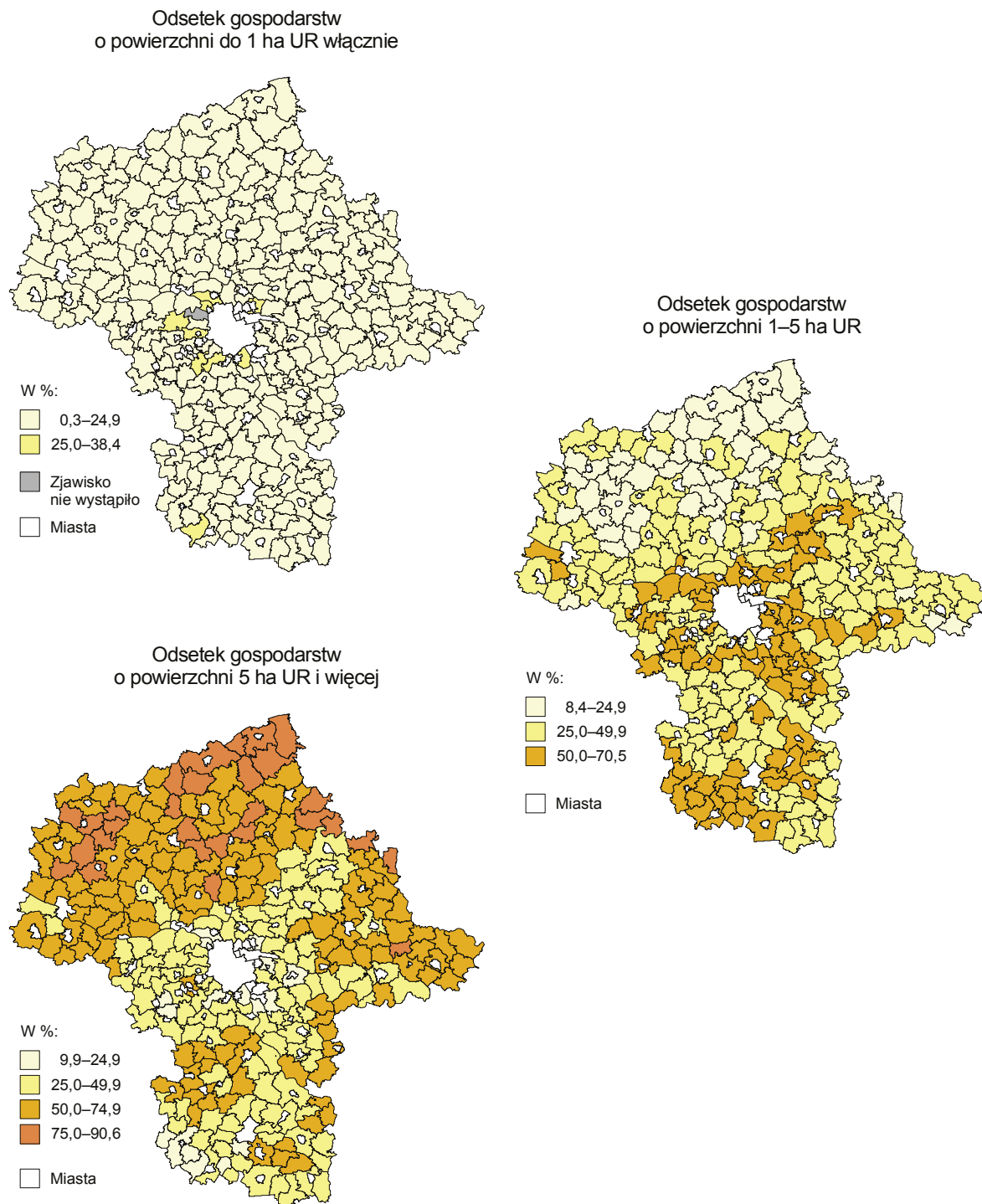
Gospodarstwa indywidualne prowadzące działalność rolniczą

W 2010 r. na obszarach wiejskich województwa mazowieckiego działalność rolniczą prowadziło 227,1 tys. gospodarstw indywidualnych (90,5% ogółu). Ze względnej częstotliwości występowania tych gospodarstw wynika, że w 237 gminach ich udział stanowił co najmniej 80%, w tym w 194 – co najmniej 90%. Należy dodać, że tak znaczny odsetek gospodarstw indywidualnych z produkcją rolniczą odnotowano również w gminach położonych w strefie oddziaływania Warszawy.

W strukturze gospodarstw indywidualnych prowadzących działalność rolniczą według grup obszarowych użytków rolnych prawie 8% stanowiły gospodarstwa o powierzchni do 1 ha UR włącznie, 40% – o powierzchni od 1 do 5 ha, natomiast większość gospodarstw (ponad 52%) dysponowała arealem co najmniej 5 ha UR.

Wykres 5. **Gminy (obszary wiejskie) według struktury obszarowej użytków rolnych w gospodarstwach indywidualnych prowadzących działalność rolniczą**

Przewagę gospodarstw o powierzchni do 5 ha użytków rolnych w ogólnej liczbie gospodarstw indywidualnych stwierdzono w 124 gminach, natomiast gmin, w których przynajmniej 3/4 gospodarstw posiadało 5 ha i więcej użytków rolnych było 29.

Największym rozdrobnieniem gospodarstw charakteryzowały się gminy położone na obszarach 9 powiatów usytuowanych w pobliżu Warszawy i 5 usytuowanych w pobliżu Radomia; największy odsetek gospodarstw posiadających mniej niż 5 ha UR wystąpił w gminie Chlewska (powiat szydłowiecki) – 90,1%, a w następnej kolejności w gminie Gielniów (powiat przysuski) – 85,7%. Największy odsetek gospodarstw indywidualnych z powierzchnią co najmniej 5 ha UR wystąpił w 3 gminach powiatu ostrołęckiego: Czarnia, Myszyniec i Łyse, gdzie omawiane gospodarstwa stanowiły odpowiednio 90,6%, 87,0% i 86,8% ogółu.

Obszary wiejskie (gminy) różnią się znacząco nie tylko pod względem liczby gospodarstw rolnych czy powierzchni użytkowanych gruntów, ale także wielu innych struktur opisujących rolnictwo. Poniżej zaprezentowano wybrane kategorie charakteryzujące przestrzeń rolniczą województwa mazowieckiego w zakresie użytkowania gruntów, produkcji roślinnej oraz pogłowia zwierząt gospodarskich.

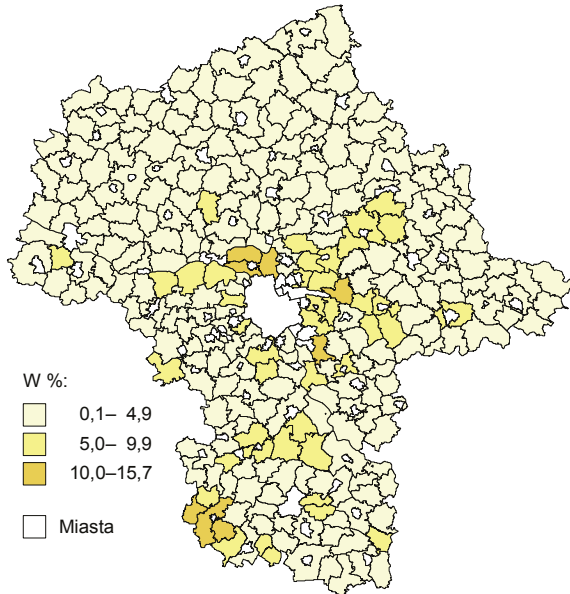
W województwie mazowieckim powierzchnia użytków rolnych w dyspozycji gospodarstw indywidualnych mających siedzibę na obszarach wiejskich i prowadzących w 2010 r. działalność rolniczą stanowiła przeciętnie 85,6% powierzchni ogólnej; najmniejszy udział użytków rolnych wystąpił w gminie Celestynów (powiat otwocki) – 65,3%, a największy w gminie Drobin (powiat plocki) – 95,7%.

W ogólnej powierzchni użytków rolnych 2,2% stanowiły grunty nieużytkowane rolniczo i nieutrzymywane w dobrej kulturze rolnej, przy czym zaobserwowano znaczne zróżnicowanie terytorialne udziału omawianych gruntów – od 0,1% do 15,7%. W 61 gminach udział użytków rolnych wyłączonych z produkcji rolniczej w ogólnej powierzchni tych gruntów wynosił mniej niż 1%, natomiast w 50 gminach – co najmniej 5% (w tym w 8 gminach przekroczył 10%). Największy udział użytków rolnych niebędących w dobrej kulturze rolnej w powierzchni użytków rolnych ogółem najczęściej występował w gminach o znacznym rozdrobnieniu agrarnym.

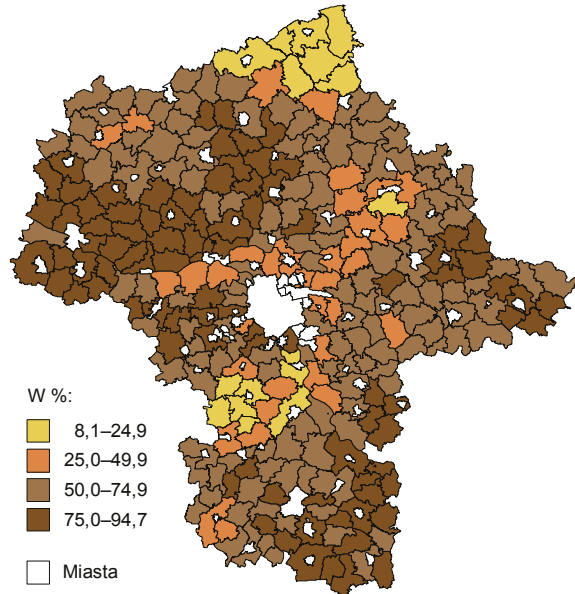
W strukturze użytkowania gruntów na obszarach wiejskich województwa mazowieckiego dominują grunty orne stanowiąc (w 2010 r.) 64,9% powierzchni użytków rolnych. Użytki zielone, tj. łąki i pastwiska trwałe, zajmowały 27,1% powierzchni użytków, a uprawy trwałe – 5,6%. Z przestrzennego rozmieszczenia względnej częstotliwości występowania omawianych rodzajów użytków rolnych można pośrednio wnioskować o kierunkach produkcji w różnych rejonach województwa. Najmniejszym udziałem gruntów ornyczych i użytków zielonych charakteryzują się gminy ukierunkowane na produkcję sadowniczą (dominującą w uprawach trwałych) – np. w gminie Błędów (powiat grójecki) łączna powierzchnia gruntów ornyczych i użytków zielonych stanowiła nieco ponad 10% powierzchni użytków rolnych (najmniej w województwie), natomiast powierzchnia upraw trwałych – 88,3% (najwięcej w województwie). Odmienną strukturą użytkowania gruntów charakteryzują się gminy specjalizujące się w hodowli bydła – np. w gminie Baranowo (powiat ostrołęcki) największy odsetek w ogólnej powierzchni użytków rolnych stanowiły łąki i pastwiska trwałe – łącznie 87,0%, natomiast grunty orne – 11,8%, a uprawy trwałe – 0,02%.

Wykres 6. **Gminy (obszary wiejskie) według użytkowania gruntów w gospodarstwach indywidualnych prowadzących działalność rolniczą**

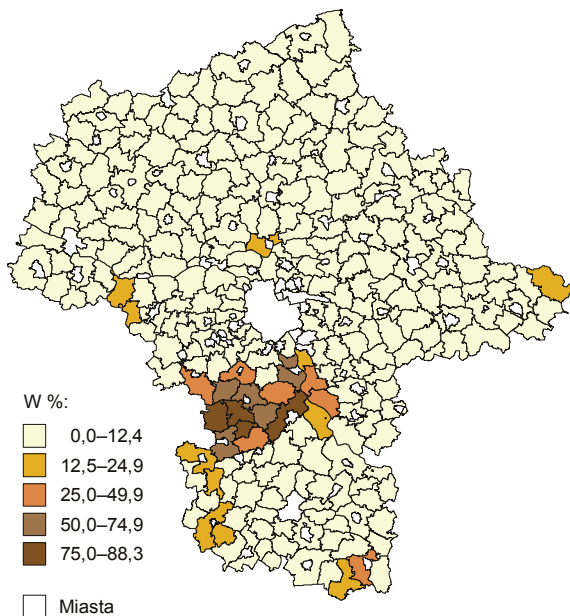
Udział użytków rolnych niebędących w dobrej kulturze rolnej w ogólnej powierzchni użytków rolnych

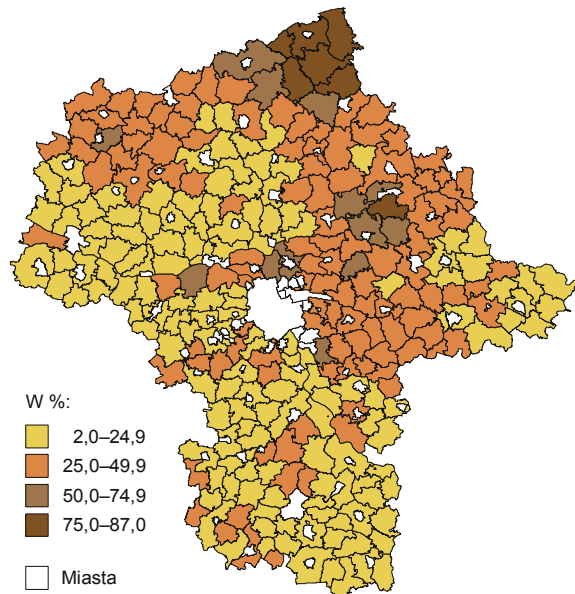
Udział gruntów ornyc^a w ogólnej powierzchni użytków rolnych

Udział upraw trwałych w ogólnej powierzchni użytków rolnych

Udział użytków zielonych w ogólnej powierzchni użytków rolnych

^a Powierzchnia pod zasiewami oraz grunty ugorowane (łącznie z nawozami zielonymi).

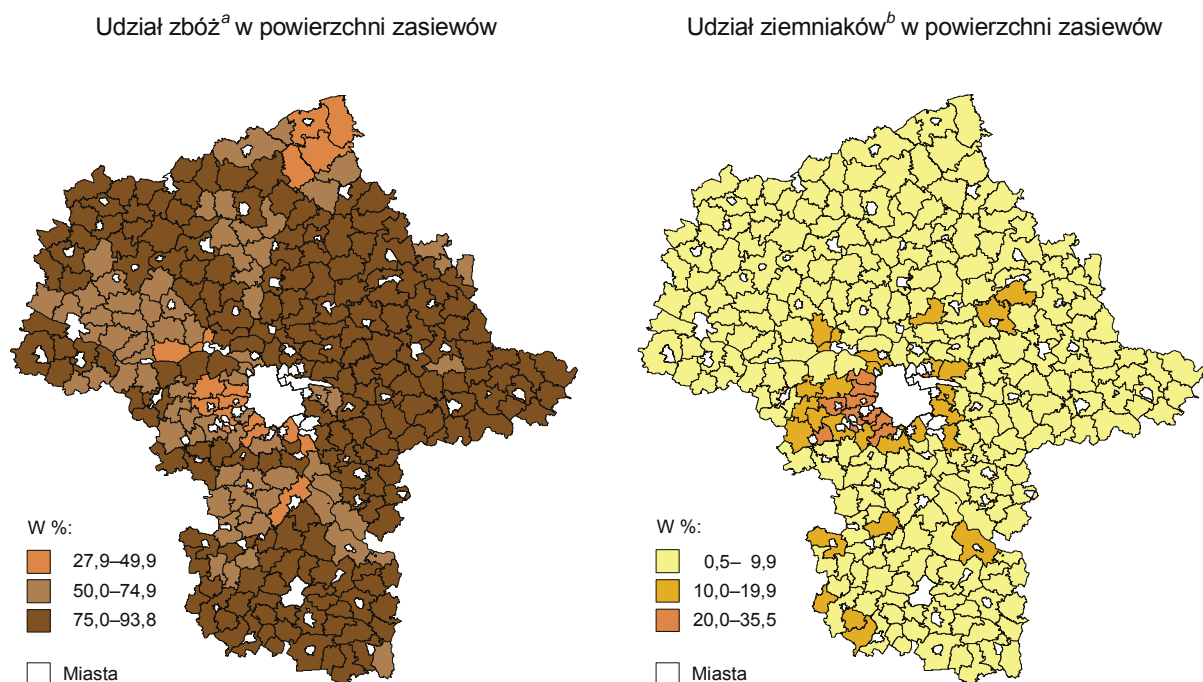
Do głównych ziemiopłodów rolnych uprawianych w województwie mazowieckim należą: zboża, rośliny pastewne, rośliny przemysłowe, ziemniaki oraz truskawki i warzywa.

W strukturze zasiewów dominują zboża – w 2010 r. w gospodarstwach indywidualnych na obszarach wiejskich ich udział wyniósł 77,4%. Pod uprawę roślin przemysłowych, do których należą buraki cukrowe, rzepak i rzepik, len, konopie i tytoń, gospodarstwa przeznaczyły przeciętnie 4,4% powierzchni zasiewów, pod uprawę ziemniaków – 4,3%, a łącznie pod truskawki i warzywa (gruntowe i pod osłonami) – 2,8%.

Udział poszczególnych upraw w ogólnej powierzchni zasiewów jest zróżnicowany przestrzennie. Udział zbóż zawierał się w przedziale od 27,9% w gminie Ożarów Mazowiecki (powiat warszawski zachodni) do 93,8% w gminie Pilawa (powiat garwoliński); w 16 gminach zboża stanowiły mniej niż 50% powierzchni zasiewów, natomiast w 192 gminach – co najmniej 75%. Udział upraw przemysłowych stanowiący co najmniej 10% powierzchni zasiewów wystąpił w 25 gminach (na ogół położonych w północno-zachodniej części województwa); największy był w gminie Stara Biała (powiat płocki) – 25,0%. Powierzchnia uprawy ziemniaków stanowiła od 0,5% zasiewów w gminie Opinogóra Górna (powiat ciechanowski) do 35,5% w gminie Raszyn (powiat przuszkowski), przy czym tylko w 36 gminach udział ten przekroczył 10%. Znaczący odsetek powierzchni przeznaczonych pod uprawę warzyw i truskawek wystąpił w 34 gminach; największy w gminie Warka (powiat grójecki) – 49,8%.

Najbardziej wyspecjalizowane w produkcji ziemniaków i warzyw są gospodarstwa rolne w otoczeniu Warszawy, a w produkcji truskawek i również warzyw – położone na ogół w południowej części województwa.

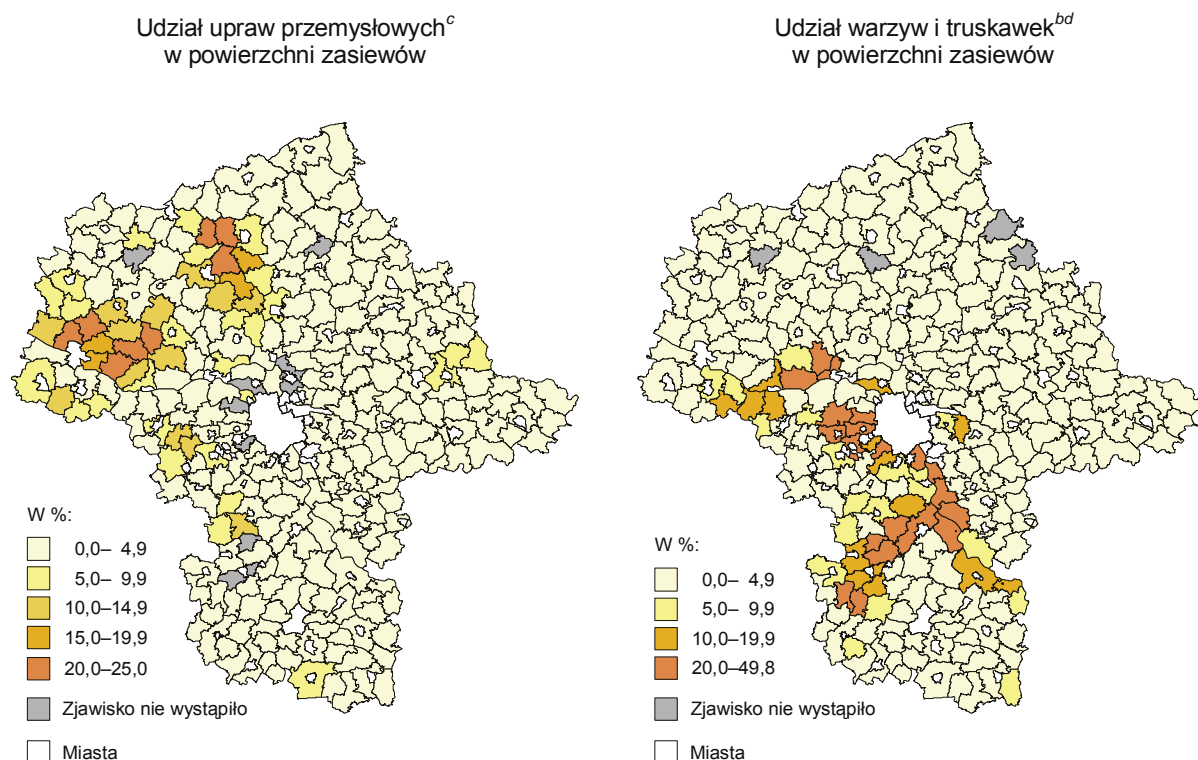
Wykres 7. **Gminy (obszary wiejskie) według udziału wybranych upraw w powierzchni zasiewów w gospodarstwach indywidualnych prowadzących działalność rolniczą**

^a Zboża podstawowe (pszenica, żyto, jęczmień, owies i pszenżyto) z mieszkankami zbożowymi, kukurydza na ziarno, gryka, proso i inne zbożowe. ^b Bez powierzchni w ogrodach przydomowych.

Wykres 7. **Gminy (obszary wiejskie) według udziału wybranych upraw w powierzchni zasiewów w gospodarstwach indywidualnych prowadzących działalność rolniczą (dok.)**

b Bez powierzchni w ogrodach przydomowych. *c* Buraki cukrowe, rzepak i rzepik, len, konopie, tytoń. *d* Gruntowych i pod osłonami; truskawki łącznie z uprawą poziomek.

W województwie mazowieckim w strukturze chowu zwierząt gospodarskich, liczonej na podstawie przeliczeniowych sztuk dużych, przeważa chów bydła, przy znacznym udziale trzody chlewnej i mniejszym udziale drobiu. W 2010 r. w gospodarstwach indywidualnych z siedzibą na obszarach wiejskich województwa udział tych gatunków zwierząt wynosił odpowiednio 58,2%, 22,7% i 16,4%. Największym udziałem bydła (ponad 90%) wyróżniały się gminy w północno-wschodniej części województwa, największy udział trzody chlewnej (ponad 70%) notowano w gminach południowych, zaś największy udział drobiu (ponad 80%) – w gminach położonych w pobliżu Warszawy i Siedlec.

W 2010 r. odsetek gospodarstw indywidualnych prowadzących chów zwierząt gospodarskich wyniósł przeciętnie 56,7%; najmniejszy był w gminie Belsk Duży (powiat grójecki) – 0,9%, a największy w gminie Czarnia (powiat ostrołęcki) – 85,5%.

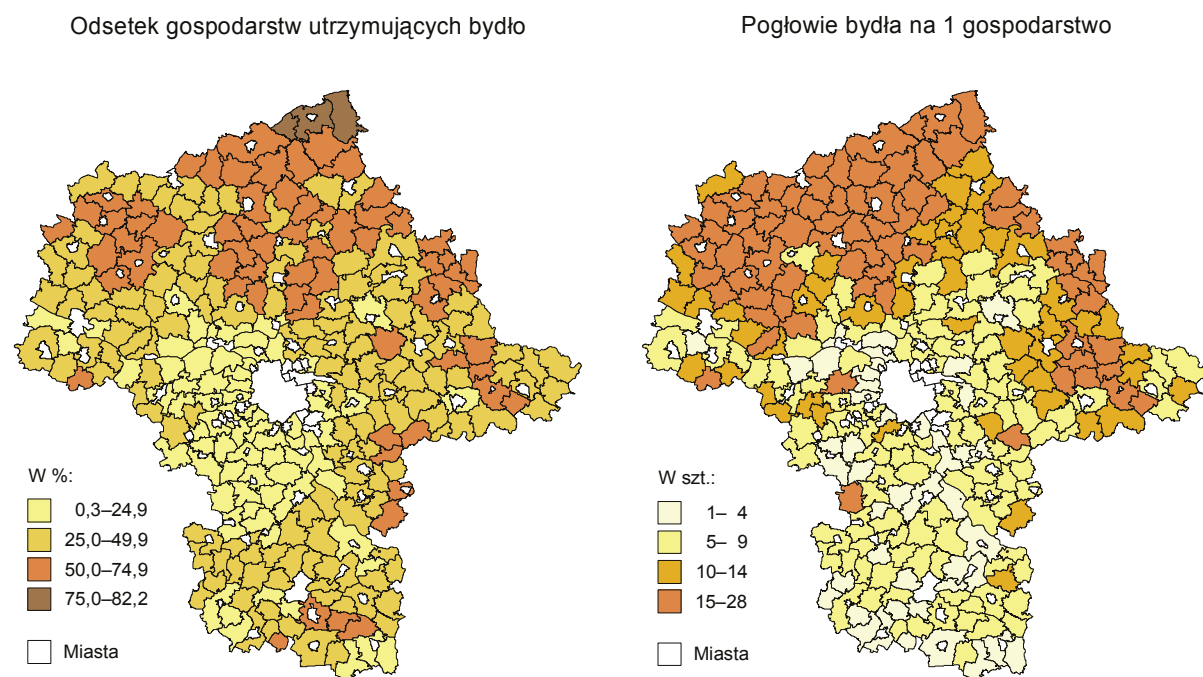
Chowem bydła zajmowało się 37,3% ogółu gospodarstw indywidualnych prowadzących działalność rolniczą, z których 25,5% posiadało zaledwie 1–2 sztuki tych zwierząt, a kolejne 36,6% posiadało 3–9 sztuk. Przeciętna wielkość stada bydła przypadającego na 1 gospodarstwo utrzymujące ten gatunek wyniosła 12 sztuk; największą wartość tego wskaźnika odnotowano w gminie Czerwin (powiat ostrołęcki) – 28 sztuk. Na 100 ha UR będących w użytkowaniu gospodarstw z produkcją rolniczą przypadało średnio 58 sztuk bydła, przy czym największa obsada tych zwierząt (ponad 100 sztuk na 100 ha UR) wystąpiła w 23 gminach, spośród których 6 należało do powiatu ostrołęckiego i 6 do powiatu

ostrowskiego. Na podstawie tych dwóch miar można powiedzieć, że koncentracja chowu bydła występuje w gminach położonych w północnej części województwa i wzdłuż granicy z województwem podlaskim.

Chowem trzody chlewnej zajmowało się 20,5% gospodarstw indywidualnych, z których blisko połowa (46,8%) posiadała małe stada liczące 1–9 sztuk. Średnia wielkość stada trzody chlewnej na obszarach wiejskich województwa mazowieckiego wyniosła 29 sztuk, a obsada na 100 ha UR – 76 sztuk. Przestrzenne zróżnicowanie w poziomie chowu tych zwierząt mierzone ich obsadą na jednostkę powierzchni było bardzo duże: od mniej niż 3 sztuk na 100 ha UR na obszarach strefy podmiejskiej Warszawy do ponad 300 sztuk na północy województwa. Koncentrację chowu trzody chlewnej w gminach północnych potwierdza również druga z omawianych miar, bowiem spośród 6 gmin, w których na 1 gospodarstwo indywidualne przypadało co najmniej 100 sztuk trzody chlewnej 4 gminy należały do powiatu żuromińskiego, a po 1 do powiatu sierpeckiego i piaseczyńskiego. Znaczna koncentracja chowu trzody chlewnej występuje także w gminach położonych na krańcach wschodnich województwa.

Chowem drobiu na obszarach wiejskich województwa mazowieckiego zajmowało się 34,5% gospodarstw indywidualnych, z których tylko 3,5% posiadało stada liczące co najmniej 100 sztuk. Przeciętna obsada drobiu na 100 ha UR wyniosła 1167 sztuk, przy największej wynoszącej ponad 20 tys. sztuk w gminie Biezuń (powiat żuromiński), Radzanów (powiat mławski) i Siedlce (powiat siedlecki). W wymienionych gminach, a ponadto w gminie Brwinów (powiat przuszkowski) i Szreńsk (powiat mławski), wystąpiła również największa obsada drobiu na 1 gospodarstwo posiadające ten gatunek – ponad 4 tys. sztuk (na obszarach wiejskich województwa przeciętnie 264 sztuki).

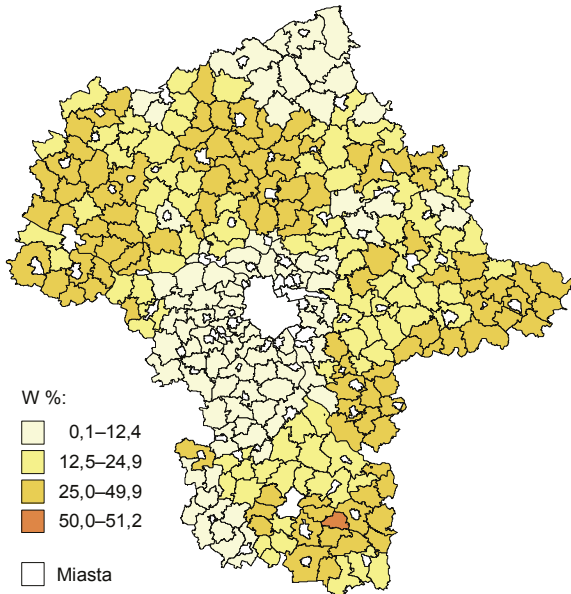
Wykres 8. Gminy (obszary wiejskie) według udziału gospodarstw indywidualnych utrzymujących bydło, trzodę chlewną i drób w ogólnej liczbie gospodarstw indywidualnych prowadzących działalność rolniczą oraz średnia wielkość stada tych gatunków zwierząt w gospodarstwie

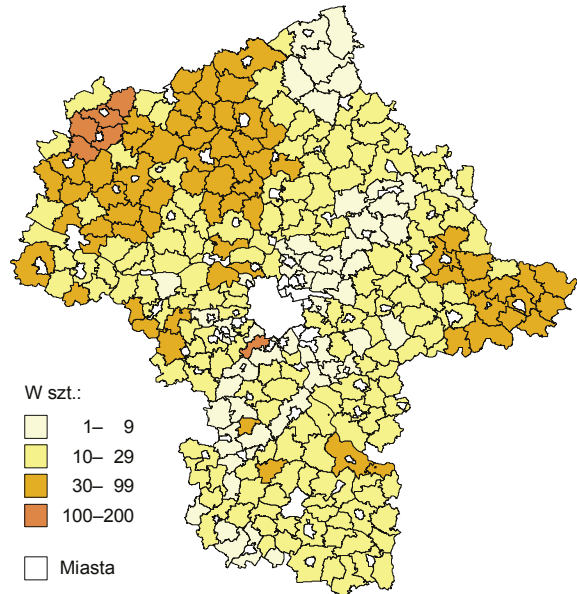

Wykres 8. **Gminy (obszary wiejskie) według udziału gospodarstw indywidualnych utrzymujących bydło, trzodę chlewną i drób w ogólnej liczbie gospodarstw indywidualnych prowadzących działalność rolniczą oraz średnia wielkość stada tych gatunków zwierząt w gospodarstwie (dok.)**

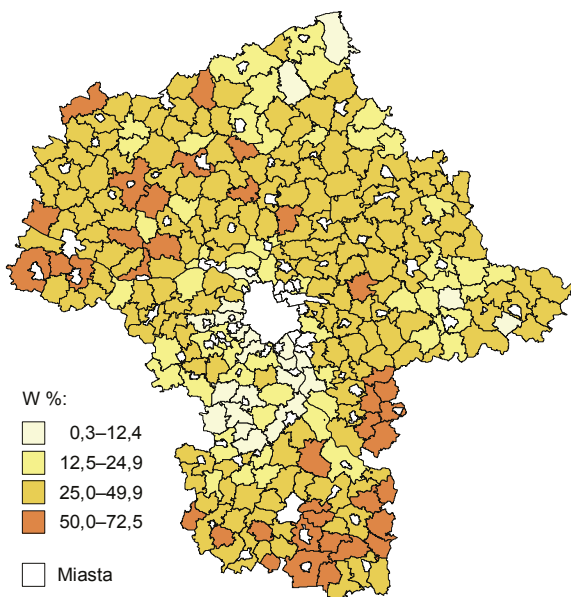
Odsetek gospodarstw utrzymujących trzodę chlewną

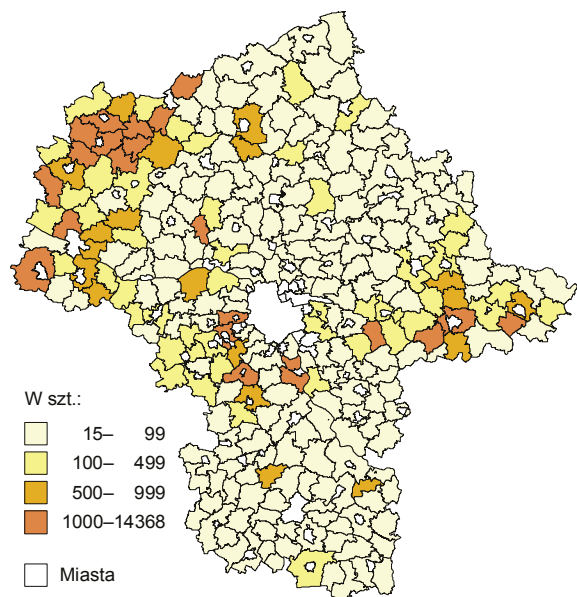
Pogłowie trzody chlewnej na 1 gospodarstwo

Odsetek gospodarstw utrzymujących drób

Pogłowie drobiu na 1 gospodarstwo

Gospodarstwa indywidualne (na obszarach wiejskich) prowadzące działalność rolniczą według celu produkcji

Liczba gospodarstw

Prowadzenie działalności rolniczej może być podporządkowane potrzebom własnym lub potrzebom rynku. Przyjmując za podstawę ustalenia zbiorowości gospodarstw indywidualnych aktywnych bądź nieaktywnych rynkowo cel produkcji wyodrębniono cztery podstawowe grupy gospodarstw prowadzących działalność rolniczą, tj. produkujące wyłącznie na rynek, produkujące głównie na rynek, produkujące głównie na samozaopatrzenie, produkujące wyłącznie na samozaopatrzenie. Kryterium podziału stanowił odsetek wartości końcowej produkcji rolniczej przeznaczonej na samozaopatrzenie gospodarstwa domowego użytkownika gospodarstwa rolnego. [patrz Uwagi metodyczne, część III. Ważniejsze grupowania i zakres publikowanych danych, str. 17]

Tabl. 4. **Gospodarstwa indywidualne (na obszarach wiejskich) prowadzące działalność rolniczą według celu produkcji**

Wyszczególnienie	Ogółem	Gospodarstwa produkujące			
		wyłącznie na rynek	głównie na rynek	głównie na samozaopatrzenie	wyłącznie na samozaopatrzenie
Liczba gospodarstw w tys.	227,1	50,2	116,5	34,8	25,6
w % ogółem	100,0	22,1	51,3	15,3	11,3
Powierzchnia użytków rolnych w tys. ha ...	1777,6	275,1	1200,5	243,9	58,1
w % ogółem	100,0	15,5	67,5	13,7	3,3
w tym w dobrej kulturze rolnej.....	1739,1	266,8	1182,5	237,9	51,8
w % ogółem	100,0	15,3	68,0	13,7	3,0
Przeciętna powierzchnia użytków rolnych w 1 gospodarstwie w ha.....	7,83	5,48	10,30	7,01	2,27
w tym w dobrej kulturze rolnej.....	7,66	5,32	10,15	6,84	2,02

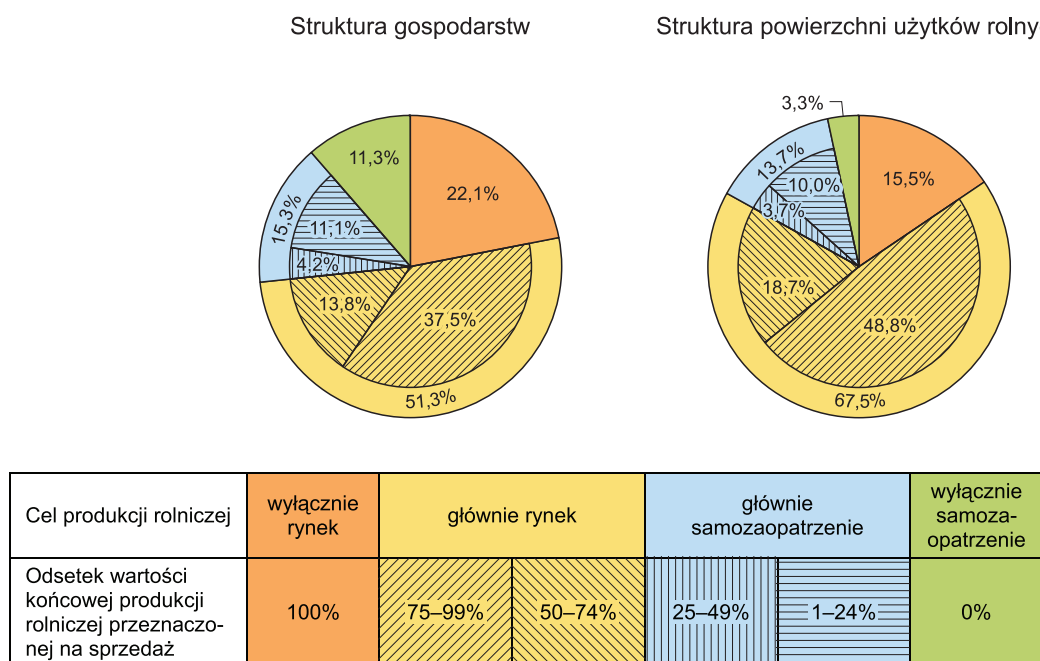
Według danych PSR w dniu 30 czerwca 2010 r. na obszarach wiejskich województwa mazowieckiego miało siedzibę 25,6 tys. gospodarstw, które całą wytworzoną produkcję rolniczą zużyły na potrzeby gospodarstwa domowego użytkownika (na samozaopatrzenie). Ta grupa gospodarstw stanowiła 11,3% ogółu gospodarstw indywidualnych prowadzących działalność rolniczą. W ich dyspozycji było 58,1 tys. ha użytków rolnych, w tym 10,9% (6,3 tys. ha) stanowiły użytki rolne nieużytkowane i nieutrzymywane w dobrej kulturze rolnej. Gospodarstwa niewytwarzające produkcji na rynek były stosunkowo małe – średnio na 1 gospodarstwo przypadało 2,27 ha użytków rolnych.

W strukturze gospodarstw indywidualnych według celu produkcji najliczniejszą grupę stanowiły gospodarstwa produkujące głównie na rynek (116,5 tys.; 51,3% ogółu). W ich władaniu było 1200,5 tys. ha użytków rolnych (tj. 67,5% ogólnej powierzchni tych gruntów), w tym powierzchnia użytków rolnych nieużytkowanych i nieutrzymywanych w dobrej kulturze rolnej wynosiła 17,9 tys. ha (1,5%). Średnia powierzchnia użytków rolnych w 1 gospodarstwie wynosiła 10,30 ha. Wśród omawianej grupy gospodarstw indywidualnych 73,1% stanowiły gospodarstwa, które na sprzedaż przeznaczyły 75–99% wartości produktów rolnych wytworzonych w gospodarstwie, a 26,9% – gospodarstwa, które na sprzedaż przeznaczyły 50–74% wartości produktów rolnych.

Wyłącznie na sprzedaż produkowało 50,2 tys. gospodarstw, tj. 22,1% ogółu gospodarstw indywidualnych. Powierzchnia użytków rolnych, jaką zajmowały te gospodarstwa (275,1 tys. ha) stanowiła 15,5% ogólnej powierzchni tych gruntów. Z produkcji rolniczej wyłączonych było 8,3 tys. ha (3,0%). Przeciętne gospodarstwo produkujące wyłącznie na rynek posiadało 5,48 ha użytków rolnych i było o 4,82 ha UR mniejsze od przeciętnego gospodarstwa produkującego głównie na sprzedaż i o 1,53 ha UR mniejsze od gospodarstwa produkującego głównie na samozaopatrzenie. Stosunkowo nieduży areal przypadający na 1 gospodarstwo indywidualne sprzedające całą swoją produkcję pozwala wnioskować, że gospodarstwa te są wysoce wyspecjalizowane.

Produkcję rolniczą ukierunkowaną głównie na własne potrzeby prowadziło 34,8 tys. gospodarstw indywidualnych, co stanowiło 15,3% ogółu. Powierzchnia użytków rolnych w dyspozycji tych gospodarstw wyniosła 243,9 tys. ha (13,7% ogólnej powierzchni tych gruntów), w tym z produkcji rolniczej wyłączonych było 5,9 tys. ha (2,4%). W omawianej grupie gospodarstw indywidualnych zwraca uwagę przeciętna wielkość gospodarstwa mierzona powierzchnią użytków rolnych (7,01 ha), która była niewiele mniejsza od przeciętnej wielkości gospodarstwa indywidualnego mającego siedzibę na obszarze wiejskim województwa mazowieckiego i prowadzącego w 2010 r. działalność rolniczą (7,83 ha). W wewnętrznej strukturze gospodarstw indywidualnych produkujących głównie na samozaopatrzenie 72,2% stanowiły gospodarstwa, które na sprzedaż przeznaczyły od 1% do 24% wartości produktów rolnych wytworzonych w gospodarstwie, a 27,8% – gospodarstwa, które sprzedały od 25% do 49% wartości produktów rolnych.

Wykres 9. **Gospodarstwa indywidualne (na obszarach wiejskich) prowadzące działalność rolniczą według celu produkcji**

Jak wynika z powyższego co dziewiąte gospodarstwo indywidualne nie było ukierunkowane na produkcję towarową, a prawie co szóste produkowało głównie na własne potrzeby sprzedając tylko nadwyżki produkcji. Głównie lub wyłącznie na rynek produkowało blisko 3/4 gospodarstw indywidualnych prowadzących działalność rolniczą. W 49 gminach co najmniej 1/5 gospodarstw mających siedzibę na

terenie tych gmin nie prowadziła sprzedaży produktów rolnych, natomiast w 165 gminach co najmniej 90% stanowiły gospodarstwa towarowe, tj. sprzedające cokolwiek na rynek.

Najbardziej korzystną strukturą gospodarstw indywidualnych ze względu na przeznaczenie produkcji charakteryzowały się gminy powiatu grójeckiego, gdzie przeciętnie 97,3% gospodarstw było aktywnych rynkowo, w tym 38,2% produkowało wyłącznie na sprzedaż, a 54,2 głównie na sprzedaż. Spośród 10 gmin tego powiatu tylko w 3 odsetek gospodarstw produkujących wyłącznie lub głównie na rynek był mniejszy niż 90% i zawierał się w przedziale od 79,2% w gminie Nowe Miasto nad Pilicą do 88,0% w gminie Goszczyn. W pozostałych gminach udział tych gospodarstw wynosił od 92,0% w gminie Mogielnica do 98,8% w gminie Belsk Duży (najwięcej w województwie). Gospodarstwa rolne przeznaczające całą wytworzoną produkcję na samozaopatrzenie gospodarstwa domowego stanowiły przeciętnie 2,7% (od 0,4% w gminie Błędów do 8,5% w gminie Nowe Miasto nad Pilicą).

Tak korzystny z punktu widzenia aktywności rynkowej rozkład gospodarstw indywidualnych w powiecie grójeckim wynika zapewne ze znacznego udziału gospodarstw wyspecjalizowanych w produkcji sadowniczej. Podobną strukturą charakteryzowały się gminy, w których występował znaczny odsetek gospodarstw zajmujących się np. uprawą roślin przemysłowych, warzyw (w tym pod osłonami), truskawek, chowem bydła lub trzody chlewnej. [patrz Gospodarstwa indywidualne prowadzące działalność rolniczą, str. 36]

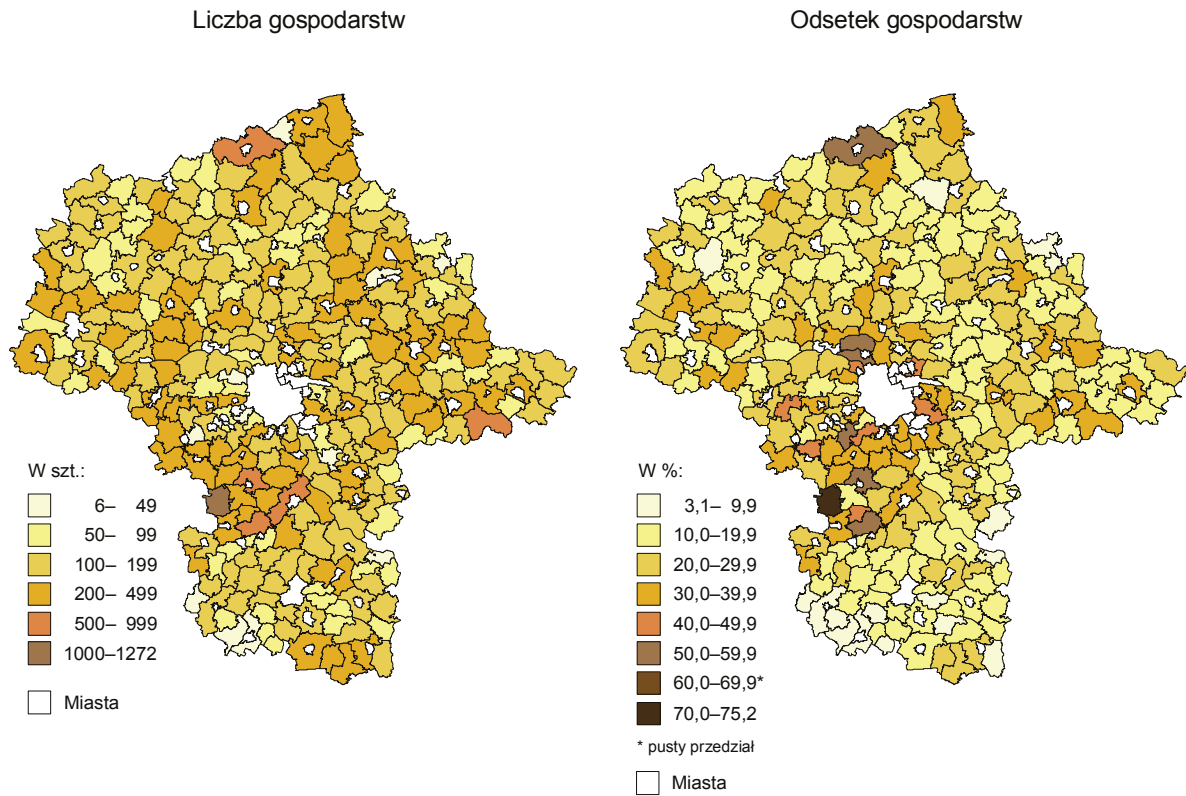
Największą częstotliwość występowania gospodarstw indywidualnych ukierunkowanych na samozaopatrzenie stwierdzono w gminach położonych na południu województwa, tj. w powiatach: lipskim, przysuskim, radomskim, szydłowieckim i zwoleńskim, gdzie wśród blisko 36 tys. gospodarstw było 7,5 tys. takich, które produkowały wyłącznie na własne potrzeby i 7,5 tys. takich, które produkowały głównie na własne potrzeby. Łącznie gospodarstwa te stanowiły prawie 42% ogółu, z czego połowa (20,8%) nie miała kontaktu z rynkiem.

Znaczną częstotliwość występowania omawianych gospodarstw indywidualnych odnotowano również w gminach położonych w centralnej części województwa, tj. w powiatach: garwolińskim, grodziskim, mińskim, otwockim, wołomińskim i wyszkowskim. Z ogólnej liczby 36,2 tys. gospodarstw indywidualnych z siedzibą na obszarach wiejskich tych powiatów 6,3 tys. (17,3%) nie sprzedawało wytworzonych produktów, a 6,9 tys. (19,0%) produkowało głównie na samozaopatrzenie.

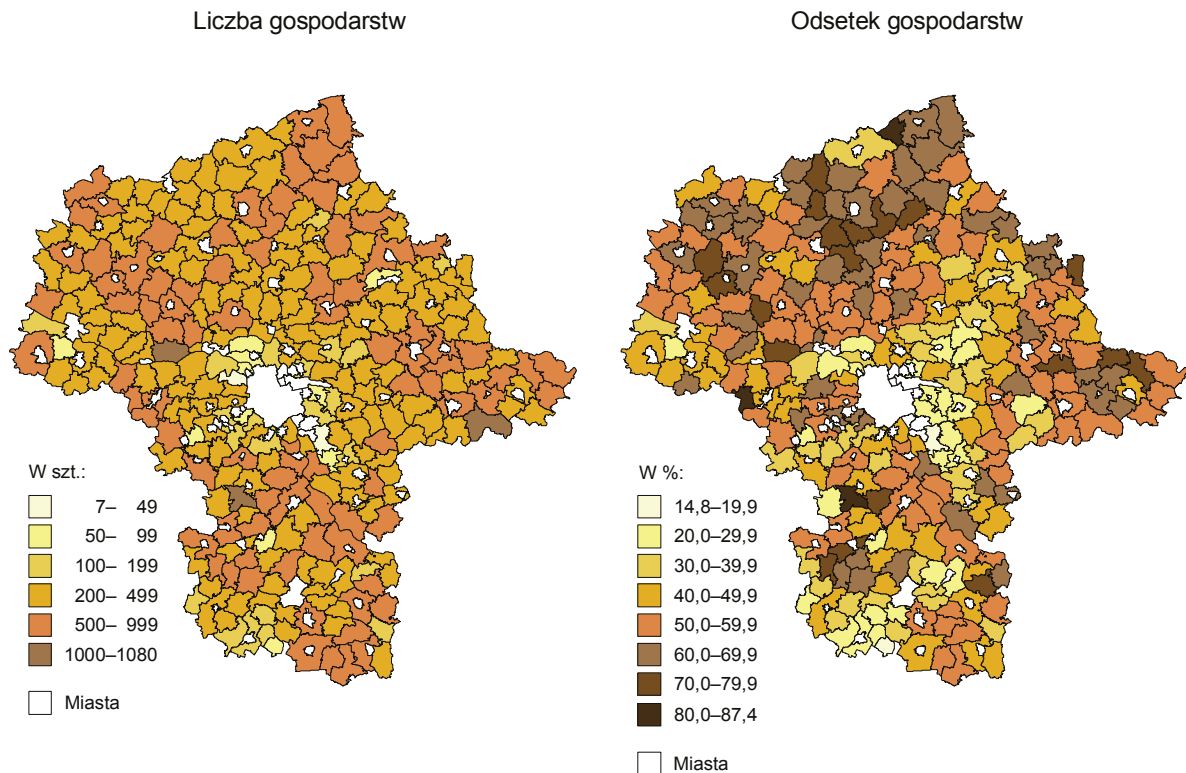
Najmniej korzystną strukturę gospodarstw rolnych ze względu na cel produkcji stwierdzono w powiecie szydłowieckim, bowiem z ogółu (3,1 tys.) gospodarstw indywidualnych mających siedzibę na obszarach wiejskich tego powiatu 43,8% nie miało kontaktu z rynkiem, 25,7% produkowało głównie na samozaopatrzenie, 22,1% – głównie na rynek, a 8,4% – wyłącznie na rynek. W 4 gminach tego powiatu (spośród 5) udział gospodarstw produkujących wyłącznie na potrzeby gospodarstwa domowego zawierał się w przedziale od 40,0% w gminie Szydłowiec do 61,5% w gminie Chlewiska (najwięcej w województwie), natomiast udział gospodarstw produkujących głównie na potrzeby gospodarstwa domowego – od 10,6% w gminie Chlewiska do 38,5% w gminie Orońsko. Największy odsetek gospodarstw produkujących wyłącznie na rynek (18,0%) oraz głównie na rynek (26,9%) odnotowano w gminie Jastrząb, przy czym udział gospodarstw z produkcją wyłącznie na samozaopatrzenie wyniósł tu 43,8%.

Charakterystykę gmin (obszarów wiejskich) województwa mazowieckiego zarówno pod względem liczby, jak i odsetka gospodarstw indywidualnych aktywnych i nieaktywnych rynkowo prezentują wykresy 10–13.

Wykres 10. Gminy (obszary wiejskie) według liczby gospodarstw indywidualnych produkujących wyłącznie na rynek oraz udziału tych gospodarstw w ogólnej liczbie gospodarstw indywidualnych prowadzących działalność rolniczą

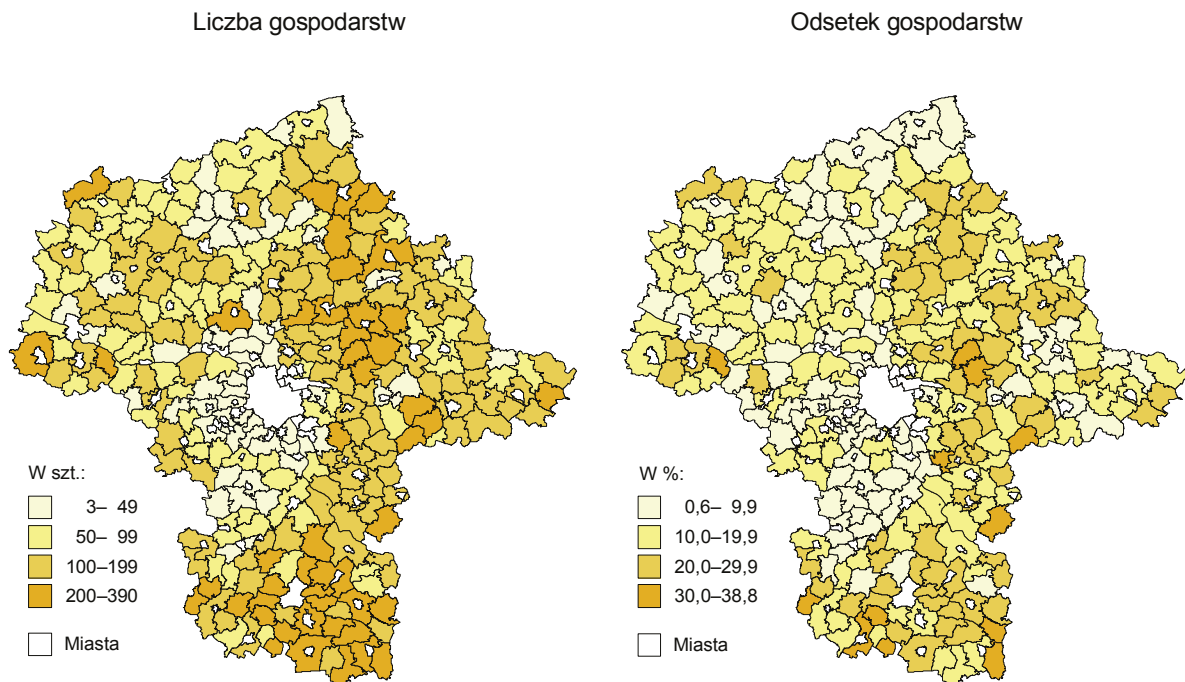

Wykres 11. Gminy (obszary wiejskie) według liczby gospodarstw indywidualnych produkujących głównie na rynek oraz udziału tych gospodarstw w ogólnej liczbie gospodarstw indywidualnych prowadzących działalność rolniczą

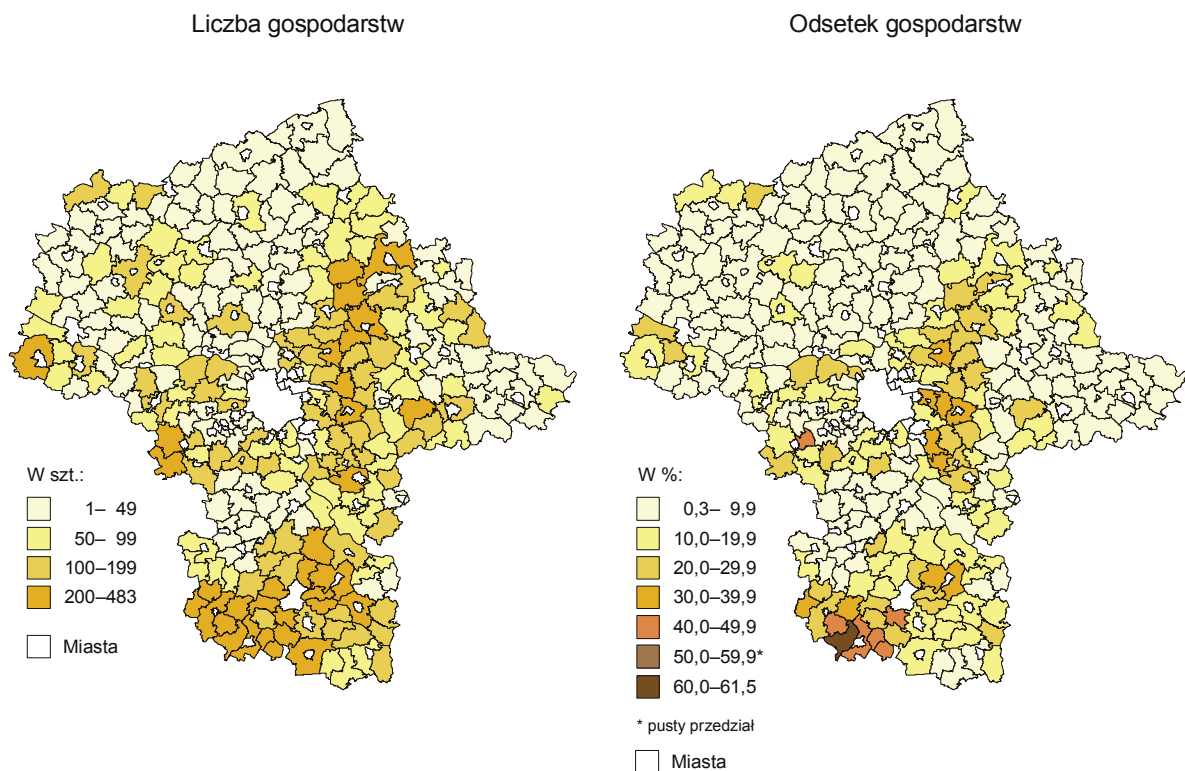

Wykres 12. **Gminy (obszary wiejskie) według liczby gospodarstw indywidualnych produkujących głównie na samozaopatrzenie oraz udziału tych gospodarstw w ogólnej liczbie gospodarstw indywidualnych prowadzących działalność rolniczą**

Wykres 13. **Gminy (obszary wiejskie) według liczby gospodarstw indywidualnych produkujących wyłącznie na samozaopatrzenie oraz udziału tych gospodarstw w ogólnej liczbie gospodarstw indywidualnych prowadzących działalność rolniczą**

Gospodarstwa według grup obszarowych użytków rolnych

Obszar uprawianych gruntów stanowi jeden z podstawowych elementów wyznaczających wielkości i relacje produkcyjne, a w konsekwencji także ekonomiczne w gospodarstwach. Należy mieć jednak na uwadze, że w grupie obszarowej do 5 ha UR znajduje się stosunkowo dużo gospodarstw specjalistycznych (takich, jak: fermy drobiu, hodowle trzody oraz gospodarstwa ogrodniczo-warzywnicze), które charakteryzują się wysokim poziomem towarowości.

W badanej zbiorowości gospodarstw indywidualnych blisko 48% posiadało mniej niż 5 ha użytków rolnych, przy czym w poszczególnych grupach gospodarstw według celu produkcji ich udział był zróżnicowany. Wśród gospodarstw produkujących wyłącznie na własne potrzeby 3/4 należało do grupy obszarowej 1–5 ha UR, a ponad 1/5 do grupy obszarowej do 1 ha UR włącznie. Odmianą strukturą obszarową charakteryzowały się gospodarstwa produkujące głównie na własne potrzeby oraz głównie na rynek, bowiem wśród nich najwięcej było gospodarstw o powierzchni co najmniej 5 ha UR, a najmniej – do 1 ha UR włącznie. Zaznaczyć jednak należy, że wśród gospodarstw produkujących głównie na rynek udział z powierzchnią użytków rolnych do 1 ha i 1–5 ha był relatywnie większy niż wśród gospodarstw produkujących głównie na własne potrzeby (odpowiednio o 2,2 i o 1,7 p. proc.), a co za tym idzie udział gospodarstw o powierzchni 5 ha UR i więcej był mniejszy (o 3,9 p. proc.).

W grupie gospodarstw indywidualnych produkujących wyłącznie na rynek 66,4% posiadało mniej niż 5 ha UR; 11,8% użytkowało do 1 ha UR włącznie, a 54,6% – od 1 do 5 ha UR. Tylko 1/3 gospodarstw sprzedających całą produkcję dysponowała arealem co najmniej 5 ha UR. Struktura tej grupy gospodarstw potwierdza istnienie małych gospodarstw rolnych o wysokiej specjalizacji.

Tabl. 5. **Gospodarstwa indywidualne (na obszarach wiejskich) prowadzące działalność rolniczą według celu produkcji i grup obszarowych użytków rolnych**

Grupy obszarowe użytków rolnych	Ogółem	Gospodarstwa produkujące			
		wyłącznie na rynek	głównie na rynek	głównie na samozaopatrzenie	wyłącznie na samozaopatrzenie
W tysiącach					
O g ó ł e m	227,1	50,2	116,5	34,8	25,6
Do 1 ha.....	17,8	5,9	5,3	0,8	5,7
1–5	90,7	27,4	34,3	9,7	19,3
5 ha i więcej.....	118,6	16,8	76,8	24,3	0,6
W odsetkach (struktura pionowa)					
O g ó ł e m	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Do 1 ha.....	7,8	11,8	4,6	2,4	22,2
1–5	39,9	54,6	29,5	27,8	75,3
5 ha i więcej.....	52,2	33,6	65,9	69,8	2,5
W odsetkach (struktura pozioma)					
O g ó ł e m	100,0	22,1	51,3	15,3	11,3
Do 1 ha.....	100,0	33,3	29,9	4,7	32,0
1–5	100,0	30,2	37,9	10,6	21,3
5 ha i więcej.....	100,0	14,2	64,8	20,5	0,5

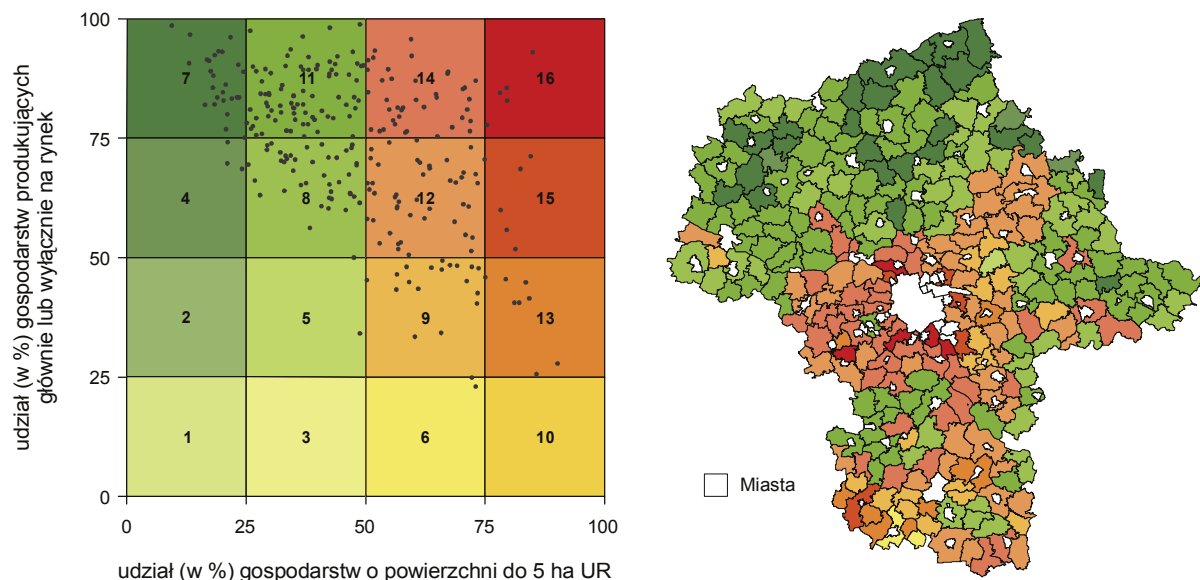
W każdej z trzech grup obszarowych przyjętych do analizy znaczny udział stanowiły gospodarstwa ukierunkowane przede wszystkim na zaopatrzenie gospodarstwa domowego użytkownika gospodarstwa rolnego. Wśród gospodarstw o powierzchni do 1 ha UR włącznie gospodarstwa produkujące głównie lub wyłącznie na samozaopatrzenie stanowiły łącznie 36,7%, wśród gospodarstw o powierzchni od 1 do 5 ha UR – 31,9%, a wśród gospodarstw o powierzchni co najmniej 5 ha – 21,0%.

Zamieszczony poniżej wykres przedstawia rozkład gmin (obszarów wiejskich) województwa mazowieckiego według odsetka gospodarstw indywidualnych prowadzących działalność rolniczą posiadających mniej niż 5 ha UR i jednocześnie według odsetka gospodarstw ukierunkowanych przede wszystkim na rynek. A zatem charakteryzuje gminy zarówno pod względem struktury obszarowej, jak i aktywności rynkowej gospodarstw indywidualnych mających siedzibę na terenie tych jednostek.

Na podstawie analizy rozkładu gmin pod względem tych dwóch zmiennych można stwierdzić, że gminy o udziale gospodarstw indywidualnych do 5 ha UR zawierającym się w przedziale do 50% cechował znaczny odsetek (na poziomie 75–100%) gospodarstw produkujących głównie lub wyłącznie na sprzedaż. Takich gmin było 108.

Gminy o co najmniej 50-procentowym udziale gospodarstw indywidualnych do 5 ha UR były znacznie rozproszone pod względem drugiej analizowanej cechy – w 28 gminach udział gospodarstw produkujących głównie lub wyłącznie na sprzedaż był mniejszy niż 50%, w 51 gminach zawierał się w przedziale 50–75%, a w 45 gminach stanowił co najmniej 75%.

Wykres 14. **Gminy (obszary wiejskie) według udziału gospodarstw o powierzchni do 5 ha UR oraz udziału gospodarstw produkujących głównie lub wyłącznie na rynek w ogólnej liczbie gospodarstw indywidualnych prowadzących działalność rolniczą**

Nr pola	4	5	6	7	8	9	11	12	13	14	15	16
Liczba gmin	3	1	2	26	43	18	82	46	8	40	5	5

Gospodarstwa według udziału dochodu z działalności rolniczej w dochodach ogółem gospodarstwa domowego z użytkownikiem gospodarstwa rolnego

Tylko część spośród ogółu gospodarstw indywidualnych prowadzących działalność rolniczą utrzymuje się głównie z rolnictwa w takim rozumieniu, iż ponad połowa dochodu stanowiącego źródło utrzymania gospodarstwa domowego pochodzi z gospodarstwa rolnego. Wyniki PSR 2010 wykazały, że na obszarach wiejskich województwa mazowieckiego takich gospodarstw było 85,6 tys., co stanowiło 37,7% ogółu. Oznacza to, że dla 62,3% (141,4 tys.) gospodarstw indywidualnych prowadzona działalność rolnicza miała charakter pomocniczy, zapewniający jedynie dodatkowe źródło utrzymania.

Odsetek gospodarstw indywidualnych, dla których dochód z działalności rolniczej stanowił powyżej 50% ogólnego dochodu gospodarstwa domowego był zróżnicowany w zależności od celu produkcji. O ile wśród gospodarstw produkujących wyłącznie na samozaopatrzenie tylko co dziesiąte zadeklarowało jako główne źródło utrzymania dochód z rolnictwa, to wśród gospodarstw produkujących głównie na rynek było to co drugie gospodarstwo. W grupie gospodarstw produkujących wyłącznie na sprzedaż gospodarstwa z przeważającym dochodem z rolnictwa stanowiły 21,8%, a w grupie produkujących głównie na własne potrzeby – 37,2%.

Zwraca uwagę fakt, że dla ponad 78% gospodarstw ukierunkowanych wyłącznie na rynek dochód uzyskany z prowadzonej działalności rolniczej stanowił dodatkowe źródło utrzymania, przy czym dla 68,3% gospodarstw udział tego dochodu stanowił mniej niż 30% ogółu dochodów gospodarstwa domowego, w tym dla 45,5% – mniej niż 10%. Tylko dla 18,7% gospodarstw tej grupy dochód z rolnictwa stanowił co najmniej 90% dochodów gospodarstwa domowego.

Największy odsetek gospodarstw, w których udział dochodu z działalności rolniczej stanowił 90–100% dochodów gospodarstwa domowego wystąpił wśród gospodarstw produkujących głównie na rynek (42,8%), a następnie wśród gospodarstw przeznaczających większość produkcji na samozaopatrzenie (31,0%).

Tabl. 6. **Struktura gospodarstw indywidualnych (na obszarach wiejskich) prowadzących działalność rolniczą według udziału dochodu z działalności rolniczej w dochodach ogółem gospodarstwa domowego z użytkownikiem gospodarstwa rolnego**

Udział dochodu z działalności rolniczej w dochodach ogółem gospodarstwa domowego	Ogółem	Gospodarstwa produkujące			
		wyłącznie na rynek	głównie na rynek	głównie na samozaopatrzenie	wyłącznie na samozaopatrzenie
w odsetkach					
O g ó ł e m	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
0– 49%	56,7	74,4	42,6	55,7	87,5
0– 9%.....	26,6	45,5	14,4	16,9	58,1
10– 29%.....	21,5	22,8	18,5	26,9	25,1
30– 49%.....	8,6	6,1	9,7	11,9	4,3
50–100%	43,3	25,6	57,4	44,3	12,5
50– 66%.....	7,3	4,8	8,9	8,9	2,8
w tym 50%	5,6	3,8	6,6	7,0	2,4
67– 89%.....	4,1	2,1	5,7	4,3	0,8
90–100%.....	31,8	18,7	42,8	31,0	8,9

Udział dochodu z działalności rolniczej w ogólnych dochodach gospodarstwa domowego był silnie powiązany z obszarem gospodarstw rolnych. O ile wśród ogółu gospodarstw najmniejszych (do 1 ha UR włącznie) odsetek uzyskujących z działalności rolniczej tylko do 30% dochodów ogółem stanowił 89,4%, to w grupie gospodarstw największych (5 ha UR i więcej) – wynosił 23,9%; różnica – 65,5 p. proc. Gospodarstwa o udziale dochodu z rolnictwa wynoszącym co najmniej 90% w grupie gospodarstw obszarowo małych stanowiły 5,9%, a w grupie gospodarstw największych – 49,0%; różnica – 43,1 p. proc. Podobne tendencje zaobserwowano zarówno wśród gospodarstw produkujących głównie lub wyłącznie na rynek, jak i wśród produkujących głównie lub wyłącznie na samozaopatrzenie. Należy jednak dodać, że w grupie gospodarstw produkujących wyłącznie na własne potrzeby zmiany omawianego odsetka w zależności od wielkości gospodarstw były relatywnie mniejsze niż w pozostałych grupach gospodarstw. Wśród gospodarstw produkujących wyłącznie na samozaopatrzenie dochód z rolnictwa stanowiący mniej niż 30% dochodów ogółem wskazało 94,1% gospodarstw najmniejszych i 77,6% gospodarstw największych (różnica – 16,5 p. proc.), a dochód stanowiący 90% i więcej dochodów ogółem – odpowiednio 4,0% i 10,3% (różnica 6,3 p. proc.).

W każdej z analizowanych grup gospodarstw indywidualnych według celu produkcji stwierdzono, że najmniejszy odsetek gospodarstw deklarujących dochód z rolnictwa jako główne źródło utrzymania występował wśród gospodarstw z powierzchnią użytków rolnych do 1 ha włącznie, natomiast największy – wśród gospodarstw o powierzchni co najmniej 5 ha UR.

Wykres 15. **Odsetek gospodarstw indywidualnych (na obszarach wiejskich) o dochodach z działalności rolniczej przekraczających 50% dochodów ogółem gospodarstwa domowego z użytkownikiem gospodarstwa rolnego**

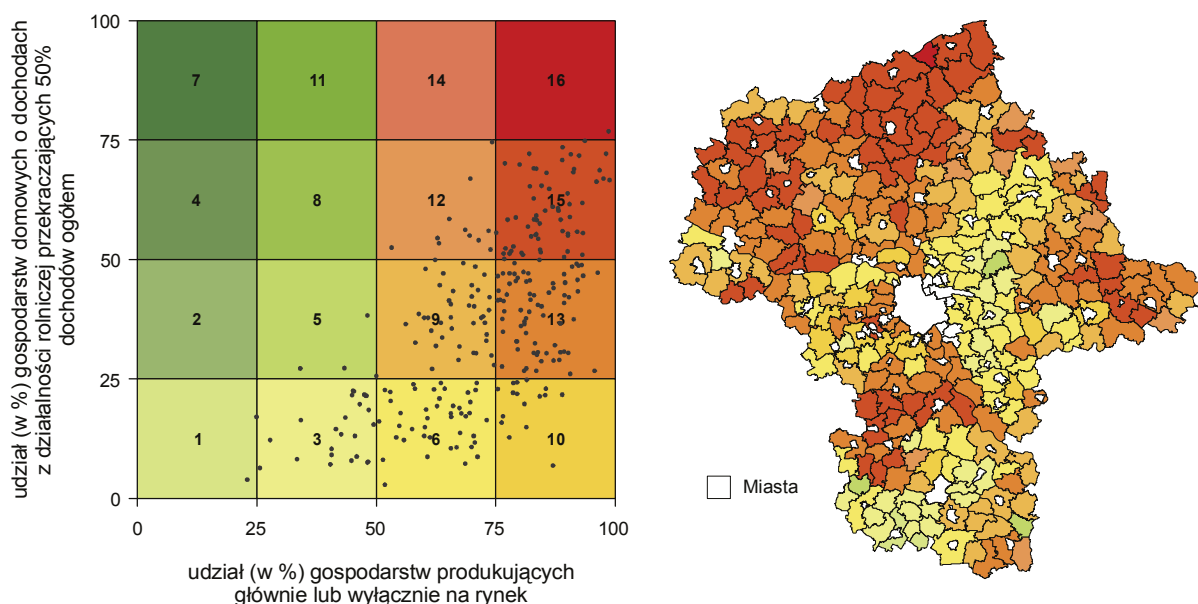
Grupy obszarowe użytków rolnych	Ogółem	Gospodarstwa produkujące			
		wyłącznie na rynek	głównie na rynek	głównie na samozaopatrzenie	wyłącznie na samozaopatrzenie
Ogółem					
Do 1 ha					
1–5 ha					
5 ha i więcej					

Rozkład gmin (obszarów wiejskich) województwa mazowieckiego zarówno pod względem udziału gospodarstw indywidualnych produkujących głównie lub wyłącznie na rynek, jak i udziału gospodarstw o dochodach z działalności rolniczej przekraczających 50% w łącznych dochodach gospodarstwa domowego użytkownika gospodarstwa rolnego przedstawia wykres 16.

Ze szczegółowej analizy tego rozkładu wynika, że w 177 gminach gospodarstwa indywidualne produkujące przede wszystkim na rynek stanowiły co najmniej 50%, natomiast odsetek utrzymujących się głównie z rolnictwa mniej niż 50%. Tylko w 62 gminach występował co najmniej 75-procentowy udział gospodarstw produkujących głównie lub wyłącznie na sprzedaż i równocześnie co najmniej 50-procentowy udział gospodarstw utrzymujących się głównie z rolnictwa.

Gminy, w których udział pierwszej zmiennej wynosił do 50% charakteryzowały się również małym udziałem drugiej zmiennej – w 26 gminach był on w przedziale do 25% i w 3 gminach w przedziale 25–50%.

Wykres 16. **Gminy (obszary wiejskie) według udziału gospodarstw produkujących głównie lub wyłącznie na rynek oraz udziału gospodarstw domowych z użytkownikiem gospodarstwa rolnego, w których głównym źródłem utrzymania był dochód z działalności rolniczej w ogólnej liczbie gospodarstw indywidualnych prowadzących działalność rolniczą**

Nr pola	1	3	5	6	9	10	12	13	15	16
Liczba gmin	2	24	3	44	42	16	11	75	61	1

Gospodarstwa według wielkości ekonomicznej

Wartość produkcji (roślinnej lub zwierzęcej), którą rolnik jest w stanie osiągnąć dysponując posiadanym potencjałem i prowadząc działalność rolniczą odzwierciedla wielkość ekonomiczna. Dla 227,1 tys. gospodarstw indywidualnych z siedzibą na obszarach wiejskich województwa mazowieckiego i prowadzących w dniu 30 czerwca 2010 r. działalność rolniczą wielkość ekonomiczna wyniosła ponad 2,6 mld euro i stanowiła 94,2% ogólnej wielkości gospodarstw indywidualnych mających siedzibę w województwie i 15,0% ogólnej wielkości tych gospodarstw w kraju. Na gospodarstwa produkujące głównie lub wyłącznie na sprzedaż przypadało odpowiednio 74,6% i 15,8% ogólnej wielkości ekonomicznej, a na gospodarstwa produkujące głównie lub wyłącznie na samozaopatrzenie – 8,1% i 1,6%.

Średnia wielkość ekonomiczna 1 gospodarstwa indywidualnego z siedzibą na obszarach wiejskich województwa mazowieckiego wyniosła 11,5 tys. euro. [Dla ogółu gospodarstw indywidualnych z siedzibą w województwie – 11,3 tys. euro, w kraju – 9,2 tys. euro.] Najwyższą średnią wielkość ekonomiczną (16,7 tys. euro) odnotowano w grupie gospodarstw produkujących głównie na rynek, przy czym dla gospodarstw, które na sprzedaż przeznaczyły 75–99% wartości produktów rolnych wytworzonych w gospodarstwie omawiana średnia wyniosła 17,6 tys. euro, a w gospodarstwach, które na sprzedaż przeznaczyły 50–74% wartości produktów rolnych – 14,2 tys. euro. W grupie gospodarstw produkujących wyłącznie na rynek wartość tego wskaźnika wyniosła 8,2 tys. euro i była ponad 2 razy niższa niż w grupie gospodarstw produkujących głównie na rynek. Jeszcze niższe wartości średniej wielkości ekonomicznej odnotowano dla gospodarstw produkujących głównie lub wyłącznie na samozaopatrzenie – odpowiednio 6,0 tys. euro (tj. 2,8 razy mniej) i 1,6 tys. euro (tj. ponad 10 razy mniej).

Tabl. 7. **Przeciętna powierzchnia użytków rolnych oraz przeciętna wielkość ekonomiczna gospodarstw indywidualnych (na obszarach wiejskich) prowadzących działalność rolniczą według celu produkcji i grup obszarowych użytków rolnych**

Grupy obszarowe użytków rolnych	Ogółem	Gospodarstwa produkujące			
		wyłącznie na rynek	głównie na rynek	głównie na samozaopatrzenie	wyłącznie na samozaopatrzenie
Przeciętna powierzchnia użytków rolnych w 1 gospodarstwie w ha					
O g ó ł e m	7,83	5,48	10,30	7,01	2,27
Do 1 ha.....	0,54	0,58	0,54	0,52	0,49
1–5.....	2,80	2,60	2,94	3,18	2,65
5 ha i więcej.....	12,77	11,91	14,27	8,76	6,55
Przeciętna wielkość ekonomiczna 1 gospodarstwa w tys. euro					
O g ó ł e m	11,5	8,2	16,7	6,0	1,6
Do 1 ha.....	5,1	6,1	9,6	1,2	0,6
1–5.....	3,9	3,4	5,6	3,4	1,9
5 ha i więcej.....	18,2	16,8	22,1	7,2	2,3

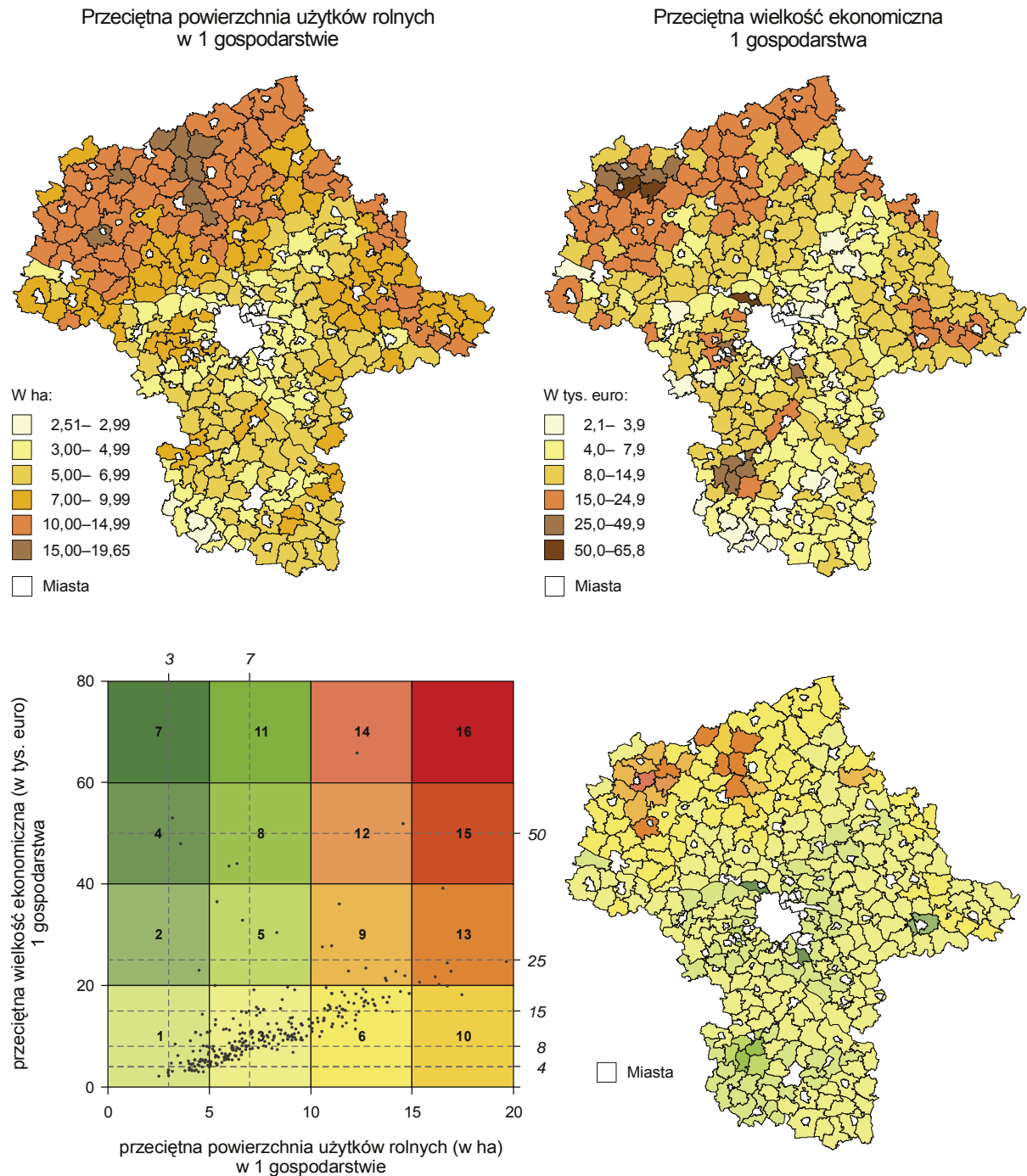
Z analizy średniej wielkości ekonomicznej gospodarstw indywidualnych o różnym celu produkcji w podziale na grupy obszarowe użytków rolnych wynika, że zarówno w grupie gospodarstw produkujących wyłącznie na rynek, jak i w grupie gospodarstw produkujących głównie na rynek gospodarstwa o najmniejszej powierzchni (tj. do 1 ha UR włącznie) były 1,7 razy większe pod względem wielkości produkcji roślinnej oraz zwierzęcej od gospodarstw posiadających od 1 do 5 ha UR. W pozostałych dwóch grupach gospodarstw, tj. produkujących głównie lub wyłącznie na potrzeby własne, wraz ze wzrostem powierzchni zwiększała się wielkość ekonomiczna gospodarstw.

W każdej z trzech grup obszarowych przyjętych do analizy największą średnią wielkością ekonomiczną charakteryzowały się gospodarstwa indywidualne produkujące głównie na sprzedaż, a następnie gospodarstwa produkujące wyłącznie na sprzedaż (z wyjątkiem posiadających od 1 do 5 ha UR, których średnia wielkość ekonomiczna ukształtowała się na tym samym poziomie co w grupie gospodarstw produkujących głównie na samozaopatrzenie). Zwraca uwagę fakt, że w każdej z czterech grup gospodarstw według celu produkcji gospodarstwa najmniejsze dysponowały porównywalnym arealem (przeciętnie 0,49–0,58 ha UR), natomiast ich średnia wielkość ekonomiczna znacznie się różniła, zawierała się bowiem w przedziale od 0,6 do 9,6 tys. euro.

Rozkład gmin (obszarów wiejskich) województwa mazowieckiego według przeciętnej wielkości obszarowej oraz przeciętnej wielkości ekonomicznej gospodarstw indywidualnych prowadzących działalność rolniczą prezentuje poniższy wykres.

Wykres 17. **Gminy (obszary wiejskie) według przeciętnej powierzchni użytków rolnych oraz przeciętnej wielkości ekonomicznej gospodarstw indywidualnych prowadzących działalność rolniczą**

Nr pola	1	2	3	4	5	6	8	9	10	12	13	14
Liczba gmin	54	1	141	2	4	55	2	9	2	1	7	1

Analiza gmin pod względem przeciętnej powierzchni użytków rolnych w 1 gospodarstwie oraz przeciętnej wielkości ekonomicznej 1 gospodarstwa potwierdza wspomnianą wcześniej zależność potencjału ekonomicznego od wielkości użytkowanego areалу. Potwierdza również wysoki poziom towarowości specjalistycznych gospodarstw małych obszarowo. W ogólnej zbiorowości omawianych gmin występują takie jednostki, w których wraz z rosnącą średnią powierzchnią użytków rolnych gospodarstwa rośnie poziom towarowości. Występują także jednostki o dużej sile ekonomicznej i małej przeciętnej powierzchni gospodarstwa (nieprzekraczającej 5 ha UR). Rozkład gmin pod względem omawianych miar prezentują poniższe zestawienia:

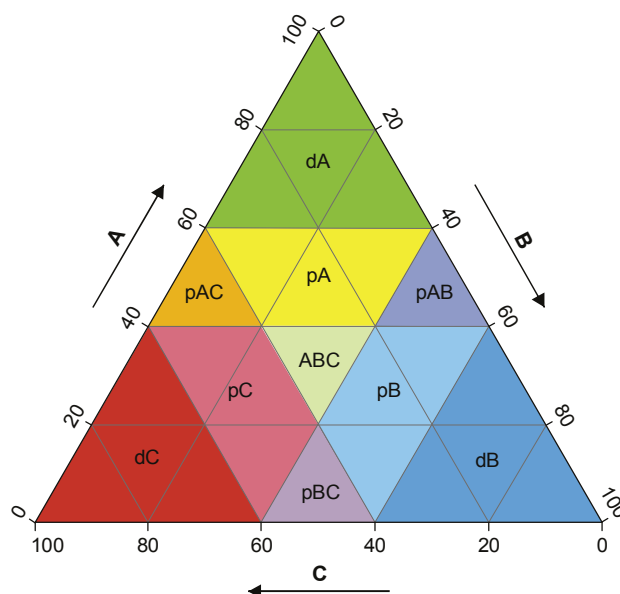
Przeciętna powierzchnia użytków rolnych 1 gospodarstwa w gminie w ha	Liczba gmin	Przeciętna wielkość ekonomiczna 1 gospodarstwa w gminie w tys. euro		
		minimum	średnia	maksimum
2,51– 2,99	5	2,1	2,7	3,3
3,00– 4,99	52	2,9	6,6	53,0
5,00– 6,99	77	4,2	9,6	44,0
7,00– 9,99	70	6,8	11,2	30,4
10,00–14,99	66	9,9	17,7	65,8
15,00–19,65	9	18,1	23,3	39,1

Przeciętna wielkość ekonomiczna 1 gospodarstwa w gminie w tys. euro	Liczba gmin	Przeciętna powierzchnia użytków rolnych 1 gospodarstwa w gminie w ha		
		minimum	średnia	maksimum
2,1– 3,9	20	2,51	3,93	4,99
4,0– 7,9	79	3,13	5,55	9,13
8,0–14,9	112	3,31	8,10	14,03
15,0–24,9	55	4,50	11,78	19,65
25,0–49,9	10	3,59	8,56	16,51
50,0–65,8	3	3,17	11,87	14,55

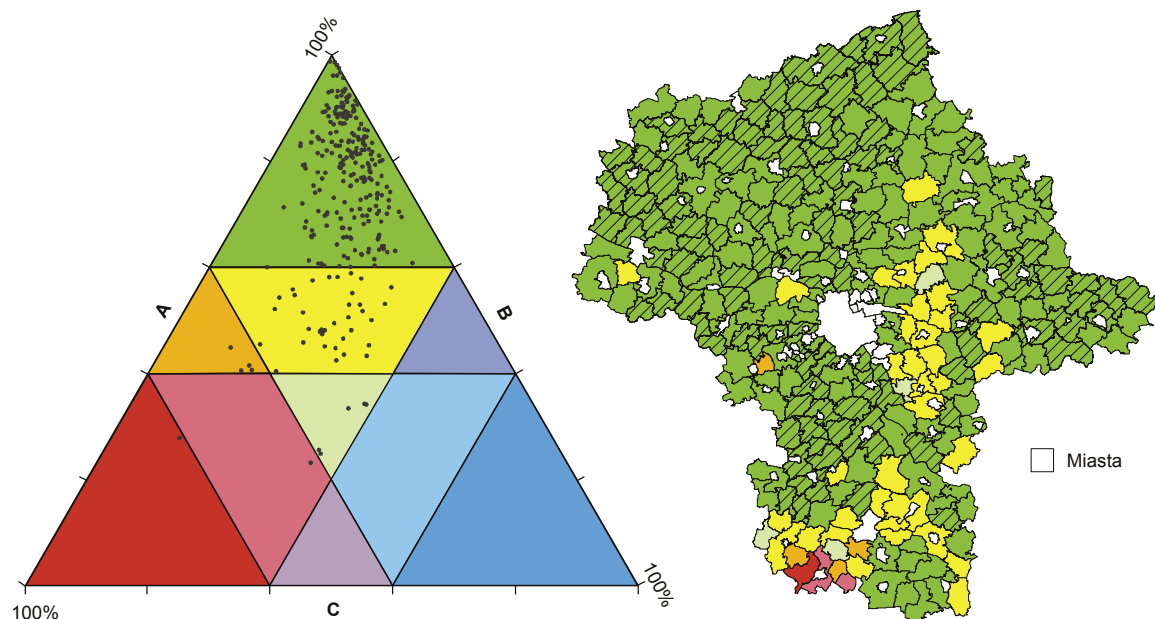
Klasyfikacja gmin (obszarów wiejskich) według celu produkcji w gospodarstwach indywidualnych prowadzących działalność rolniczą

Do określenia typów gmin ze względu na cel produkcji w gospodarstwach indywidualnych mających siedzibę na ich terenie wykorzystano wykres zwany trójkątem Ossana, który pozwala na stwierdzenie podobieństw i różnic obszarów na podstawie trzech cech badanego zjawiska. A zatem zbiór gospodarstw indywidualnych podzielono na trzy grupy, z których pierwszą tworzą gospodarstwa produkujące głównie lub wyłącznie na rynek (oznaczone symbolem A), drugą – gospodarstwa produkujące głównie na samozaopatrzenie (B), a trzecią – gospodarstwa produkujące wyłącznie na samozaopatrzenie (C). Klasyfikację poszczególnych gmin oparto na podziale trójkąta na mniejsze trójkąty równoboczne o długości boku odpowiadającej 20%, a następnie łącząc niektóre z nich uzyskano podział na cztery strefy. Oznaczenie typów gmin w ramach każdej strefy oraz odpowiadający im rozkład gospodarstw indywidualnych według celu produkcji przedstawia poniższe zestawienie:

Strefa	Typ gminy	Gospodarstwa indywidualne (w %) produkujące		
		głównie lub wyłącznie na rynek (A)	głównie na samozaopatrzenie (B)	wyłącznie na samozaopatrzenie (C)
Dominacja jednej grupy	dA	60–100	0– 40	0– 40
	dB	0– 40	60–100	0– 40
	dC	0– 40	0– 40	60–100
Przewaga jednej grupy	pA	40– 60	0– 40	0– 40
	pB	0– 40	40– 60	0– 40
	pC	0– 40	0– 40	40–60
Wyrównana przewaga dwóch grup	pAB	40– 60	40– 60	0– 20
	pAC	40– 60	0– 20	40– 60
	pBC	0– 20	40– 60	40– 60
Zrównoważony udział trzech grup	ABC	20– 40	20– 40	20– 40

Wykres 18. Klasyfikacja gmin (obszarów wiejskich) według celu produkcji w gospodarstwach indywidualnych prowadzących działalność rolniczą

Typ gminy	dA*	dC	pA	pC	pAC	ABC	
Liczba gmin	232	1	36	2	4	4	* Na mapie kreskowaniem oznaczono 115 gmin, w których zmienna A zawierała się w przedziale 80–100%.

Klasyfikacja gmin opracowana na podstawie struktury gospodarstw indywidualnych według celu produkcji wykazała, że w 232 gminach dominowały (stanowiąc co najmniej 60%) gospodarstwa ukierunkowane głównie lub wyłącznie na rynek (typ dA), a w 36 – gospodarstwa takie przeważały (stanowiąc 40–60%; typ pA). Tylko w jednej gminie stwierdzono dominację gospodarstw produkujących wyłącznie na samozaopatrzenie (typ dC), a w dwóch – przewagę produkcji na samozaopatrzenie (typ pC). Ponadto po 4 gminy zostały zaklasyfikowane do typów pAC i ABC.

Rozpatrując wewnętrzny rozkład gmin typu dA na trójkącie Ossana stwierdzono, że 34 gminy położone są w strefie największej dominacji gospodarstw produkujących głównie lub wyłącznie na rynek, tj. zawierającej się w przedziale 90–100%, a 81 gmin w przedziale 80–90%. W dolnej granicy tej strefy (z udziałem cechy A na poziomie 60–70%) znalazło się 51 gmin, wśród których 10 charakteryzowało się znacznym odsetkiem gospodarstw bez kontaktu z rynkiem, tj. produkujących wyłącznie na własne potrzeby (9 gmin z udziałem cechy C na poziomie 20–30%, a jedna gmina z udziałem 30–40%).

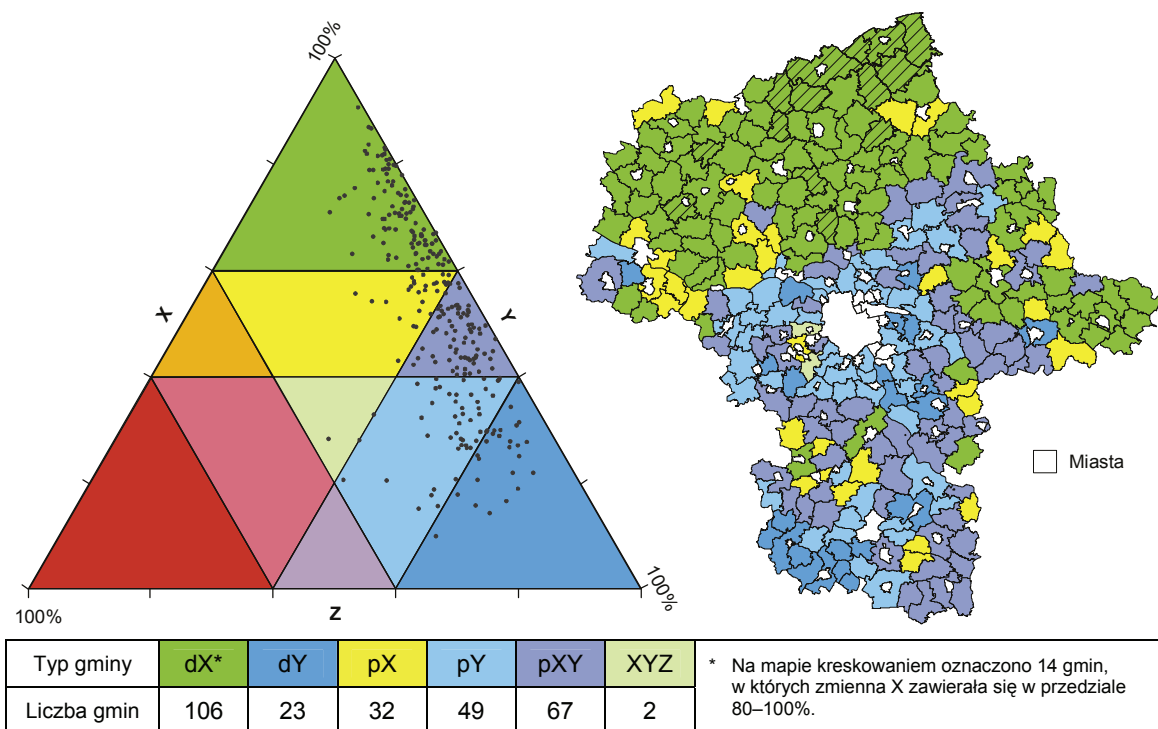
Z analizy szczegółowego rozkładu 36 gmin typu pA wynika, że połowa miała przewagę gospodarstw produkujących głównie lub wyłącznie na rynek na poziomie 50–60%, a połowa na poziomie 40–50%. W pierwszej grupie gmin stwierdzono 2, w których udział cechy C (gospodarstwa bez kontaktu z rynkiem) zawierał się w przedziale 30–40% i 7 gmin, dla których udział ten wynosił 20–30%. Natomiast w drugiej grupie gmin było odpowiednio 4 z udziałem cechy C na poziomie 30–40% i 14 z udziałem 20–30%.

Klasyfikacja gmin (obszarów wiejskich) według wielkości obszarowej gospodarstw indywidualnych prowadzących działalność rolniczą

Ponieważ klasyfikacja gmin opracowana na podstawie odsetka gospodarstw indywidualnych o różnym celu produkcji wyraża jedynie relację względną (nie mówi nic o potencjale produkcyjnym), jednostki administracyjne sklasyfikowano również pod względem struktury obszarowej użytków rolnych omawianych gospodarstw.

Tak jak poprzednio, ogół gospodarstw indywidualnych prowadzących działalność rolniczą podzielono na trzy grupy, z tym że pierwszą tworzą gospodarstwa posiadające co najmniej 5 ha użytków rolnych (oznaczone symbolem X), drugą – gospodarstwa o powierzchni od 1 do 5 ha UR (Y), a trzecią – gospodarstwa do 1 ha UR włącznie (Z). Do prezentacji typów gmin według wielkości obszarowej gospodarstw indywidualnych wykorzystano przygotowany na potrzeby typologii gmin według celu produkcji w gospodarstwach podział trójkąta Ossana na cztery strefy, tj. dominacji jednej grupy gospodarstw, przewagi jednej grupy, wyrównanej przewagi dwóch grup i zrównoważonego udziału trzech grup gospodarstw [patrz str. 57].

Wykres 19. Klasyfikacja gmin (obszarów wiejskich) według grup obszarowych użytków rolnych gospodarstw indywidualnych prowadzących działalność rolniczą

Typologia gmin według struktury obszarowej gospodarstw indywidualnych wykazała, że najwięcej gmin (106) należało do typu dX, obejmującego jednostki z dominującym (stanowiącym co najmniej 60%) udziałem gospodarstw największych, tj. o powierzchni użytków rolnych 5 ha i więcej, natomiast przewagę tego typu gospodarstw (na poziomie 40–60%; typ pX) stwierdzono w 32 gminach. Do typów dY i pY, obejmujących gminy odpowiednio z dominującym i przeważającym udziałem gospodarstw

indywidualnych z grupy obszarowej 1–5 ha UR, zaklasyfikowano 23 i 49 jednostek. Ponadto 67 gmin należało do typu pXY, tj. o wyrównanej przewadze gospodarstw o powierzchni co najmniej 5 ha UR i o powierzchni 1–5 ha UR, a tylko 2 gminy do typu XYZ.

Z analizy wewnętrznego rozkładu gmin typu dX na trójkącie Ossana wynika, że tylko jedna gmina położona jest w strefie największej dominacji gospodarstw o powierzchni co najmniej 5 ha UR, tj. zawierającej się w przedziale 90–100%, a 13 gmin w przedziale 80–90%. Najwięcej gmin (53) znalazło się w dolnej granicy tej strefy (z udziałem cechy X na poziomie 60–70%).

Spośród gmin typu pX 29 miało przewagę gospodarstw największych obszarowo na poziomie 50–60%, a tylko 3 – na poziomie 40–50%, przy czym w pierwszej grupie gmin 5 charakteryzowało się udziałem zmiennej Z (gospodarstwa o powierzchni użytków rolnych do 1 ha UR włącznie) zawierającym się w przedziale 10–20%, natomiast w drugiej grupie gmin – wszystkie.

Rozpatrując szczegółowo rozkład gmin typu dY stwierdzono, że w 2 wystąpiła dominacja gospodarstw o powierzchni 1–5 ha UR na poziomie 70–80%, a w 21 na poziomie 60–70%. Ponadto w drugiej grupie gmin 3 charakteryzowały się znacznym odsetkiem gospodarstw najmniejszych, tj. z udziałem cechy Z na poziomie 20–30%.

W strukturze gmin należących do typu pY było 39 jednostek z przewagą gospodarstw o powierzchni 1–5 ha UR na poziomie 50–60% i 10 jednostek z przewagą na poziomie 40–50%. Z ogółu gmin pierwszej grupy 32 cechował znaczny udział zmiennej Z, przy czym w 6 gminach zawierał się w przedziale 20–30%, a w 26 w przedziale 10–20%. Znaczny udział cechy Z wystąpił także wśród wszystkich gmin drugiej grupy, z tym że w 3 na poziomie 30–40%, a w 7 na poziomie 10–20%.

Analiza wewnętrznego rozkładu 67 gmin typu pXY wykazała, że udział na poziomie 50–60% cechy X wystąpił w 20 gminach, a cechy Y w 14. W pozostałych 33 gminach poziom obu cech był wyrównany i zawierał się w przedziale 40–50%, przy czym w 9 wystąpił znaczny udział cechy Z (na poziomie 10–20%).

Podsumowanie

Celem niniejszego opracowania było zidentyfikowanie w województwie mazowieckim obszarów wiejskich o szczególnym natężeniu występowania gospodarstw aktywnych i nieaktywnych rynkowo. Na podstawie klasyfikacji gmin opracowanej w oparciu o strukturę gospodarstw indywidualnych według celu produkcji można by stwierdzić, że gospodarstwa aktywne rynkowo występowały w 268 gminach – w tylu bowiem jednostkach dominowały lub przeważały gospodarstwa produkujące głównie lub wyłącznie na rynek. Biorąc jednak pod uwagę potencjał ekonomiczny gospodarstw indywidualnych mających siedzibę na terenie tych gmin, wyznaczony obszar należy zawęzić.

Wniosek ten wysnuto na podstawie analizy porównawczej gmin ze względu na cel produkcji w gospodarstwach indywidualnych (6 typów) oraz ze względu na klasę wielkości ekonomicznej, ustaloną na podstawie przeciętnej wielkości ekonomicznej gospodarstwa indywidualnego w gminie (6 klas).

W celu opracowania takiej analizy gminy najpierw uszeregowano ze względu na kryterium pierwsze od typu dA do dC, a następnie w ramach każdego typu pogrupowano je ze względu na kryterium drugie (od klasy 7 do klasy 2). Uzyskano 15 podgrup gmin, które dodatkowo podzielono ze względu na strukturę obszarową gospodarstw indywidualnych w gminie. W ten sposób powstało 38 grup gmin o podobnych parametrach. Wyniki grupowania przedstawia tablica 8.

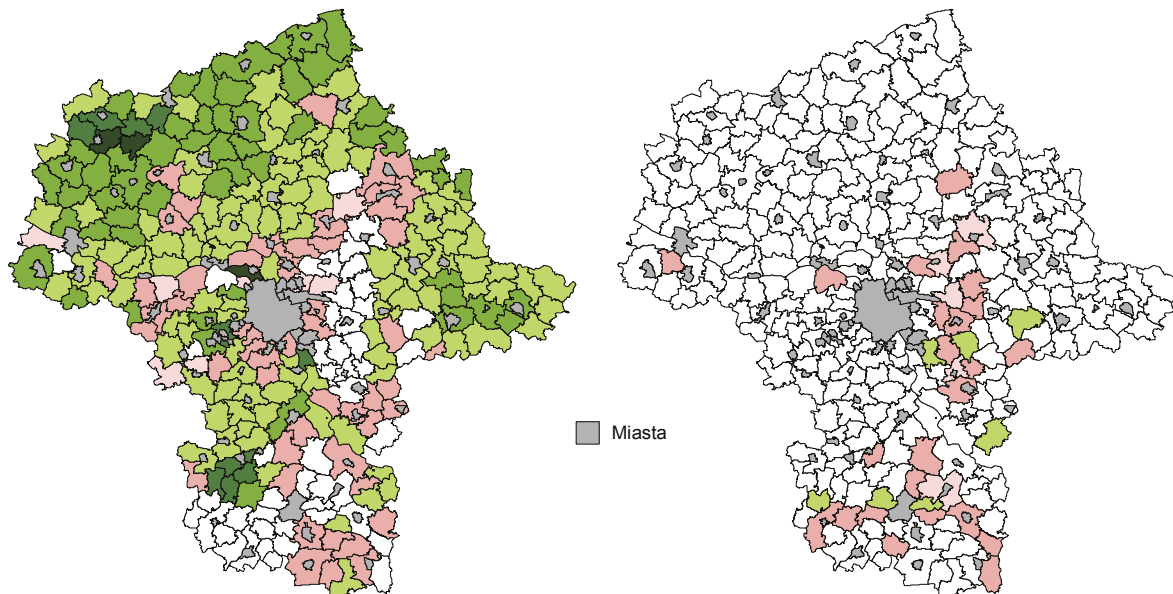
Analizując tak zestawione informacje stwierdzono, że nie wszystkie gminy charakteryzujące się dominującym lub przeważającym udziałem gospodarstw indywidualnych, które co najmniej 50% wytworzonej produkcji przeznaczały na sprzedaż cechował również wysoki poziom towarowości gospodarstw. Przyjmując, że gminy o najsłabszym potencjale ekonomicznym gospodarstw to takie, w których przeciętna wielkość ekonomiczna gospodarstwa indywidualnego nie przekracza 8 tys. euro, z ogólnej liczby 232 gmin zaklasyfikowanych do typu dA wyłączono 59 jednostek, natomiast z 36 gmin typu pA – 29. W 13 wyłączonych gminach omawiana średnia była na poziomie 2–4 tys. euro (2 klasa), natomiast w 75 gminach zawierała się w przedziale 4–8 tys. euro (3 klasa). Należy również dodać, że w większości wyłączonych gmin przeważały lub dominowały gospodarstwa o niewielkim areale użytków rolnych (poniżej 5 ha). Ponadto w 62 gminach odsetek gospodarstw deklarujących dochód z rolnictwa jako główne źródło utrzymania stanowił mniej niż 25%, w 25 zawierał się w przedziale 25–50%, natomiast w jednej gminie nieznacznie przekroczył 50%. Wyłączone gminy na ogół położone były w centralnej i południowej części województwa, często w pobliżu większych ośrodków miejskich.

Na podstawie powyższego na wykresie 20. przedstawiono gminy (obszary wiejskie) województwa mazowieckiego, w których dominowały lub przeważały gospodarstwa indywidualne produkujące głównie lub wyłącznie na rynek i w których jednocześnie przeciętna wielkość ekonomiczna gospodarstwa indywidualnego wynosiła co najmniej 8 tys. euro (klasy 4–7). Wskazano również gminy, które wyłączono ze zbioru aktywnych rynkowo ze względu na niski potencjał ekonomiczny gospodarstw (klasy 2 i 3).

Wykres 20. **Gminy (obszary wiejskie) z dominującym lub przeważającym udziałem gospodarstw indywidualnych produkujących głównie lub wyłącznie na rynek według klas wielkości ekonomicznej**

Gminy z dominacją gospodarstw produkujących głównie lub wyłącznie na rynek (typ dA)

Gminy z przewagą gospodarstw produkujących głównie lub wyłącznie na rynek (typ pA)

Klasa wielkości ekonomicznej ^a	7	6	5	4	3	2
Liczba gmin	3	10	55	105	51	8

Klasa wielkości ekonomicznej ^a	4	3	2
Liczba gmin	7	24	5

^a Ustalona na podstawie przeciętnej wielkości ekonomicznej gospodarstwa w gminie.

Tabl. 8. Gminy (obszary wiejskie) według typów oraz klas wielkości ekonomicznej gospodarstw indywidualnych prowadzących działalność rolniczą

Typ gminy według celu produkcji w gospodarstwie	Klasa wielkości ekonomicznej ^a (wielkość w tys. euro)	Gmina (powiat)	Typ gminy według wielkości obszarowej gospodarstw
dA	7 (50–100)	Biezuń (żuromiński), Radzanów (miławski)	dX
		Jabłonna (legionowski)	pY
		Szreńsk (miławski), Lutocin (żuromiński), Wiśniewo (miławski), Żuromin (żuromiński)	dX
	6 (25–50)	Wyśmierzyce (białobrzeski), Brwinów (pruszkowski)	pX
		Karczew (otwocki)	dY
	5 (15–25)	Radzanów (białobrzeski), Potworów (przysuski), Klwów (przysuski)	pXY
		Grudusk (ciechanowski), Wieczfnia Kościelna (miławski), Kuczbork-Osada (żuromiński), Rościszewo (sierpecki), Krzynowłoga Mała (przasnyski), Krasne (przasnyski), Zawidz (sierpecki), Opinogóra Górną (ciechanowski), Siemiątkowo (żuromiński), Czerwin (ostrolęcki), Czernice Borowe (przasnyski), Drobin (plocki), Dzierzgowo (miławski), Bielany (sokolowski), Boguty-Planiki (ostrowski), Łosice (losicki), Gozdowo (sierpecki), Łyse (ostrolęcki), Andrzejewo (ostrowski), Stupsk (miławski), Olszanka (losicki), Przasnysz (przasnyski), Golymin-Ostrodek (ciechanowski), Sierpc (sierpecki), Staroźreby (plocki), Stary Lubotyń (ostrowski), Raciąż (płoński), Myszyniec (ostrolęcki), Karniewo (makowski), Strzegowo (miławski), Bulkowo (plocki), Troszyn (ostrolęcki), Sońsk (ciechanowski), Radzanowo (plocki), Czarnia (ostrolęcki), Baboszewo (płoński), Mordy (siedlecki), Rybno (sochaczewski), Szulborze Wielkie (ostrowski), Mochowo (sierpecki), Warka (grójcecki), Kadzidło (ostrolęcki), Regimin (ciechanowski), Baranowo (ostrolęcki)	dX
		Stara Biata (plocki), Suchożebry (siedlecki)	pX
		Siedlice (siedlecki)	dY
		Przytyk (radomski), Gostynin (gostyniński), Błonie (warszawski zachodni), Grodzisk Mazowiecki (grodziski), Izabelin (warszawski zachodni)	pXY
		Jednorzec (przasnyski), Winnica (pultuski), Szydłowo (miławski), Gzy (pultuski), Krasnosielc (makowski), Mogielnica (grójcecki), Bielsk (plocki), Ciechanów (ciechanowski), Szeilków (makowski), Mokobody (siedlecki), Płoniawy-Bramura (makowski), Repki (sokolowski), Naruszewo (płoński), Świercze (pultuski), Nur (ostrowski), Paprotnia (siedlecki), Huszlew (losicki), Mała Wieś (plocki), Czerwonka (makowski), Wyszogrod (plocki), Stara Kornica (losicki), Dzierżążnia (płoński), Przesmyki (siedlecki), Szczutowo (sierpecki), Brudzeń Duży (plocki), Korytnica (węgrowski), Ceranów (sokolowski), Latowicz (miński), Młynarze (makowski), Liw (węgrowski), Zaręby Kościelne (ostrowski), Bodzanów (plocki), Ojrzeń (ciechanowski), Goworowo (ostrolęcki), Samaki (losicki), Somianka (wyszowski), Pomiechówek (nowodworski), Kosów Lacki (sokolowski), Wierzbno (węgrowski), Platerów (losicki), Pokrzywnica (pultuski), Grębków (węgrowski), Rzewnie (makowski), Wąsowo (ostrowski), Szczawin Kościelny (gostyniński), Pułtusk (pultuski), Różan (makowski), Zatory (pultuski), Nasielsk (nowodworski), Obryte (pultuski), Lelis (ostrolęcki), Nowe Miasto (płoński)	dX

^a Ustalona na podstawie przeciętnej wielkości ekonomicznej gospodarstwa w gminie.

Tabl. 8. Gminy (obszary wiejskie) według typów oraz klas wielkości ekonomicznej gospodarstw indywidualnych prowadzących działalność rolniczą (cd.)

Typ gminy według celu produkcji w gospodarstwie	Klasa wielkości ekonomicznej ^a (wielkość w tys. euro)	Gmina (powiat)	Typ gminy według wielkości obszarowej gospodarstw
dA	4 (8–15)	Goszczyn (grójcecki), Błędów (grójcecki), Czerwińsk nad Wisłą (płoński), Słupno (płoński), Stara Biotnica (białobrzeski), Sanniki (gostyński), Lubowidz (żyrardowski), Lipowiec Kościelny (miński), Iłów (sochaczewski), Gąbin (płoński), Zbuczyn (stiedecki), Sterdyń (sokolowski), Joniec (płoński), Jabłonna Lacka (sokolowski), Gniewoszów (koziński), Zaluski (płoński), Miedzna (węgrowski), Tczów (zwoleniowski), Rzekuń (ostrolęcki), Borowie (garwoliński), Sobienie-Jeziory (otwocki)	pX
		Cegłów (miński), Tarczyn (piaseczyński), Leszno (warszawski zachodni), Teresin (sochaczewski), Nieporęt (legionowski), Zakroczym (nowodworski), Wiskitki (żyrardowski), Góra Kalwaria (piaseczyński), Stare Babice (warszawski zachodni)	dY
		Belsk Duży (grójcecki), Sokołów Podlaski (sokolowski), Jasioniec (grójcecki), Skórzec (stiedecki), Magnuszew (koziński), Pniewy (grójcecki), Sieciechów (koziński), Grojec (grójcecki), Nowe Miasto nad Pilicą (grójcecki), Chynów (grójcecki), Wiśniew (stiedecki), Promna (białobrzeski), Baranów (grodziski), Sabnie (sokolowski), Maciejowice (garwoliński), Korczew (stiedecki), Siemno (lipski), Mszczonów (żyrardowski), Kałuszyn (miński), Rząśnik (wyszowski), Policzna (zwoleniowski)	pXY
		Nadarzyn (pruskowski), Ożarów Mazowiecki (warszawski zachodni)	XYZ
		Olśzewo-Borki (ostrolęcki), Stubice (płoński), Kazanów (zwoleniowski), Płońsk (płoński), Miastków Kościelny (garwoliński), Głinojeck (ciechanowski), Stronieć (białobrzeski)	pX
		Halinów (miński), Żabia Wola (grodziski)	dY
		Raszyn (pruskowski), Kampinos (warszawski zachodni), Garbatka-Letnisko (koziński), Wilga (garwoliński), Kozienice (koziński), Jedlińsk (radomski), Iłża (radomski), Sochaczew (sochaczewski), Lesznów (piaseczyński), Piaseczno (piaseczyński), Prażmów (piaseczyński), Leoncin (nowodworski), Wyszów (wyszowski), Małkinia Górna (ostrowski), Odrzywół (przysuski), Radzymin (wołomiński), Dąbrówka (wołomiński), Konstancin-Jeziorna (piaseczyński), Wiązowna (otwocki)	pY
		Ciepieleń (lipski), Nowa Sucha (sochaczewski), Sobolew (garwoliński), Skaryszew (radomski), Serock (legionowski), Sochocin (płoński), Żelechów (garwoliński), Lipsko (lipski), Rzecznów (lipski), Ostrów Mazowiecka (ostrowski), Michałowice (pruskowski), Stoczek (węgrowski), Domanice (stiedecki), Sadowne (węgrowski), Zabrodzie (wyszowski), Mrozy (miński), Młodzieszyn (sochaczewski), Grabów nad Pilicą (koziński), Przyłęk (zwoleniowski), Górzno (garwoliński), Wieliszew (legionowski), Łaskarzew (garwoliński), Brok (ostrowski)	pXY
		Puszcza Mariańska (żyrardowski), Poświętne (wołomiński), Radziejowice (żyrardowski), Brańszczyk (wyszowski), Nowy Duninów (płoński), Brochów (sochaczewski), Łomianki (warszawski zachodni), Wotomin (wołomiński)	pY

^a Ustalona na podstawie przeciętnej wielkości ekonomicznej gospodarstwa w gminie.

Tabl. 8. Gminy (obszary wiejskie) według typów oraz klas wielkości ekonomicznej gospodarstw indywidualnych prowadzących działalność rolniczą (dok.)

Typ gminy według celu produkcji w gospodarstwie	Klasa wielkości ekonomicznej ^a (wielkość w tys. euro)	Gmina (powiat)	Typ gminy według wielkości obszarowej gospodarstw	
pA	4 (8–15)	Trojanów (garwoliński)	dX	
		Rusinów (przyuski)	dY	
	3 (4–8)	Jedlnia-Letnisko (radomski), Celestynów (otwocki), Zakrzew (radomski)	pY	
		Kotuń (siedlecki), Siennica (miński)	pXY	
		Łąck (płocki), Garwolin (garwoliński), Przysucha (przyuski), Dębe Wielkie (miński), Czosnów (nowodworski)	dY	
	2 (2–4)	Wolanów (radomski), Wieniawa (przyuski), Wierzbica (radomski), Białobrzegi (białobrzecki), Mińsk Mazowiecki (miński), Gózd (radomski)	pY	
		Jakubów (miński), Solec nad Wisłą (lipski), Wodynie (siedlecki), Zwolen (zwoleniński), Klębów (wołomiński), Parysów (garwoliński), Chotcza (lipski), Dobrze (miński), Długosiodło (wyszczkowski), Głowaczów (kozienicki), Kolbiel (otwocki), Jadów (wołomiński), Jastrzębia (radomski)	pXY	
		Thuszcz (wołomiński), Pionki (radomski), Piława (garwoliński)	dY	
		Stanisławów (miński), Łochów (wegrowski)	pY	
		Jaktorów (grodziski)	dY	
	3 (4–8)	Borkowice (przyuski), Jastrząb (szydlowiecki), Kowala (radomski)	dY	
			dY	
	2 (2–4)	Strachówka (wołomiński)	pX	
			Orońsko (szydlowiecki)	dY
			Osieck (otwocki)	pY
3 (4–8)	Gielniów (przyuski)	dY		
		dY		
2 (2–4)	Mirów (szydlowiecki), Szydłowiec (szydlowiecki)	dY		
		dY		
2 (2–4)	Chlewiska (szydlowiecki)	dY		
		dY		

^a Ustalona na podstawie przeciętnej wielkości ekonomicznej gospodarstwa w gminie.

ANEKS

TABL. 1 (9). **GMINY (OBSZARY WIEJSKIE) – WYBRANE DANE O GOSPODARSTWACH INDYWIDUALNYCH PROWADZĄCYCH DZIAŁALNOŚĆ ROLNICZĄ**

Wyszczególnienie	Gospodarstwa prowadzące działalność rolniczą				Prze- ciętna po- wierzchnia użytków rolnych w 1 gospo- darstwie w ha	Typ gminy		Klasa wielkości ekono- micznej (ustalona na pod- stawie przecię- tej wiel- kości ekono- micznej gospo- darstwa w gminie)
	ogółem		z ogółem – w %			według celu produkcji w go- spodar- stwie	według wielkości obsza- rowej gospo- darstw	
	w liczbach bez- względ- nych	w % ogółu gospo- darstw	produ- kujące głównie lub wy- łącznie na rynek	o docho- dach z działal- ności rol- niczej prze- kraczają- cych 50% dochodów ogółem gospodar- stwa do- mowego				
O G Ó Ł E M	227064	90,5	73,4	37,7	7,83	x	x	x
Powiat białobrzeski								
Białobrzegi.....	395	69,2	45,1	22,5	4,01	pA	pY	3
Promna.....	1435	95,9	91,9	49,1	6,51	dA	pXY	4
Radzanów	844	95,3	83,6	58,2	6,37	dA	pXY	6
Stara Błotnica	1022	90,5	62,8	54,5	6,17	dA	pX	4
Stromiec	885	79,2	69,7	20,2	5,97	dA	pX	3
Wyśmierzyce	400	85,3	91,0	48,5	6,64	dA	pX	6
Powiat ciechanowski								
Ciechanów.....	706	78,6	75,4	46,5	11,36	dA	dX	4
Głinojeck.....	632	85,9	67,2	29,0	8,35	dA	pX	3
Gołymin-Ośrodek	521	98,3	85,6	68,1	17,45	dA	dX	5
Grudusk.....	445	98,9	92,4	71,7	19,65	dA	dX	5
Ojrzeń.....	605	81,1	65,6	40,7	10,54	dA	dX	4
Opinogóra Górna.....	768	98,3	96,1	66,3	16,15	dA	dX	5
Regimin	548	96,0	92,3	48,7	11,60	dA	dX	5
Sońsk	860	93,0	84,1	49,9	13,11	dA	dX	5
Powiat garwoliński								
Borowie	727	89,6	71,0	24,2	6,79	dA	pX	4
Garwolin	1049	90,5	57,5	14,5	4,69	pA	dY	3
Górzno.....	924	97,6	81,4	14,9	5,29	dA	pXY	3
Łaskarzew	747	96,0	62,7	19,3	5,77	dA	pXY	3
Maciejowice	999	99,0	81,3	37,7	6,60	dA	pXY	4
Miastków Kościelny	801	97,4	63,5	24,2	6,80	dA	pX	3
Parysów.....	642	92,4	55,1	17,9	5,72	pA	pXY	3
Piława	547	78,0	48,3	7,7	4,27	pA	dY	2
Sobolew.....	802	98,3	70,8	22,7	6,38	dA	pXY	3
Trojanów.....	1200	98,9	56,2	36,5	7,46	pA	dX	4
Wilga	728	80,4	77,3	42,7	4,20	dA	pY	3
Żelechów	712	99,9	79,6	31,2	6,50	dA	pXY	3
Powiat gostyniński								
Gostynin	1433	96,5	67,4	31,8	8,86	dA	pXY	5
Pacyna	558	98,8	82,4	54,8	11,42	dA	dX	5
Sanniki.....	953	99,2	80,7	51,0	8,92	dA	pX	4
Szczawin Kościelny	754	95,4	70,0	42,3	9,53	dA	dX	4
Powiat grodziski								
Baranów	674	97,4	87,1	28,9	7,67	dA	pXY	4
Grodzisk Mazowiecki....	409	96,2	78,7	24,2	8,58	dA	pXY	5
Jaktorów	355	64,5	40,6	10,4	4,99	pAC	dY	3
Żabia Wola	710	90,3	66,8	10,7	4,55	dA	dY	3

TABL. 1 (9). **GMINY (OBSZARY WIEJSKIE) – WYBRANE DANE O GOSPODARSTWACH INDYWIDUALNYCH PROWADZĄCYCH DZIAŁALNOŚĆ ROLNICZĄ (cd.)**

Wyszczególnienie	Gospodarstwa prowadzące działalność rolniczą				Prze- ciężna po- wierz- nia użytków rolnych w 1 gospo- darstwie w ha	Typ gminy		Klasa wielkości ekono- micznej (ustalona na pod- stawie przecięt- nej wiel- kości ekono- micznej gospo- darstwa w gminie)
	ogółem		z ogółem – w %			według celu produkcji w go- spodar- stwie	według wielkości obsza- rowej gospo- darstw	
	w liczbach bez- względ- nych	w % ogółu gospo- darstw	produ- kujące głównie lub wy- łącznie na rynek	o docho- dach z działalno- ści rolni- czej prze- kraczają- cych 50% dochodów ogółem gospodar- stwa do- mowego				
Powiat grójecki								
Belsk Duży	1297	96,1	98,8	66,6	6,59	dA	pXY	4
Błędów.....	1691	99,4	98,1	72,1	6,82	dA	pX	4
Chynów	1103	95,4	87,1	44,0	6,63	dA	pXY	4
Goszczyń.....	641	98,0	88,0	60,7	6,96	dA	pX	4
Grójec.....	1045	90,3	92,2	43,3	5,03	dA	pXY	4
Jasieniec	1034	97,8	93,1	51,0	6,53	dA	pXY	4
Mogielnica	1138	99,0	92,0	55,8	7,49	dA	dX	4
Nowe Miasto nad Pilicą	930	98,6	79,2	45,5	7,04	dA	pXY	4
Pniewy.....	831	94,5	93,3	46,6	5,99	dA	pXY	4
Warka.....	1518	97,2	93,6	74,8	7,41	dA	dX	5
Powiat kozienicki								
Garbatka-Letnisko	342	94,2	67,8	17,8	4,55	dA	pY	3
Głowaczów	1341	97,1	51,8	22,7	5,61	pA	pXY	3
Gniewoszów	693	99,6	73,7	42,1	7,90	dA	pX	4
Grabów nad Pilicą	727	98,5	80,9	26,7	5,81	dA	pXY	3
Kozienice.....	1209	97,0	70,4	30,5	5,23	dA	pY	3
Magnuszew	1178	99,8	76,8	50,1	5,69	dA	pXY	4
Sieciechów	507	99,4	61,5	35,1	7,10	dA	pXY	4
Powiat legionowski								
Jabłonna.....	172	49,1	93,0	48,8	3,17	dA	pY	7
Nieporęt.....	263	69,8	85,6	30,4	6,65	dA	pY	4
Serock	523	93,2	87,4	32,1	6,17	dA	pXY	3
Wieliszew	290	84,1	76,2	15,9	5,80	dA	pXY	3
Powiat lipski								
Chotcza	582	95,6	43,3	27,3	5,89	pA	pXY	3
Ciepielów.....	1095	93,4	63,3	44,6	6,82	dA	pXY	3
Lipisko.....	1261	91,6	76,4	37,6	5,50	dA	pXY	3
Rzeczniów	1069	96,7	72,7	36,8	6,17	dA	pXY	3
Sienno	1384	96,3	76,8	39,2	6,80	dA	pXY	4
Solec nad Wisłą.....	1107	89,1	53,2	52,5	5,31	pA	pXY	3
Powiat łosicki								
Huszlew.....	722	97,4	73,5	56,0	10,36	dA	dX	4
Łosice.....	751	98,2	80,2	39,4	9,20	dA	dX	5
Olszanka	668	99,6	79,2	58,8	11,04	dA	dX	5
Platerów	957	94,9	90,3	42,1	8,20	dA	dX	4
Sarnaki	887	96,2	80,3	36,1	8,76	dA	dX	4
Stara Kornica.....	1041	99,3	70,0	44,6	9,52	dA	dX	4

TABL. 1 (9). GMINY (OBSZARY WIEJSKIE) – WYBRANE DANE O GOSPODARSTWACH INDYWIDUALNYCH PROWADZĄCYCH DZIAŁALNOŚĆ ROLNICZĄ (cd.)

Wyszczególnienie	Gospodarstwa prowadzące działalność rolniczą				Prze- ciężna po- wierzchnia użytków rolnych w 1 gospo- darstwie w ha	Typ gminy		Klasa wielkości ekono- micznej (ustalona na pod- stawie przecięt- nej wiel- kości ekono- micznej gospo- darstwa w gminie)
	ogółem		z ogółem – w %			według celu produkcji w go- spodar- stwie	według wielkości obszaro- wej gospo- darstw	
	w liczbach bez- względ- nych	w % ogółu gospo- darstw	produ- kujące głównie lub wy- łącznie na rynek	o docho- dach z działalno- ści rolni- czej prze- kraczają- cych 50% dochodów ogółem gospodar- stwa do- mowego				
Powiat makowski								
Czerwonka	396	82,5	83,3	55,1	11,75	dA	dX	4
Karniewo	825	97,3	90,4	61,6	12,64	dA	dX	5
Krasnosielc.....	897	98,1	77,0	52,3	11,41	dA	dX	4
Młynarze.....	331	89,2	69,5	55,0	12,20	dA	dX	4
Płoniawy-Bramura	720	79,7	90,0	51,7	10,65	dA	dX	4
Różan	358	94,2	84,9	38,3	9,50	dA	dX	4
Rzewnie.....	642	93,6	63,1	53,4	10,44	dA	dX	4
Sypniewo.....	610	99,2	93,1	61,8	13,87	dA	dX	5
Szelków.....	570	90,8	72,6	46,8	11,55	dA	dX	4
Powiat miński								
Cegłów	610	60,3	60,2	14,9	5,31	dA	pY	4
Dębe Wielkie	531	78,9	54,2	12,8	4,44	pA	dY	3
Dobre	892	95,0	45,3	22,4	6,44	pA	pXY	3
Halinów.....	275	50,6	60,0	13,1	4,29	dA	dY	3
Jakubów	752	82,0	57,8	23,9	6,09	pA	pXY	3
Kałuszyn.....	548	89,1	88,3	29,0	6,71	dA	pXY	4
Łatowicz	899	93,0	82,1	45,6	9,27	dA	dX	4
Mińsk Mazowiecki	1023	74,1	45,5	13,1	4,20	pA	pY	3
Mrozy.....	814	68,7	81,0	19,8	6,25	dA	pXY	3
Siennica.....	883	89,4	58,1	23,0	6,61	pA	pXY	4
Stanisławów	815	86,9	47,9	21,5	4,99	pA	pY	2
Powiat mławski								
Dzierzgowo.....	543	99,5	89,0	73,5	16,73	dA	dX	5
Lipowiec Kościelny	620	85,3	65,8	35,6	11,04	dA	pX	4
Radzanów	464	97,9	82,1	65,3	14,55	dA	dX	7
Strzegowo	1170	99,7	81,8	47,1	11,86	dA	dX	5
Stupsk	570	93,8	80,4	51,4	14,86	dA	dX	5
Szreńsk	552	97,0	84,6	65,4	16,51	dA	dX	6
Szydłowo	572	99,5	89,5	45,1	14,03	dA	dX	4
Wieczfnia Kościelna	514	97,0	78,2	51,8	16,74	dA	dX	5
Wiśniewo	621	98,7	82,1	42,8	11,02	dA	dX	6
Powiat nowodworski								
Czosnów.....	597	62,8	54,8	15,2	4,92	pA	dY	3
Leoncin.....	748	54,4	60,7	8,7	4,27	dA	pY	3
Nasielsk.....	1240	86,3	73,1	34,3	9,58	dA	dX	4
Pomiechówek	438	65,7	83,8	30,6	9,19	dA	dX	4
Zakroczym.....	409	92,7	87,0	45,0	5,98	dA	pY	4

TABL. 1 (9). **GMINY (OBSZARY WIEJSKIE) – WYBRANE DANE O GOSPODARSTWACH INDYWIDUALNYCH PROWADZĄCYCH DZIAŁALNOŚĆ ROLNICZĄ (cd.)**

Wyszczególnienie	Gospodarstwa prowadzące działalność rolniczą				Prze- ciężna po- wierzchnia użytków rolnych w 1 gospo- darstwie w ha	Typ gminy		Klasa wielkości ekono- micznej (ustalona na pod- stawie przecięt- nej wiel- kości ekono- micznej gospo- darstwa w gminie)
	ogółem		z ogółem – w %			według celu produkcji w go- spodar- stwie	według wielkości obszaro- wej gospo- darstw	
	w liczbach bez- względ- nych	w % ogółu gospo- darstw	produ- kujące głównie lub wy- łącznie na rynek	o docho- dach z działalno- ści rolni- czej prze- kraczają- cych 50% dochodów ogółem gospodar- stwa do- mowego				
Powiat ostrołęcki								
Baranowo	1024	99,5	83,5	59,2	10,83	dA	dX	5
Czarnia	427	99,8	98,6	76,8	13,18	dA	dX	5
Czerwin	923	99,0	76,9	70,1	13,72	dA	dX	5
Goworowo	1317	98,7	70,5	40,2	9,40	dA	dX	4
Kadzidło	1225	98,0	88,1	60,2	10,96	dA	dX	5
Lelis	1022	97,2	75,6	43,5	8,63	dA	dX	4
Łyse	1107	98,8	96,7	68,7	12,72	dA	dX	5
Myszyniec	1082	99,3	90,7	72,0	12,70	dA	dX	5
Olszewo-Borki	1095	98,4	70,9	30,4	7,78	dA	pX	3
Rzekuń	813	98,0	63,8	33,7	7,95	dA	pX	4
Troszyn	856	98,3	68,6	56,2	12,12	dA	dX	5
Powiat ostrowski								
Andrzejewo	852	99,6	74,2	74,6	11,54	dA	dX	5
Boguty-Pianki	563	97,6	82,9	69,1	12,57	dA	dX	5
Brok	196	93,3	60,7	16,8	5,85	dA	pXY	3
Małkinia Górna	1222	89,3	70,4	13,1	4,65	dA	pY	3
Nur	592	98,3	78,7	52,7	10,66	dA	dX	4
Ostrów Mazowiecka	1716	86,6	64,3	23,0	6,60	dA	pXY	3
Stary Lubotyń	651	98,2	86,2	64,8	12,49	dA	dX	5
Szulborze Wielkie	296	94,9	72,0	37,8	10,67	dA	dX	5
Wąsewo	759	98,6	71,4	54,0	9,11	dA	dX	4
Zaręby Kościelne	654	97,0	76,6	41,3	8,54	dA	dX	4
Powiat otwocki								
Celestynów	278	44,6	51,8	2,9	3,31	pA	pY	4
Karczew	471	83,5	84,5	28,7	3,59	dA	dY	6
Koźbiel	800	91,3	48,1	7,5	5,05	pA	pXY	3
Osieck	353	97,0	33,4	8,2	5,37	ABC	pY	3
Sobienie-Jeziory	989	92,7	81,0	36,5	4,32	dA	dY	4
Wiązowna	744	93,2	70,6	11,7	4,12	dA	pY	3
Powiat piaseczyński								
Góra Kalwaria	1040	79,2	88,5	30,6	4,71	dA	pY	4
Konstancin-Jeziorna	514	72,1	82,9	30,5	3,13	dA	pY	3
Lesznowola	958	87,3	85,5	23,0	3,45	dA	pY	3
Piaseczno	425	66,3	76,5	17,2	5,46	dA	pY	3
Prażmów	567	56,1	66,1	19,4	4,57	dA	pY	3
Tarczyn	1001	71,8	83,5	26,7	5,29	dA	pY	4

TABL. 1 (9). **GMINY (OBSZARY WIEJSKIE) – WYBRANE DANE O GOSPODARSTWACH INDYWIDUALNYCH PROWADZĄCYCH DZIAŁALNOŚĆ ROLNICZĄ (cd.)**

Wyszczególnienie	Gospodarstwa prowadzące działalność rolniczą				Prze- ciężna po- wierzchnia użytków rolnych w 1 gospo- darstwie w ha	Typ gminy		Klasa wielkości ekono- micznej (ustalona na pod- stawie przecięt- nej wiel- kości ekono- micznej gospo- darstwa w gminie)
	ogółem		z ogółem – w %			według celu produkcji w go- spodar- stwie	według wielkości obszaro- wej gospo- darstw	
	w liczbach bez- względ- nych	w % ogółu gospo- darstw	produ- kujące głównie lub wy- łącznie na rynek	o docho- dach z działalno- ści rolni- czej prze- kraczają- cych 50% dochodów ogółem gospodar- stwa do- mowego				
Powiat płocki								
Bielsk.....	881	98,4	81,4	45,4	12,23	dA	dX	4
Bodzanów.....	856	96,9	89,5	45,2	10,07	dA	dX	4
Brudzeń Duży.....	897	96,9	83,8	40,5	11,57	dA	dX	4
Bulkowo.....	750	99,5	81,7	56,9	12,83	dA	dX	5
Drobin.....	653	100,0	91,4	68,9	16,32	dA	dX	5
Gąbin.....	768	99,7	62,5	31,9	7,52	dA	pX	4
Łąck.....	331	98,2	43,5	16,9	6,12	pA	dY	3
Mała Wieś.....	684	98,1	77,9	51,2	10,09	dA	dX	4
Nowy Duninów.....	392	91,8	61,2	12,8	4,71	dA	pY	2
Radzanowo.....	741	90,7	78,9	47,0	10,87	dA	dX	5
Słubice.....	651	99,2	60,8	37,8	7,42	dA	pX	3
Słupno.....	501	97,1	82,0	39,1	8,99	dA	pX	4
Stara Biała.....	685	88,3	89,3	40,9	11,27	dA	pX	5
Staroźreby.....	871	96,5	80,8	47,4	13,56	dA	dX	5
Wyszogród.....	580	96,3	76,6	51,2	9,05	dA	dX	4
Powiat płoński								
Baboszewo.....	944	99,3	73,9	52,1	12,62	dA	dX	5
Czerwińsk nad Wisłą.....	1476	99,2	90,5	58,9	7,34	dA	pX	4
Dzierżążnia.....	739	99,7	89,3	50,5	11,08	dA	dX	4
Joniec.....	449	71,8	79,5	24,3	7,83	dA	pX	4
Naruszewo.....	1067	95,8	78,9	49,2	9,90	dA	dX	4
Nowe Miasto.....	587	86,6	76,3	27,6	8,41	dA	dX	4
Płońsk.....	1105	98,7	79,5	21,9	7,01	dA	pX	3
Raciąż.....	1254	93,0	77,5	58,3	13,05	dA	dX	5
Sochocin.....	851	93,8	90,6	26,1	8,09	dA	pXY	3
Załużki.....	1061	92,0	84,6	40,2	7,12	dA	pX	4
Powiat przaskowski								
Brwinów.....	202	84,5	90,1	55,4	8,33	dA	pX	6
Michałowice.....	116	77,9	95,7	26,7	9,13	dA	pXY	3
Nadarzyn.....	323	91,8	88,9	21,7	4,66	dA	XYZ	4
Raszyn.....	306	63,2	83,0	42,5	5,17	dA	pY	3
Powiat przasnyski								
Chorzele.....	1232	99,0	91,2	68,3	13,77	dA	dX	5
Czernice Borowe.....	685	99,7	97,5	66,9	15,36	dA	dX	5
Jednorzec.....	803	96,5	89,0	55,9	11,71	dA	dX	4
Krasne.....	538	84,9	90,0	63,8	14,20	dA	dX	5
Krzynowłoga Mała.....	638	97,1	82,0	72,1	16,92	dA	dX	5
Przasnysz.....	1080	82,7	85,3	60,2	12,22	dA	dX	5

TABL. 1 (9). **GMINY (OBSZARY WIEJSKIE) – WYBRANE DANE O GOSPODARSTWACH INDYWIDUALNYCH PROWADZĄCYCH DZIAŁALNOŚĆ ROLNICZĄ (cd.)**

Wyszczególnienie	Gospodarstwa prowadzące działalność rolniczą				Prze- ciężna po- wierzchnia użytków rolnych w 1 gospo- darstwie w ha	Typ gminy		Klasa wielkości ekono- micznej (ustalona na pod- stawie przecięt- nej wiel- kości ekono- micznej gospo- darstwa w gminie)
	ogółem		z ogółem – w %			według celu produkcji w go- spodar- stwie	według wielkości obszaro- wej gospo- darstw	
	w liczbach bez- względ- nych	w % ogółu gospo- darstw	produ- kujące głównie lub wy- łącznie na rynek	o docho- dach z działalno- ści rolni- czej prze- kraczają- cych 50% dochodów ogółem gospodar- stwa do- mowego				
Powiat przysuski								
Borkowice.....	653	94,8	41,5	14,5	2,98	pAC	dY	2
Gielniów.....	614	89,4	25,6	6,4	2,99	ABC	dY	2
Klów.....	778	98,4	83,0	58,4	5,38	dA	pXY	6
Odrzywół.....	827	97,9	68,7	17,2	4,96	dA	pY	3
Potworów.....	919	98,9	82,9	62,8	5,97	dA	pXY	6
Przysucha.....	1061	84,1	55,8	12,2	3,57	pA	dY	3
Rusinów.....	879	81,1	48,1	38,3	4,06	pA	dY	4
Wieniawa.....	1076	91,4	48,4	18,5	4,50	pA	pY	3
Powiat pułtuski								
Gzy.....	673	97,4	79,6	46,1	12,36	dA	dX	4
Obryte.....	771	97,7	70,3	36,7	8,13	dA	dX	4
Pokrzywnica.....	784	97,1	76,5	34,9	9,79	dA	dX	4
Pułtusk.....	723	97,8	81,3	34,6	9,21	dA	dX	4
Świercze.....	551	98,4	75,9	41,6	12,19	dA	dX	4
Winnica.....	577	98,5	93,2	55,5	13,23	dA	dX	4
Zatory.....	617	99,2	81,0	37,0	9,08	dA	dX	4
Powiat radomski								
Gózd.....	1041	97,9	47,5	21,7	4,50	pA	pY	3
Iłża.....	1621	99,1	62,1	22,8	5,61	dA	pY	3
Jastrzębia.....	943	93,3	50,6	16,1	5,05	pA	pXY	3
Jedlińsk.....	1344	98,7	81,5	24,8	4,97	dA	pY	3
Jedlnia-Letnisko.....	789	87,7	42,6	13,4	4,58	pA	pY	4
Kowala.....	1137	84,2	40,6	9,1	3,19	pAC	dY	2
Pionki.....	1271	89,8	45,9	8,8	4,13	pA	dY	2
Przytyk.....	1468	98,9	77,9	44,9	5,28	dA	pXY	5
Skaryszew.....	1234	99,1	69,4	40,4	6,38	dA	pXY	3
Wierzbica.....	1177	94,5	49,4	15,5	5,33	pA	pY	3
Wolanów.....	1137	85,4	47,8	21,5	3,97	pA	pY	3
Zakrzew.....	1069	99,3	58,2	32,6	5,19	pA	pY	4
Powiat siedlecki								
Domanice.....	475	96,3	69,5	17,9	5,79	dA	pXY	3
Korczew.....	495	98,4	88,5	36,6	9,27	dA	pXY	4
Kotuń.....	1034	76,6	46,5	19,7	6,49	pA	pXY	4
Mokobody.....	873	96,8	77,9	47,1	9,10	dA	dX	4
Mordy.....	1203	99,3	84,3	52,0	10,94	dA	dX	5
Paprotnia.....	498	99,4	75,1	55,6	10,62	dA	dX	4
Przesmyki.....	732	97,3	86,1	43,2	9,59	dA	dX	4
Siedlce.....	1503	94,5	85,3	21,6	4,50	dA	dY	5
Skórzec.....	1037	96,5	63,2	20,9	5,83	dA	pXY	4
Suchożebry.....	893	96,7	75,4	41,5	7,68	dA	pX	5
Wiśniew.....	898	94,8	73,6	39,4	7,07	dA	pXY	4
Wodynie.....	706	96,1	50,0	25,6	6,31	pA	pXY	3
Zbuczyn.....	1882	96,7	91,3	37,5	6,74	dA	pX	4

TABL. 1 (9). **GMINY (OBSZARY WIEJSKIE) – WYBRANE DANE O GOSPODARSTWACH INDYWIDUALNYCH PROWADZĄCYCH DZIAŁALNOŚĆ ROLNICZĄ (cd.)**

Wyszczególnienie	Gospodarstwa prowadzące działalność rolniczą				Prze- ciężna po- wierz- nia użytków rolnych w 1 gospo- darstwie w ha	Typ gminy		Klasa wielkości ekono- micznej (ustalona na pod- stawie prze- cięż- nej wiel- kości ekono- micznej gospo- darstwa w gminie)
	ogółem		z ogółem – w %			według celu produkcji w go- spodar- stwie	według wielkości obsza- rowej gospo- darstw	
	w liczbach bez- względ- nych	w % ogółu gospo- darstw	produ- kujące głównie lub wy- łącznie na rynek	o docho- dach z działal- ności rol- niczej prze- kraczają- cych 50% dochodów ogółem gospodar- stwa do- mowego				
Powiat sierpecki								
Gozdowo	644	99,2	83,5	55,3	14,42	dA	dX	5
Mochowo	762	99,1	86,9	61,0	11,54	dA	dX	5
Rościszewo	732	99,7	84,2	57,5	11,85	dA	dX	5
Sierpc	863	92,1	82,3	41,6	11,67	dA	dX	5
Szczutowo	608	97,6	83,9	54,3	9,92	dA	dX	4
Zawidz	1003	99,2	88,9	70,8	14,64	dA	dX	5
Powiat sochaczewski								
Brochów	825	92,0	87,0	6,9	4,46	dA	pY	2
Ilów	1181	96,7	92,1	45,7	7,13	dA	pX	4
Młodzieszyn	877	89,0	61,7	27,1	5,97	dA	pXY	3
Nowa Sucha	931	92,6	81,4	27,2	6,13	dA	pXY	3
Rybno	674	97,4	96,3	47,2	8,51	dA	dX	5
Sochaczew	1099	92,2	73,1	16,4	4,96	dA	pY	3
Teresin	626	94,6	84,2	21,4	8,87	dA	pY	4
Powiat sokołowski								
Bielany	760	98,7	88,6	58,3	10,75	dA	dX	5
Ceranów	489	98,6	66,1	43,4	10,06	dA	dX	4
Jabłonna Lacka	992	98,8	72,4	38,1	8,89	dA	pX	4
Kosów Lacki	923	97,5	70,7	48,5	9,07	dA	dX	4
Repki	1131	99,2	84,4	51,5	10,34	dA	dX	4
Sabnie	782	99,5	83,6	30,1	8,18	dA	pXY	4
Sokołów Podlaski	1071	97,3	89,3	30,7	7,90	dA	pXY	4
Sterdyń	877	99,0	65,3	58,5	8,50	dA	pX	4
Powiat szydlowiecki								
Chlewiska	780	78,3	27,8	12,2	2,51	dC	dY	2
Jastrząb	484	86,6	44,8	7,9	3,80	pAC	dY	2
Mirów	614	90,3	23,0	3,9	4,04	pC	dY	2
Orońsko	681	86,3	34,2	16,4	5,08	ABC	dY	3
Szydłowiec	510	90,9	24,9	17,1	4,15	pC	dY	2
Powiat warszawski zachodni								
Błonie	605	71,0	89,4	42,5	7,20	dA	pXY	5
Izabelin	17	45,9	76,5	47,1	7,32	dA	pXY	5
Kampinos	519	89,8	74,6	27,9	6,31	dA	pY	3
Leszno	655	93,3	78,6	22,1	7,98	dA	pY	4
Łomianki	219	90,1	71,2	8,7	2,96	dA	pY	2
Ożarów Mazowiecki	764	90,0	83,2	32,5	4,89	dA	XYZ	4
Stare Babice	386	44,0	79,3	32,9	4,88	dA	pY	4

TABL. 1 (9). **GMINY (OBSZARY WIEJSKIE) – WYBRANE DANE O GOSPODARSTWACH INDYWIDUALNYCH PROWADZĄCYCH DZIAŁALNOŚĆ ROLNICZĄ (dok.)**

Wyszczególnienie	Gospodarstwa prowadzące działalność rolniczą				Prze- ciężna po- wierz- nia użytków rolnych w 1 gospo- darstwie w ha	Typ gminy		Klasa wielkości ekono- micznej (ustalona na pod- stawie prze- cięż- nej wiel- kości ekono- micznej gospo- darstwa w gminie)
	ogółem		z ogółem – w %			według celu produkcji w go- spodar- stwie	według wielkości obsza- rowej gospo- darstw	
	w liczbach bez- względ- nych	w % ogółu gospo- darstw	produ- kujące głównie lub wy- łącznie na rynek	o docho- dach z działal- ności rol- niczej prze- kraczą- cych 50% dochodów ogółem gospodar- stwa do- mowego				
Powiat węgrowski								
Grębków	927	89,4	89,3	46,9	8,97	dA	dX	4
Korytnica	1341	87,5	64,0	47,1	9,08	dA	dX	4
Liw	1109	91,4	79,4	32,9	8,40	dA	dX	4
Łochów	1341	68,2	51,4	8,1	4,03	pA	pY	2
Miedzna	889	95,8	88,4	36,7	7,74	dA	pX	4
Sadowne	905	86,2	65,6	17,8	6,57	dA	pXY	3
Stoczek	825	79,3	65,6	37,9	6,01	dA	pXY	3
Wierzbo	742	96,2	65,2	41,4	8,86	dA	dX	4
Powiat wołomiński								
Dąbrówka	1016	77,9	67,4	18,9	4,78	dA	pY	3
Jadów	829	72,5	44,9	21,6	5,39	pA	pXY	3
Klembów	629	59,4	52,9	22,3	5,77	pA	pXY	3
Poświętne	1001	78,3	69,9	10,8	4,66	dA	pY	2
Radzymin	720	58,7	69,2	22,2	4,79	dA	pY	3
Strachówka	621	87,5	34,1	27,2	6,12	ABC	pX	3
Tłuszcz	816	66,2	40,4	7,1	4,01	pA	dY	2
Wołomin	449	66,1	68,6	7,3	2,99	dA	pY	2
Powiat wyszkowski								
Brańszczyk	1433	89,2	65,6	10,5	4,02	dA	pY	2
Długosiodło	1181	93,9	53,0	20,4	5,74	pA	pXY	3
Rząśnik	963	90,4	73,0	33,0	6,94	dA	pXY	4
Somianka	880	89,4	71,3	43,6	8,73	dA	dX	4
Wyszków	1225	71,9	65,7	17,1	4,82	dA	pY	3
Zabrodzie	687	83,5	60,4	18,6	5,91	dA	pXY	3
Powiat zwoleński								
Kazanów	808	90,9	60,3	48,0	7,12	dA	pX	3
Policzna	984	93,2	90,2	30,5	7,67	dA	pXY	4
Przyłęk	1355	98,2	63,5	36,8	5,92	dA	pXY	3
Tczów	828	100,0	62,3	49,9	7,17	dA	pX	4
Zwoleń	1382	96,2	58,9	38,6	5,38	pA	pXY	3
Powiat żuromiński								
Biezuń	625	98,3	83,5	69,0	12,28	dA	dX	7
Kuczbork-Osada	644	89,7	68,2	49,2	12,72	dA	dX	5
Lubowidz	1118	99,8	60,0	37,8	8,32	dA	pX	4
Lutocin	794	98,1	80,0	69,9	11,40	dA	dX	6
Siemiątkowo	538	94,6	69,7	66,9	13,67	dA	dX	5
Żuromin	837	99,8	90,1	55,0	10,58	dA	dX	6
Powiat żyrardowski								
Mszczonów	1032	75,6	74,1	29,9	6,27	dA	pXY	4
Puszcza Mariańska	1113	66,5	67,5	13,7	4,27	dA	pY	2
Radziejowice	562	90,9	77,8	12,8	4,35	dA	pY	2
Wisłitki	1403	90,0	75,4	22,9	6,12	dA	pY	4

MAPY

Powiaty i gminy województwa mazowieckiego

Gminy w przekroju powiatów

Powiat białobrzeski

Powiat ciechanowski

Miasta Gminy miejskie
 Obszary miejskie gmin miejsko-wiejskich

Gminy wiejskie i obszary wiejskie gmin miejsko-wiejskich

Gminy w przekroju powiatów (cd.)

- Miasta
- Gminy miejskie
  - Obszary miejskie gmin miejsko-wiejskich
  - Gminy wiejskie i obszary wiejskie gmin miejsko-wiejskich

Powiat garwoliński

Powiat gostyniński

Powiat grodziski

Powiat grójcecki

Powiat kozienicki

Powiat legionowski

Powiat lipski

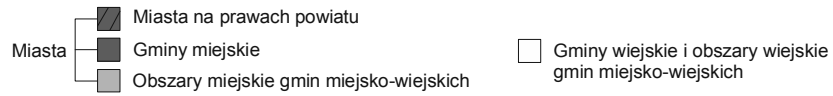
Powiat łosicki

Powiat makowski

Gminy w przekroju powiatów (cd.)

Powiat miński

Powiat mławski

Powiat nowodworski

Powiat ostrołęcki

Powiat ostrowski

Powiat otwocki

Powiat piaseczyński

Powiat plocki

Powiat płoński

Gminy w przekroju powiatów (cd.)

Miasta		Miasta na prawach powiatu		Gminy wiejskie i obszary wiejskie
		Gminy miejskie		Gminy wiejskie i obszary wiejskie
		Obszary miejskie gmin miejsko-wiejskich		Gminy wiejskie i obszary wiejskie
				Gminy miejsko-wiejskich

Powiat pruszkowski

Powiat przasnyski

Powiat przysuski

Powiat pułtuski

Powiat radomski

Powiat siedlecki

Powiat sierpecki

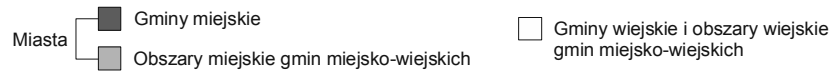
Powiat sochaczewski

Powiat sokołowski

Gminy w przekroju powiatów (dok.)

Powiat szydłowiecki

Powiat warszawski zachodni

Powiat węgrowski

Powiat wołomiński

Powiat wyszkowski

Powiat zwoleński

Powiat żuromiński

Powiat żyrardowski

